

De bolsjewiki en het arbeiderszelfbestuur, 1917 -
1921
Maurice Brinton

DH 27

Oorspronkelijke titel: *The Bolsheviks and Worker's Control 1917-1921, the State and Counter-Revolution*, Solidarity, Londen 1970.

Nederlandse vertaling: Uitgeverij de Vlam, Amsterdam 1982.

Anti© Uitgeverij de Dolle Hond, 2005

p/a koffieshop Bollox

1ste Schinkelstraat 14-16

1075 TX Amsterdam
dollehon@dds.nl
www.dollehon.dds.nl

De bolsjewiki en het arbeiderszelfbestu ur, 1917 - 1921

De staat en de contrarevolutie

Maurice Brinton

Uitgeverij de Dolle Hond, Amsterdam 2005

Inhoud

Voorwoord Uitgeverij de Vlam	pagina 7
Noot van de vertaler	pagina 8

Inleiding	pagina 9
1917	pagina 29
1918	pagina 67
1919	pagina 95
1920	pagina 104
1921	pagina 125
Epiloog - mei 1921	pagina 136
Conclusie	pagina 138

Voorwoord

In de eerste jaren na de Oktoberrevolutie bestonden er in Rusland verschillende machtscentra. De belangrijkste waren de Bolsjewistische Partij, de daarmee verbonden vakbonden, de 'linkse' oppositie en de arbeidersraden en bedrijfsraden. Maurice Brinton beschrijft, in chronologische volgorde, de greep van de Bolsjewistische Partij naar de absolute macht over de staat en het economische leven.

Ten eerste laat hij zien hoe iedere zeggenschap van de soldaten, arbeiders en boeren, die de revolutie droegen, door de leiders van de Partij en de vakbonden gesmoord werd. Voor zover de Bolsjewiki ooit de leus 'Alle macht aan de raden' gevoerd hebben, bedoelden ze daarmee slechts de lokale raden die meer gemeenteraden dan arbeiders- of bedrijfsraden waren. Verder deden ze dat uit opportunisme, omdat in die tijd de raden hun enige machtsbasis vormden. Een werkelijk zelf-bestuur door de bedrijfsraden (die naast de lokale raden bestonden) hebben de Bolsjewiki nooit voorgestaan. Vanaf het begin van de revolutie gingen de Bolsjewiki ervan uit dat arbeidersmacht partij-macht moest zijn.

Aan de hand van een nauwkeurige beschrijving van de gebeurtenissen laat Brinton zien dat Rusland in 1917 niet toe was aan arbeiderszelf-bestuur, en dat de Bolsjewiki ook iedere aanzet daartoe met alle mid-delen vernietigd hebben. Verder beschrijft hij hoe uiteindelijk ook de vakbonden volledig ondergeschikt werden gemaakt aan de Partij. Dat werd mogelijk gemaakt door de enorme macht van de Staat en de Partij, die het hele economische leven beheersten. Blijkbaar was de rol van de vakbond als buffer tussen kapitaal en arbeiders in zo'n situatie onmogelijk. De concentratie van alle macht bij de

Staat en de Partij is nog steeds aan de orde van de dag in de staatskapitalistische landen.

Lenin heeft in 1920, op het Negende Partijcongres, gezegd dat "de Partij niet kan volstaan met de politieke macht terwijl de economische macht bij de vakbonden ligt." Deze uitspraak heeft nog steeds een actuele betekenis, zoals de recente ontwikkelingen in Polen aantoenen.* Dat wil niet zeggen dat een vakbond in principe geen rol zou kunnen spelen in het staatskapitalisme. Integendeel, een buffer tussen arbeiders en bedrijfsleiding en staatsbureaucratie wordt door sommi-gen juist gewenst. Evenals de schijn van medezeggenschap en democratie die een vakbond oproept. Maar het blijkt dat de rol van een vakbond in Polen of Rusland uiterst beperkt is.

Het is de verdienste van Maurice Brinton dat hij laat zien dat het de Bolsjewiki er in de eerste plaats om ging om de arbeidersstrijd in te dammen. Toen dat eenmaal gebeurd was, was de onderwerping van de vakbonden en de 'linkse' oppositie een koud kunstje. [Uitgeverij de Vlam, 1982]

Noot van de vertaler.

Het centrale begrip in dit boekje is het Engelse *Worker's Control*. Zoals Brinton zelf aangeeft is dit dubbelzinnig, omdat het letterlijk genomen méér omvat dan arbeiderscontrole of arbeidersmedezeggenschap; eigenlijk betekent het arbeiderszelfbeheer. Maar in de Engelse literatuur op dit gebied wordt het vaak zodanig gebruikt dat het eerder duidt op een vorm van inspraak van de

---

* Dit voorwoord van Uitgeverij de Vlam werd geschreven in 1982. Noot v.d. Dolle Hond.

arbeiders dan op een daadwerkelijk in eigen beheer nemen van de bedrijven.

Daarom is *Worker's Control* in dit boekje meestal vertaald met arbeidersmedezeggenschap. Dat ligt ook het dichtst bij het Duitse woord *Arbeiterkontrolle* waarop Lenin zich baseerde toen hij in zijn geschriften uit 1917 en 1918 het Russische *Robochii Kontrol* hanteerde. Daarbij had Lenin een soort inspraak van de arbeiders voor ogen en zeker geen zelfbeheer.

Noot van de uitgever.

Bij de correcties van de vertaling uit 1982 zijn de Russische namen van personen en bekende tijdschriften zoveel mogelijk volgens de Nederlandse transcriptie weergegeven. Russische titels van aangehaalde boeken en artikelen zijn echter in Brintons Engelse transcriptie gehandhaafd.

Uitgeverij de Dolle Hond, 2004.

Inleiding

Deze brochure wil twee dingen bereiken. Zij wil nieuw feitenmateriaal aandragen voor de bestaande discussie over 'arbeiderszelfbeheer' en zij probeert een nieuwe analyse te geven van het lot dat de Russische Revolutie trof. Deze twee doelen houden met elkaar verband, zoals we nog zullen zien.

Arbeidersmedezeggenschap

Over arbeidersmedezeggenschap wordt weer gediscussieerd. Nationalisatie (of het nu van de Westelijke of van de Oostelijke soort is) en de heerschappij van de 'Partij van de arbeidersklasse' (of het nu van de Westelijke of van de Oostelijke soort is) hebben duidelijk gefaald. Zij hebben niet voldaan aan de hoop en de verwachtingen van het gewone volk en hebben geen echte zeggenschap gegeven bij het bepalen van de levensomstandigheden. Dat heeft geleid tot een nieuwe belangstelling voor het onderwerp arbeidersmedezeggenschap en voor ideeën die, in een andere context, gemeengoed waren in het begin van de twintigste eeuw.

Zulke verschillende mensen als de 'Young Liberals', de linksen binnen Labour, vermoeide vakbondsbestuurders en trotskisten van de een of andere soort, om van de anarcho-syndicalisten en de libertaire marxisten maar niet te spreken, praten tegenwoordig allemaal over arbeidersmedezeggenschap. Dit duidt op één van de volgende twee dingen: óf deze lieden hebben het zelfde doel - wat onwaarschijnlijk lijkt - óf het woord arbeidersmedezeggenschap vertroebelt net zo veel als het verheldert. We hopen wat van de verwarring op te lossen door te laten zien hoe op een kritiek

moment in de geschiedenis de verdedigers van verschillende voorstellingen van arbeidersmedezeggenschap tegenover elkaar stonden en door te laten zien wie er won-nen, waarom zij wonnen en wat de consequenties daarvan waren.

Deze terugblik op de historische wortels van de tegenstelling is niet ingegeven door een verslaving aan het verzamelen van archiefmateriaal, of een neiging ons te beperken tot een kring van ingewijden. Anders dan in verschillende landen van het Europese vasteland, heeft de Britse revolutionaire beweging zich nooit veel bezig gehouden met theorie. Over het geheel genomen gaf zij de voorkeur aan een praktische 'met je ogen dicht in het diepe springen' benadering. Dat mag zo nu en dan geholpen hebben om te voorkomen dat men terecht kwam in het moeras van de metafysische speculaties, maar wat betreft duidelijkheid en samenhang had het ernstige gevolgen. Zonder een helder begrip van de doelen en van de krachten, die de voortgang van de revolutie belemmeren (inclusief de ideologische krachten) of, anders gezegd: zonder historisch besef, dreigt de revolutionaire strijd een beweging zonder richting te worden. Zonder heldere perspectieven lopen revolutionairen vast of komen ze op doodlopende paden terecht, die met een beetje kennis van het eigen verleden makkelijk vermeden hadden kunnen worden.

De verwarring rond arbeidersmedezeggenschap in Groot-Brittannië is gedeeltelijk een kwestie van terminologie. In de Britse beweging (en in mindere mate in de Engelse taal) wordt zelden onderscheid gemaakt tussen *control* en *management* ((mede-)zeggenschap en bestuur), functies die

elkaar bij gelegenheid kunnen overlappen, maar die meestal heel verschillend zijn. In de Franse, de Spaanse of de Russische politieke literatuur verwijzen twee afzonderlijke termen naar respectievelijk de gedeeltelijke en de totale beheersing van het productieproces door de producenten (Frans: *contrôle* en *gestion*; Spaans: *control* en *gerencia*; Russisch: *kontrolia* en *upravleniye*). Een kleine overdenking zal duidelijk maken waarom men dit onderscheid moet maken.

We kunnen ons twee situaties voor de geest halen. In de ene neemt de arbeidersklasse (de collectieve producent) *alle* fundamentele beslissingen. Zij doet dat rechtstreeks, door middel van organen van haar eigen keuze waarmee zij zich geheel kan identificeren of waarvan zij voelt dat zij die totaal kan beheersen (bedrijfscomité's, arbeidersraden, enz.). Deze lichamen, samengesteld uit gekozen en afzetbare afgevaardigden, verenigen zich op regionale en nationale basis. Zij besluiten - daarbij aan de lokale eenheden een zo groot mogelijke autonomie gevend - wat er geproduceerd wordt, hoe er geproduceerd wordt, tegen welke en op wiens kosten er geproduceerd wordt. De andere mogelijke situatie is er één waarin deze fundamentele beslissingen 'ergens anders', 'van buiten af' genomen worden, dat wil zeggen door de staat, de partij of een ander orgaan dat geen diepe en rechtstreekse wortels heeft in het productieproces. De 'scheiding van de producenten van de produktiemiddelen' (de basis van elke klassen-maatschappij) wordt gehandhaafd. De onderdrukkende gevolgen van dit soort regelingen treden spoedig aan het licht. Dat is onvermijdelijk, hoe goed en hoe revolutionair de bedoelingen van de betrokken macht ook zijn en welke voorzorgsmaatregelen ook ingebouwd wor-

den om de politieke beslissingen van tijd tot tijd te laten bekrachtigen of te laten amenderen.

Er zijn woorden om deze twee toestanden te beschrijven. *Besturen* is het zelf nemen van beslissingen, als een onafhankelijk persoon of collectief, met volledige kennis van alle relevante feiten. *Medezeggenschap* is het toezien op, het controleren of verifiëren van door anderen genomen beslissingen. Medezeggenschap houdt een beperking van onafhankelijkheid in, of in het beste geval, een toestand van gedeelde macht, waarin sommigen de doelen bepalen, terwijl anderen er op toezien dat de geëigende middelen gebruikt worden om ze te bereiken. Historisch gezien hebben de meningsverschillen over arbeidersmedezeggenschap de neiging om juist uit te breken op momenten dat er sprake is van zo'n gedeelde economische macht.

Zoals alle vormen van gedeelde macht, is gedeelde economische macht in beginsel onstabiel. Of het ontwikkelt zich naar een consolidatie van bureaucratische macht (waarbij de arbeidersklasse steeds minder zeggenschap uitoefent) of het ontwikkelt zich tot *arbeiderszelf-bestuur*, waarbij de arbeidersklasse alle bestuursfuncties overneemt. Sinds 1961, toen *Solidarity* begon met het propageren van het arbeiderszelfbestuur van de productie, zijn anderen begonnen met het roepen om 'directe arbeidersmedezeggenschap', om 'volledige arbeidersmedezeggenschap' enz. - evenzovele stilzwijgende erkenningen van de ontoereikendheid (of op z'n minst dubbelzinnigheid) van vorige formuleringen.

Het zou kortzichtig zijn om dit alles te zien als taalkundig purisme, of als terminologische of dogmatische spitsvondigheid. We moeten de prijs betalen voor zowel het verleden als het heden. Wij zijn niet uit het niets op het politieke toneel verschenen. Wij maken deel uit van een revolutionaire libertaire traditie, waarin deze begrippen een grote betekenis hadden. En we leven niet in een politiek luchtledige. Wij leven in een bepaalde historische samenhang, waarin een voortdurende strijd plaatsvindt. In deze strijd worden de tegengestelde belangen van de verschillende sociale lagen (bourgeoisie, bureaucratie en prole-tariaat) uitgedrukt in verschillende soorten eisen, in meer of mindere mate helder geformuleerd. Verschillende ideeën over medezeggenschap en bestuur spelen een grote rol in deze tegenstellingen. We kunnen niet zoals Humpty Dumpty aan de woorden een willekeurige betekenis geven die we maar willen.

De revolutionaire beweging is echter zelf één van de krachten in dit sociale strijdperk. Of we het nu leuk vinden of niet, of we het nu zelf beseffen of niet, het grootste deel van de revolutionaire beweging is doordrongen van de geest, de tradities en de organisatorische begrippen van het bolsjewisme. En in de geschiedenis van de Russische Revolutie – vooral tussen 1917 en 1921 – was het geschilpunt arbeidersmedezeggenschap tegenover arbeiderszelfbestuur van buitenge-wone betekenis. “Van 1917 tot 1921 was de kwestie van het beheer van de industrie de meest gevoelige graadmeter voor de botsing der uitgangspunten bij het vormgeven aan de nieuwe sociale orde (...) Het was het meest continue en provocerende brandpunt van

conflicten tussen de communistische facties".¹ En – dat moet benadrukt worden – tussen de bolsjewieken en de andere stromingen in de revolutionaire beweging. Bij het uitvechten van dit geschilpunt werden duizenden revolutionairen gedood en honderdduizenden gevangen gezet.

De meeste van degenen die nu tot de revolutionaire beweging toetreden, zijn niet bekend met deze tegenstellingen. Van deze stand van zaken hoeft echter geen verdienste gemaakt te worden. Opheldering is essentieel; maar daarbij rijzen nieuwe problemen. De methodologische armoede, het a-historicisme (en soms zelfs anti-intellectualisme) onder zoveel revolutionairen, die nog enigszins weten, wat er werkelijk gebeurd is, vormen een eerste tragisch obstakel. En het ironische van de huidige situatie is, dat degenen (de overgebleven erfgenamen van het bolsjewisme) die het hardst praten over de 'noodzaak van theorie' en over de 'noodzaak de geschiedenis te bestuderen', het meest te verbergen hebben (aangezien hun eigen historische anteceden ten aan het licht zouden kunnen komen) en het meest te verliezen hebben (er zou een goed in elkaar zittend alternatief op kunnen dui ken voor hun eigen versteende opvattingen).

Een deel van de verwarring omtrent arbeidersmedezeggenschap is noch van terminologische aard, noch te wijten aan onwetendheid van vroegere tegenstellingen; het is opzettelijk gestichte verwarring. Tegenwoordig kunnen er bijvoorbeeld enkele geharde en ouderwetse leninisten of trotskisten gevonden worden (bijvoorbeeld in de Socialist Labour League,

---

¹ R.V. Daniels, *The Conscience of the Revolution*, Harvard University Press, 1960, pag. 81.

de International Marxist Group en in de 'leiding' van International Socialism), die zonder blikken of blozen zeggen arbeidersmedezeggenschap voor te staan. Uit de verwarring die momenteel algemeen binnen de beweging heerst, probeert dit slag mensen munt te slaan. Zij praten over arbeidersmedezeggenschap alsof zij met dat woord bedoelen, wat de politiek onervarene denkt, dat zij ermee bedoelen: de arbeiders moeten zelf beslissen over de fundamentele zaken die verband houden met de produktie. Zij praten over arbeidersmedezeggenschap alsof zij – en de leninistische doctrine die ze zeggen aan te hangen – dit soort eisen altijd hebben gesteund, als-of het leninisme in arbeidersmedezeggenschap altijd een universeel geldige basis heeft gezien voor een nieuwe sociale orde, in plaats van een *slogan* die in een bepaalde en zeer beperkte historische situatie gebruikt wordt voor manipulatieve doeleinden.²

² Niet alle trotskistische richtingen maken gebruik van dit soort bedrog. Sommige zijn ondubbelzinnig reactionair. K. Coates en A. Topham verklaren bijvoorbeeld: "het lijkt ons verstandig te spreken over 'arbeidersmedezeggenschap' om aan te geven dat de vakbonden (sic!) binnen de kapitalistische structuur op agressieve wijze de management-machten binnendringen, en te spreken over 'arbeiderszelfbestuur' om aan te geven dat er geprobeerd wordt een gesocialiseerde economie democratisch te beheren". (*Industrial Democracy in Great Britain*, Macgibbon and Kee, 1968, pag. 363).

Trotski was zelf net zo recht door zee. Alhoewel hij arbeiderszelfbeheer niet terug bracht tot een functie van de vakbonden, maakte hij duidelijk genoeg een onderscheid tussen 'medezeggenschap' en 'bestuur'. "Voor ons is de *slogan* van medezeggenschap verbonden met de periode van gedeelde macht in de produktie, die overeenkomt met de overgang van een bourgeoisregime naar een proletarisch regime (...) In de taal van de hele mensheid wordt onder medezeggenschap verstaan het toezicht houden en het controleren van de ene instantie door de andere. Medezeggenschap kan zeer actief, gezaghebbend en omvattend zijn, maar het blijft nog steeds medezeggenschap. Het idee van deze slogan is een uitvloeisel van het

De kwestie van zelfbestuur is niet alleen een zaak voor ingewijden. De discussie erover – in de scherpst mogelijke termen – is niet sekta-risch. Zelfbestuur is hetgene waar het bij de revolutie van onze tijd om gaat. Dit alleen al zou deze brochure rechtvaardigen. Een studie van deze periode (Rusland 1917-1921) omvat echter meer. Het zou kunnen dienen voor een nieuwe analyse van het lot, dat de Russische Revolutie trof, een taak, waar we het nu kort over zullen hebben.

De Russische Revolutie

Het voorstel om op een nieuwe manier te kijken naar wat er in het Rusland van 1917 (en later) gebeurde, staat gelijk aan een uitnodiging om niet begrepen te worden. Als de gestelde vragen en voorgestelde methoden ook nog verschillen van de gebruikelijke, dan is het onbegrip gegarandeerd. Zoals we al eerder gezegd hebben, het verkeerd weergeven is voor de traditionele linkzijdige gemeengoed geworden; voor hen is niets pijnlijker dan een nieuw idee.

Gedurende de laatste vijftig jaar hebben alle bestaande linkse organisaties rond de Russische Revolutie een hele mythologie (en zelfs een hele anti-mythologie) doen ontstaan. De parlementaire fetisjisten van de sociaal-democratie zien 'het falen van het bolsjewisme' in zijn 'anti-democratische praktijken'. De erfzonde was voor hen het uiteen

---

overgangsbewind in de industrie, als de kapitalist en zijn administrateurs geen stap meer kunnen nemen zonder de toestemming van de arbeiders, terwijl de arbeiders aan de andere kant noch de techniek van het besturen verworven hebben, noch de organen gecreëerd hebben die hiervoor nodig zijn." (Trotski, Leon. *What next? Vital Questions for the German Proletariat*, 1932)

jagen van de Constituerende Vergadering. De zich 'communistisch' noemende bewegingen (stalinisten, trotskisten, maoïsten) praten met kinderlijke trots over 'de glorieuze socialistische Oktoberrevolutie'. Zij geven hoog op over de oorspronkelijke resultaten en proberen die te populariseren, terwijl ze verschillen in hun waarderingen over wat er gebeurde, wat er daarna gebeurde, wanneer dat gebeurde, waarom het gebeurde en wie het overkwam. Voor verschillende anarchisten is het feit dat de staat of de 'politieke macht' niet onmiddellijk werd 'afge-schaft', het bewijs en de maatstaf dat er niets van fundamenteel belang gebeurde.³ De Socialist Party of Great Britain trok ongeveer de zelfde conclusie, alhoewel zij het falen toeschreef aan het feit dat het loonsysteem niet afgeschaft werd en aan het feit, dat de meerderheid van de Russische bevolking niet het voordeel heeft gehad het standpunt van de SPGB te kennen (zoals gesteld werd door enkele vertegenwoordigers, keurig gesanctioneerd door het Uitvoerend Comité) en toen niet geprobeerd heeft een parlementaire meerderheid te verkrijgen in de bestaande Russische instituties.

Van alle kanten proberen mensen de Russische Revolutie te gebruiken, met de bedoeling haar in te passen in hun eigen propaganda - daarbij slechts die aspecten gebruikend, die overeenstemmen met hun eigen specifieke analyse van de geschiedenis, of hun

---

³ Een voorbeeld van zo'n al te simpele analyse van het noodlot dat de Russische Revolutie trof, is te vinden in Voline's *Nineteen Seventeen* (Freedom Press, 1954). "De Bolsjewistische Partij, eenmaal aan de macht, stelde zichzelf op als absoluut heerser. Zij raakte snel corrupt en organiseerde zichzelf als een geprivilegieerde kaste. Later kreeg zij de arbeidersklasse klein en onderwierp haar om haar, onder de nieuwe verhoudingen, in haar eigen belang uit te buiten."

eigen specifieke recepten voor het heden. Alles wat maar nieuw, wat strijdig was met de bestaande theorieën of wat niet paste in de bestaande categorieën, werd systematisch 'vergeten', gekleineerd, verdraaid of ontkend.

Elke poging om de beslissende gebeurtenissen van 1917 - 1921 opnieuw naar waarde te schatten, roept zeker weerstanden op. De eersten, die zullen reageren zijn de 'apparatsjiks', die jarenlang 'revolutionaire' organisaties (en 'revolutionaire' ideologie) hebben beschermd tegen de dubbele dreiging van opstand en vooruitgang. Weerstand zal echter ook gevonden worden in de geest van vele eerlijke activisten die de weg zoeken naar een authentieke revolutionaire politiek. Men heeft hier niet te maken met eenvoudige psychologische weerstanden, maar met een veel diepgaander verschijnsel, dat niet weggepraat kan worden door te verwijzen naar de reactionaire rol en de invloed van verschillende 'leidende groepen'. Wanneer de gemiddelde activist moeite heeft om de volle betekenis te begrijpen van sommige problemen uit de eerste fases van de Russische Revolutie, dan komt dat doordat deze problemen behoren tot de belangrijkste en moeilijkste (misschien wel de aller-belangrijkste en -moeilijkste) waarmee de arbeidersklasse ooit geconfronteerd is. De arbeidersklasse maakte een revolutie, die veel verder ging dan een persoonsverwisseling aan de top. Zij was in staat om de oude eigenaars van de produktiemiddelen te onteigenen (daardoor de eigendomsverhoudingen grondig veranderend). Maar in hoeverre was zij in staat om verder dan dat te gaan? In hoeverre was zij in staat - of voorbereid - om de produktieverhoudingen om te gooien? Was zij bereid om de hiërarchie te vernietigen, die in de

produktieverhoudingen zit opgesloten en die in alle klassenmaatschappijen de produktieverhoudingen bestendi-gen? In welke mate was zijzelf voorbereid om de produktie (en daar-mee de hele maatschappij) te besturen, of: in welke mate was zij geneigd deze taken aan anderen te delegeren? En in welke mate moest de heersende ideologie overwinnen, de arbeidersklasse dwin-gend om haar erkende vijanden te vervangen door een partij, die er aanspraak op maakte uit haar naam te spreken?

Het beantwoorden van deze vragen is een hoofdtaak, die bemoeilijkt wordt door veel valkuilen. Eén van de gevaren waar iedereen mee te maken krijgt die probeert 'de heroïsche periode van de Russische Revolutie' onpartijdig te analyseren, is het gevaar van de 'terugwer-kende identificatie' met deze of gene tendens of met dit of dat indivi-du (bijvoorbeeld Osinski, Kollontaj, Maximov, Makhno of Miasni-kov). Dat is een doelloos politiek tijdverdrijf. Het leidt snel tot een geestestoestand, waarbij revolutionairen in plaats van te proberen de brede stroom van gebeurtenissen te begrijpen (wat *wel* een relevante bezigheid is), vragen stellen als 'wat had er op dit of dat moment gedaan moeten worden?', 'kwam deze of die actie te vroeg?', 'wie had gelijk op dit of dat congres?' etc. We hopen deze valstrik vermeden te hebben. Wanneer we bijvoorbeeld de Arbeidersoppositie tegen het leiderschap van de Partij (in 1919 en 1920) bestuderen, is het voor ons geen kwestie van partij kiezen. Het gaat ons erom te *begrijpen* wat de krachten in het conflict werkelijk vertegenwoordigden. Wat waren bijvoorbeeld de motieven (en de ideologische en andere beperkingen) van degenen, die op alle gebieden van

het sociale leven de neiging om te bureaucratiseren bleken te weerstaan?

Een ander gevaar (of een andere vorm van hetzelfde gevaar) bedreigt degenen, die zich voor het eerst op dit terrein begeven, terwijl ze nog steeds beneveld zijn door de officiële mythologie. Het is het gevaar verstrikt te raken in juist die legende, die men probeert te vernietigen. Degenen die bijvoorbeeld proberen Stalin (of Trotski of Lenin) af te breken, mogen dan met succes hun onmiddellijk doel bereiken. Maar zij slagen misschien ten koste van het niet zien, het niet bewust worden, of het niet opmerken van de meest fundamentele nieuwe kenmerken van deze periode: de zelfstandige actie van de arbeidersklasse, die probeert de voorwaarden voor haar bestaan totaal te veranderen. We hopen dat we niet in deze val gelopen zijn. Wanneer we van prominente individuen verklaringen van enige lengte citeren, doen we dat slechts in zoverre zij de ideologieën samenvatten, die op een bepaald punt in de geschiedenis richting gaven aan de acties en gedachten van de mensen. We vinden bovendien, dat wat de bolsjewiki zeiden of deden, alleen serieus behandeld kan worden door uit te leggen, wat de sociale betekenis is van hun uitspraken en acties.

We moeten nu uiteen zetten wat onze eigen methodologische uitgangspunten zijn. Wij zijn van mening dat de produktieverhoudingen - de verhoudingen die individuen of groepen met elkaar aangaan in het proces waardoor rijkdom geschapen wordt - de wezenlijke fundamenteën van elke maatschappij zijn. Alle klassenmaatschappijen hebben een bepaald patroon van produktieverhoudingen gemeenschap-pelijk. Dit patroon is er één waarbij de producent niet de produktie-middelen beheerst,

maar integendeel gescheiden is van zowel die middelen als van de produkten van zijn arbeid. In alle klassenmaatschappijen bevindt de producent zich in een ondergeschikte positie ten opzichte van hen die het produktieproces beheersen. Het bestuur van de arbeiders over de produktie - wat de totale beheersing van het produktieproces door de producent inhoudt - is voor ons geen bijkomstigheid. Het is de kern van onze politiek. Het is de enige manier, waarop autoritaire verhoudingen in de produktie (orders geven, orders opvolgen) overstege kunnen worden en een vrije, communistische of anarchistische, maatschappij opgebouwd kan worden.

Wij zijn ook van mening dat de produktiemiddelen van eigenaar kunnen veranderen *zonder dat daardoor de produktieverhoudingen diepgaand veranderen* (bijvoorbeeld de overgang van privé-eigendom naar een bureaucratie die het eigendom collectief bezit). In zo'n situatie is de maatschappij nog steeds een klassenmaatschappij, wat de formele status van het bezit ook is, aangezien de produktie nog steeds beheerst wordt door een instantie die buiten de eigenlijke producenten staat. Met andere woorden: eigendomsverhoudingen weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs de produktieverhoudingen. Eigendomsverhoudingen kunnen zelfs dienen om de produktieverhoudingen te verhullen - en dat hebben ze in feite ook vaak gedaan.⁴

---

⁴ Voor een volledige bespreking van deze opvatting - en van al haar implicaties - zie P. Chaulieu, 'Les rapports de production en Russie', in *Socialisme ou Barbarie*, nr. 2, mei-juni 1949. Alhoewel deze opvatting voor vele 'marxisten' verrassend kan zijn, is het van belang dat Engels het al opgemerkt had. In zijn brief aan Schmidt (27 oktober 1890) schreef hij: "Dat het recht aan de algemeen economische toestand beantwoordt, daarvan de uitdrukking is, is in de moderne staat niet de enige eis, die

Tot zover wordt de analyse vrijwel algemeen geaccepteerd. Tot nu toe is echter nog niet geprobeerd de geschiedenis van de Russische Revolutie in verband te brengen met dit globale begripkader. Op deze plaats kunnen we slechts de lijnen voor zo'n benadering schetsen.⁵ In dit licht gezien is de Russische Revolutie een mislukte poging van de Russische arbeidersklasse om zich te ontdoen van de productieverhoudingen, die steeds onderdrukkender werden. De massale opstand van 1917 bleek sterk genoeg om de politieke overheersing van de bourgeoisie te breken (door de economische basis te vernietigen, waarop de bourgeoisie gegrondvest is: het privé-eigendom van de produktiemiddelen). Hij veranderde het bestaande systeem van de eigendomsverhoudingen. Maar hij bleek niet sterk genoeg (afgezien van heroïsche pogingen in die richting) om de autoritaire productie-verhoudingen te veranderen, die kenmerkend zijn voor alle klassen-maatschappijen. Delen van de arbeidersklasse (degenen, die het meest actief waren in de bedrijfsradenbeweging) hebben zeker geprobeerd om de revolutie in deze richting te beïnvloeden. Maar hun poging faalde. Het is de moeite waard om de oorzaken van dit falen

---

aan het recht gesteld wordt. Het moet ook een intern consistente uitdrukking daarvan zijn, die zichzelf niet door interne tegenspraken onmogelijk maakt. En om dat te bereiken gaat de waarheidsgetrouwe weerspiegeling meer en meer aan diggelen... De weerspiegeling van economische verhoudingen als wettige principes is er noodzakelijk een, die de zaken op zijn kop zet." (*MEW*, dl. 37, pag. 488-495; in vertaling: *Te Elfter Ure*, 19de jrg. 1972, nr. 3/4, pag. 123-124).

⁵ Dat zo'n analyse mogelijk is, wordt aangegeven in een uitstekende kleine brochure: J. Barrot, *Notes pour une analyse de la Révolution Russe* (z.j.) [te raadplegen in het IISG te Amsterdam (www.iisg.nl)].

te analyseren – en te zien hoe de nieuwe bazen in de plaats van de oude kwamen.

Waaruit bestonden de krachten, die zich stelden tegenover degenen, die een totale verandering van de voorwaarden van het industriële leven voorstonden? Allereerst, natuurlijk, de bourgeoisie. Bij zo'n totale sociale omwenteling had de bourgeoisie *alles* te verliezen. Geconfronteerd met arbeiderszelfbestuur, stond zij op het punt niet alleen het *eigendomsrecht* over de produktiemiddelen te verliezen, maar ook de *geprivilegieerde posities* die samengaan met deskundigheid en leidinggevende functies. Geen wonder dat de bourgeoisie een zucht van verlichting slaakte toen ze zag dat de leiders van de revolutie 'niet verder zouden gaan dan nationalisatie' en geneigd waren in de industrie en elders de structuur van 'orders geven en orders opvolgen' intact te laten. Het is waar, grote delen van de bourgeoisie vochten wanhopig om hun verloren bezit te herwinnen. De burgeroorlog was een langdurige en bloedige affaire. Maar duizenden van degenen die, door gewoonte en cultuur, min of meer verbonden waren met de onteigende bourgeoisie, werd al heel snel de gelegenheid geboden het 'revolutionaire bolwerk' – als het ware door de achterdeur – binnen te komen en in de 'arbeidersstaat' hun functie van managers in het produktieproces weer op te pakken. Zij grepen deze onverwachte kans begerig aan. In drommen traden ze tot de Partij toe of besloten er mee samen te werken, terwijl ze met cynisme elke uitspraak van Lenin of Trotski verwelkomden, die ten gunste was van 'arbeidsdiscipline' of 'eenhoofdig bestuur'. Velen waren snel (van hogerhand) benoemd op leidinggevende posities in de economie. Versmeltend met de nieuwe politiek-

administratieve 'elite', waarvan de Partij zelf de kern vormde, verkregen de meer 'verlichte' en technologisch geschoolde delen van de 'onteigende klasse' spoedig sleutelposities binnen de produktieverhoudingen.

Ten tweede moest de bedrijfsradenbeweging het hoofd bieden aan openlijk vijandige stromingen ter 'linker' zijde, zoals de mensjewiki. De mensjewiki benadrukten herhaaldelijk dat er geen toekomst zat in pogingen van de arbeiders om de produktie te besturen, aangezien de revolutie er slechts één van het burgerlijk-democratische type kon zijn. Alle pogingen in die richting werden gehekeld als zijnde 'anar-chistisch' en 'utopisch'. Op bepaalde plaatsen bleken de mensjewiki een serieuze hinderpaal te vormen voor de bedrijfsradenbeweging, maar de oppositie was voorbereid, beginselvast en consequent.

Ten derde - en veel moeilijker te voorzien - was er de houding van de bolsjewiki. Tussen maart en oktober steunden de bolsjewieken de groei van de bedrijfsraden, om zich er pas in de laatste weken van 1917 venijnig tegen te keren en te proberen ze op te laten gaan in een nieuwe vakbondsstructuur om ze makkelijker te kunnen verzwakken. Dit proces, dat in de brochure beschreven wordt, zou een belangrijke rol spelen bij het voorkomen van een crisis door de snel toenemende uitdagingen aan de kapitalistische produktieverhoudingen. In plaats daarvan kanaliseerden de bolsjewieken de energie, die tussen maart en oktober loskwam, in de richting van een geslaagde aanval op de politieke macht van de bourgeoisie (en tegen de eigendomsverhoudingen waarop die macht zich baseerde). Op dat niveau was de revolutie 'succesvol'. Maar de bolsjewieken

waren ook succesvol in het herstellen van 'orde en rust' in de industrie – een orde en rust, waardoor de autoritaire verhoudingen in de produktie zich opnieuw consolideerden, nadat ze voor een korte periode ernstig verstoord waren.

Waarom handelde de Partij op deze manier? Het beantwoorden van deze vraag zou een veel diepgaandere analyse van de Bolsjewistische Partij en haar relatie tot de Russische arbeidersklasse vereisen, dan we hier kunnen ondernemen. Opnieuw zou men zowel de mythologie ('de grote Bolsjewistische Partij', 'het wapen dat Lenin smeedde', 'de speerpunt van de revolutie' etc.) als de anti-mythologie ('de Partij als belichaming van totalitarisme, militarisme, bureaucratie', etc.) moeten omzeilen, daarbij steeds proberen te begrijpen, inplaats van kreten te oreren of te dwepen. Aan de oppervlakte waren zowel de ideologie van de Partij als haar praktijk stevig geworteld in de bijzondere historische omstandigheden van het tsaristische Rusland in het eerste decennium van de twintigste eeuw. Illegaliteit en vervolging verklaren gedeeltelijk (alhoewel het daarmee niet gerechtvaardigd is) de organisatorische structuur van de Partij en haar visie op de verhouding tot de klasse.⁶ Wat moeilijker te begrijpen is, is de naïviteit van de bolsjewistische leiders, die niet goed ingeschat schijnen te hebben welke onvermijdelijke gevolgen deze organisatievorm en deze verhouding met de klasse zouden hebben voor de latere geschiedenis van de Partij.

---

⁶ Allebei zowel aangegeven in de *theorie* (vergelijk Lenins 'Wat te doen' en 'Een stap voorwaarts, twee stappen terug') als in de *praktijk* van het bolsjevisme tussen 1901 en 1917.

De vroege geschiedenis van de Partij beschrijvend, verklaarde zelfs een vooraanstaande vertegenwoordiger van de bolsjewistische orthodoxie als Trotski: "De gewoonten, die een politieke machine eigen zijn, waren zich reeds in de ondergrondse aan het vormen." Een type als de jongere revolutionaire bureaucraat was reeds aan het opkomen. De omstandigheden van samenzwering boden, het moet gezegd, vrij weinig uitzicht op dergelijke uiterlijke vormen van democratie als verkiezingen, verantwoordelijkheid en toezicht. Toch legden de comité-leden ongetwijfeld aanmerkelijk meer beperkingen op dan nodig was; zij waren veel onverzoeplijker en strenger ten opzichte van de revolutionaire arbeiders dan ten opzichte van zichzelf en ze gaven er de voorkeur aan te domineren, zelfs bij gelegenheden waarbij het nodig zou zijn geweest, oplettend het oor te lenen aan de stem van de massa. Kroepskaja tekent aan, dat er, evenals in de bolsjewistische comité's, op het congres bijna geen arbeiders waren. De intellectuelen hadden de overhand. 'Een comité-lid', schrijft Kroepskaja, 'was gewoonlijk iemand met veel zelfvertrouwen, (...) hij erkende in de regel geen interne partijdemocratie (...) hij wenste geen nieuwigheden (...) wenste en wist zich ook niet aan de snel veranderende omstandigheden aan te passen.'"⁷

---

⁷ Leon Trotski, *Stalin, de man en zijn invloed* (bewerkt door C. Malamuth; vertaald door P. van Beek). Leiden, E.J. Brill, 1949, pag. 66-67. Het congres waarnaar verwezen wordt, is het Derde Partijcongres (25 april - 10 mei 1905).

Opmerking van de vertaler: Op het Derde Congres verzette een meerderheid van de comité-leden zich tegen een resolutie van Lenin, waarin gesteld werd dat de meerderheid van elk comité uit arbeiders moest bestaan; de resolutie werd afgestemd. Met comité-leden worden niet de leden van het Centraal Comité bedoeld. Comité-leden waren de leden van de plaatselijke bolsjewistische comité's. Trotski beschrijft in bovengenoemd

Waar dit alles toe leidde werd voor het eerst duidelijk in 1905. In vele plaatsen waren sovjets ontstaan. "Het Petersburgse comité van de bolsjewieken was eerst met schrik bevangen over zulk een nieuwigheid als een niet uit partijen bestaande vertegenwoordiging van de strijdende massa's en wist niets beters te doen dan de sovjet een ultimatum te overhandigen: onmiddellijk een sociaal-democratisch programma aannemen of tot ontbinding overgaan. De Petersburgse sovjet als geheel, ook met inbegrip van het contingent bolsjewistische arbeiders, negeerde dit ultimatum zonder blikken of blozen."⁸ Broué, één van de meer

---

boek de situatie van de Partij ten tijde van de 'oorspronkelijke' *Iskra* als volgt. In vrijwel alle grote steden bestonden dergelijke plaatselijke comité's, van waaruit leiding gegeven werd aan de activiteiten in die stad en soms ook aan de activiteiten in de kleinere industriesteden van de betrokken provincie. Eén van die activiteiten was het opzetten van sociaal-democratische propaganda-clubs: een propagandist verzamelde een aantal arbeiders om zich heen, met wie hij het marxisme bestudeerde en de bolsjewistische visie op actuele vraagstukken besprak. Dergelijke 'gewone' propagandisten maakten in de regel geen deel uit van het plaatselijke comité. De plaatselijke comité's stonden middels een groep van 20 à 30 agenten in verbinding met het buitenlandse centrum, de redactie van de *Iskra*. De groep rond de *Iskra* was in die tijd het leidende centrum van de Partij. Er was nog wel een Centraal Comité, maar dat bevond zich in Rusland zelf en de leden ervan konden onder de omstandigheden van de illegaliteit moeilijk bijeenkomen, laat staan leiding geven.

⁸ Leon Trotski, t.a.p. pag. 70.

Opmerking van de vertaler: De Nederlandse vertaler van Trotski's boek is hier niet helemaal correct. In de vertaling wordt gesproken over 'een niet uit partijgangers bestaande vertegenwoordiging', terwijl volgens Brinton de Engelse versie luidt: 'a non-partisan representation'. Letterlijk vertaald levert dit op: 'een niet uit partijen samengestelde vertegenwoordiging'. Dat de vertaling van Van Beek ook niet juist kan zijn, blijkt uit de daaropvolgende regels waar gesproken wordt over het 'contingent bolsjewistische arbeiders'.

spitsvondige geloofsverdedigers van het bolsjewisme, zou schrijven dat “degenen in de Bolsjewistische Partij die het meest positief stonden tegenover de sovjets, daarin ten hoogste slechts hulptroepen voor de Partij zagen (...) pas later ontdekte de Partij de rol die zij in de sovjets kon spelen en de betekenis, die de sovjets konden hebben voor het vergroten van

---

Nu moet gezegd worden dat lang niet altijd duidelijk was wie nu wel en wie niet lid was van de Bolsjewistische Partij. In theorie wel: de bolsjewieken waren van mening dat alleen zij die lid waren van een illegale organisatie, lid van de Partij konden worden (terwijl de mensjewieken van mening waren dat ook degenen die onder leiding van de plaatselijke comité's actief waren, lid konden worden). De praktijk was ingewikkelder: de scheuring tussen mensjewieken en bolsjewieken voltrok zich niet in één klap, er werd vaak de hand gelicht met het toelatingsbeleid en op sommige momenten (ook vóór de revolutie) werden de poorten tot de Partij wijd open gezet.

Hoe de juiste vertaling ook zou moeten luiden, door de bolsjewieken zó tegenover de Petersburgse Sovjet te zetten lijkt Brinton die sovjet te veel te idealiseren. Zijn beschrijving van de houding van de bolsjewieken is correct, maar wat betreft de Petersburgse sovjet suggereert hij toch meer dan hij waar kan maken. Ook de raden-beweging zelf kan gemythologiseerd worden, iets waar we beter voor kunnen oppassen.

Verschillende bronnen (o.a. Oskar Anweiler, 'Die Revolutionsgeschichtliche Zusammenhangs des Räteproblems', in *Das Politische Vierteljahrschrift* Sonderheft 2/1970, Westdeutschen Verlag Opladen) wijzen erop dat de Petersburgse Sovjet van 1905 weliswaar handelde als een boven de partijen staande vertegenwoordiging van arbeiders (gesymboliseerd in een partijloze voorzitter), maar dat het Uitvoerend Comité paritair was samengesteld uit de drie grote socialistische partijen. Zelfs in 1917 was de verhouding tussen de Petrogradse Sovjet en de partijen nog zo, dat het Centraal Comité van de bolsjewieken op 21 oktober 1917 de beslissing kon nemen dat tien vooraanstaande bolsjewieken, waaronder Stalin, aan het Uitvoerend Comité van de Petrogradse Sovjet zouden worden toegevoegd om de activiteiten van dat Uitvoerend Comité te ondersteunen. Bij dit besluit was de Sovjet zelf niet betrokken. Ook al kwam er door de drukte van de voorbereiding van de Oktoberrevolutie niet veel van dit besluit, toch is dit voorval typerend: blijkbaar kon dat toch zo maar.

de invloed van de Par-tij, met het oog op het leiden van de massa.”⁹ Het probleem wordt hier in een paar woorden weergegeven. De bolsjewistische kaders zagen zichzelf als de leiders van de revolutie. Elke actie die niet door hen begonnen of gecontroleerd werd, kon slechts hun achterdocht opwekken.¹⁰ Er is vaak gezegd, dat de bolsjewieken ‘verrast’ waren door het ontstaan van de sovjets: door deze verzachtende uitdrukking moeten we ons niet laten misleiden. De reactie van de bolsjewieken was veelzeggender dan louter ‘verrassing’ – het weerspiegelde een hele opvatting van de revolutionaire strijd, een hele opvatting van de relatie tussen arbeiders en revolutionairen. De *actie* van de Russische massa’s zelf zou, reeds in 1905, deze opvattingen veroordelen als zijn-de verouderd.

Deze scheiding tussen de bolsjewieken en de massa’s zou zich in 1917 herhaaldelijk openbaren. Het werd het eerst signaleerd tijdens de Februari-revolutie, opnieuw ten tijde van de ‘Aprilstellingen’ en later nog eens ten tijde van de Juli-dagen.¹¹ Herhaaldelijk is toegege-ven dat de Partij zowel in

---

(Bron: L. Trotski, t.a.p. pag. 70).

Na de Februari-Revolutie waren de sovjets geworden tot een soort proletarisch parle-ment, waarin alle partijen hun hecht georganiseerde fracties hadden, die ieder voor zich probeerden de partijloze massa te leiden en voor zich te winnen. Volgens Anweiler wordt de eis van ‘partijloze sovjets’ pas gesteld nadat de andere partijen in 1918 uitgeschakeld zijn en de bolsjewieken hun ‘Kommissarenherrschaft’ gevestigd hebben.

⁹ P. Broué, *Histoire du Parti Bolshevik* (Editions de Minuit, Parijs 1963), pag. 35

¹⁰ Dezelfde houding kon binnen de Partij zelf gevonden worden. Zoals Trotski zelf zou zeggen, dit keer goedkeurend: “De statuten zouden het georganiseerd wantrouwen dat de leiding ten aanzien van de leden had, uitdrukken; een wantrouwen dat zich uitdrukte in de nauwlettende controle van boven over de Partij.” (I. Deutscher, *The Prophet Armed*, O.U.P. 1954, pag. 76).

1905 als in 1917 'fouten' maakte. Maar deze 'verklaring' verklaart niets. Wat men zich moet afvragen is: waardoor werden deze fouten mogelijk? En men kan slechts antwoorden als men begrijpt wat voor *soort werk* de kaders ondernamen, van de oprichting van de Partij tot het tijdstip van de revolutie. De partijleiders (van de leden van het Centraal Comité tot degenen die belast waren met de lokale groepen) waren door het gecombineerde effect van de strijd tegen het tsarisme en hun eigen organisatorische opvattingen in een situatie geplaatst die hen maar oppervlakkig in contact bracht met de echte arbeidersbeweging. "Een arbeiders-agitator", zo schreef Lenin, "die talent toont en veelbelovend is, *zou niet in de fabriek moeten werken*. We moeten zorgen dat hij leeft van de steun van de Partij (...) en ondergronds gaat".¹² Geen wonder dat de weinige bolsjewistische kaders van arbeidersafkomst al snel de echte contacten met de klasse verloren.

De Bolsjewistische Partij werd verscheurd door een tegenstelling, die haar houding van voor en na 1917 beter helpt te verklaren. Haar kracht lag in de vooruitstrevende arbeiders die haar steunden. Ongetwijfeld was deze steun soms zeer wijdverspreid en oprecht. Maar deze arbeiders konden de Partij niet besturen. Het leiderschap was stevig in de handen van beroepsrevolutionairen. In zekere zin was dit onvermijdelijk. Een clandestiene pers en de verspreiding van propa-ganda kon alleen regelmatig op gang gehouden worden door activisten, die

---

¹¹ Nee, we zeggen niet dat de omverwerping van de Voorlopige Regering al in juli mogelijk was. We benadrukken alleen hoezeer de Partij geen voeling meer had met wat de massa's werkelijk wilden.

¹² Lenin, *Sochineniya*, IV, 441.

voortdurend in beweging waren en soms gedwongen werden naar het buitenland te vluchten. Een arbeider kon slechts bolsjewistisch kaderlid worden op voorwaarde dat hij ontslag nam en zichzelf ter beschikking van de Partij stelde, die hem dan met speciale missies naar deze of gene stad zou sturen. Het apparaat van de Partij was in handen van specialisten in de revolutie. De tegenstelling was dat de echte levende krachten, die de sterkte van de Partij uitmaakten, deze niet konden leiden. Als instelling ontsnapte de Partij volkomen aan de beheersing door de Russische arbeidersklasse. De problemen, waar-mee de Russische Revolutie na 1917 te maken kreeg, veroorzaakten deze tegenstelling niet, maar verergerden haar. De houding van de Partij tijdens 1917 en daarna, is het gevolg van haar eigen geschiedenis. Daardoor bleven de pogingen zo vruchteloos, die de vele opposities tussen 1918 en 1921 binnen de Partij ondernamen. Zij zagen niet in, dat een bepaald ideologisch vooropgezet standpunt (de vooraf bepaalde hegemonie van de Partij) noodzakelijkerwijs tot zekere consequenties in de praktijk moest leiden.

Maar zelfs hiermee gaat de analyse niet diep genoeg. Op een nog dieper niveau weerspiegelt de opvatting van deze organisatievorm en dit soort verbinding met de massabeweging de niet herkende invloed van de burgerlijke ideologie, zelfs op de geest van diegenen die meedogenloos probeerden de bourgeois-maatschappij omver te gooien. De opvatting, dat de maatschappij noodzakelijkerwijs verdeeld moest zijn in 'leiders' en 'volgelingen', het idee, dat sommigen geboren heersers zijn, terwijl anderen zich boven een bepaald niveau niet werkelijk kunnen ontwikkelen, is sinds

mensenheugenis de stilzwijgende veronderstelling geweest van elke heersende klasse in de geschiedenis. Dat zelfs de bolsjewieken deze veronderstelling accepteerden, bewijst dat Marx gelijk had toen hij verklaarde dat 'de heersende ideeën van elk tijdperk de ideeën van zijn heersende klasse zijn'. Gesteld tegenover zo'n soort 'efficiënte', hecht verbonden organisatie die gebaseerd was op deze ideeën, is het nauwelijks verrassend dat de opkomende bedrijfsraden niet in staat waren de revolutie te voltooien.

De laatste moeilijkheid waarmee de raden te maken kregen, was eigen aan de radenbeweging zelf. Alhoewel bepaalde individuen een buiten-gewoon helder beeld hadden, en alhoewel de bedrijfsradenbeweging de verstgaande uiting van de klassenstrijd was die in 1917 bereikt werd, begreep de beweging als geheel niet wat er met haar gebeurde en kon ze geen enkele serieuze weerstand bieden. Zij slaagde er niet in om haar ervaringen te veralgemeniseren en de documenten die ze naliet zijn, ongelukkig genoeg, erg versnipperd. Niet in staat om haar eigen doeleinden (arbeiderszelfbestuur) in duidelijke en positieve termen uit te drukken, was het onvermijdelijk dat anderen het vacuüm zouden opvullen. Terwijl de bourgeoisie in volledige staat van verval was en de arbeidersklasse nog niet sterk of bewust genoeg om *haar eigen* oplossingen voor de problemen, die de maatschappij verscheurden op te leggen, waren de overwinningen van zowel bolsjewisme als bureaucratie onvermijdelijk.

Een analyse van de Russische Revolutie laat zien dat de arbeidersklasse alle mogelijkheden verliest om zelfs maar toezicht uit te oefenen op de middelen,

die welvaart produceren, als zij toestaat dat een bepaalde groep, gescheiden van de arbeiders zelf, het bestuur van de produktie overneemt. Produktieve arbeid scheiden van de produktie-middelen leidt tot een uitbuitersmaatschappij. Bovendien, wanneer instituties als de sovjets niet langer beïnvloed kunnen worden door gewone arbeiders, kan het regime niet langer een sovjetregime genoemd worden. Zonder het voorstellingsvermogen geweld aan te doen kan niet aangenomen worden, dat het de belangen van de arbeidersklasse vertegenwoordigt. *De fundamentele vraag: 'Wie bestuurt de produktie nadat de bourgeoisie omver gegooid is', moet daarom nu in het middelpunt komen te staan van elke serieuze discussie over socialisme.* Vandaag de dag is de oude formule (liquidatie van de bourgeoisie = arbeidersstaat), zoals die door talloze leninisten, stalinisten en trotskisten gepopulariseerd wordt, niet voldoende meer.

In 1917 schiepen de Russische arbeiders organen (bedrijfsraden en sovjets), die het besturen van de maatschappij door de arbeiders zelf hadden kunnen verzekeren. Maar de sovjets gingen over in de handen van bolsjwistische functionarissen. Een staatsapparaat, gescheiden van de massa's, werd snel weer gevormd. De Russische arbeiders slaagden er niet in nieuwe instellingen te scheppen, waardoor zij zowel de industrie als het sociale leven konden besturen. Deze taak werd daarom door anderen overgenomen, door een groep wiens specifieke taak het werd. De bureaucratie organiseerde het arbeidsproces in een land, waarin het ook meester was van de politieke instellingen.

Dit alles maakt een serieuze herwaardering van verschillende grond-begrippen noodzakelijk. 'Arbeidersmacht' kan niet geïdentificeerd of vergeleken worden met de macht van de Partij - zoals herhaaldelijk door de bolsjewieken gedaan werd. Met de woorden van Rosa Luxemburg, arbeidersmacht moet uitgeoefend worden "door de klas-se, niet door een minderheid die de zaken in naam van de klasse bestuurt. Zij moet voortkomen uit de actieve betrokkenheid van de massa's, onder hun directe invloed blijven, onderworpen zijn aan de zeggenschap van de gehele bevolking, resultaat zijn van het groeiende politieke bewustzijn van het volk". Net zo min kan de opvatting van de 'verovering van de macht' een door de minderheid uitgevoerde, semi-militaire putsch betekenen, wat het duidelijk wèl is voor de velen die nog in het Petrograd van 1917 schijnen te leven. Ook kan het niet alleen de verdediging betekenen - hoe noodzakelijk ook - van het-geen de arbeidersklasse heeft gewonnen tegen de pogingen van de bourgeoisie om dat terug te winnen. Wat 'de macht veroveren' werke-lijk betekent, is dat de overgrote meerderheid van de arbeidersklasse uiteindelijk haar vermogen werkelijkheid maakt om zowel de produk-tie als de maatschappij te besturen en zich met dit doel organiseert.

Deze tekst is in geen geval een economische geschiedenis van Rus-land tussen 1917 en 1920. Het is hoogstens een selectieve, industriële chronologie. In de meeste gevallen spreken de feiten voor zich. Op enkele plaatsen hebben we de gelegenheid genomen om onze eigen kijk op de zaak te beschrijven, vooral wanneer we dachten dat alle kopstukken uit de grote historische debatten ongelijk hadden, of vast-zaten in een ideeënstelsel,

dat hen ervan weerhield de echte betekenis van de gebeurtenissen te onderkennen. Gebeurtenissen als de stadia van de burgeroorlog worden alleen genoemd om de verschillende tegenstellingen in een samenhang te plaatsen - en om eens en voor altijd een eind te maken aan de bewering, dat veel van de beschreven maatregelen genomen werden 'als gevolg van de burgeroorlog'.

Waarschijnlijk zal er het bezwaar gemaakt worden, dat door het hele verhaal een grotere nadruk wordt gelegd op de verschillende partij-conflicten dan op de acties van de miljoenen, die om de een of andere reden nooit deel uitmaakten van de Partij of die van het begin af aan haar bedoelingen doorzagen. Het 'verwijt' is terecht, maar de tekort-koming bijna onvermijdelijk. De aspiraties van duizenden mensen, hun twijfels, hun aarzelingen, hun hoop, hun opofferingen, hun ver-langen om de voorwaarden van het dagelijkse leven te veranderen en hun strijd daarvoor, zijn ongetwijfeld net zo'n vormende historische kracht als de resoluties van partijcongressen of de toespraken van partijleiders. Toch komt een beweging, die geen regels of statuten, geen podia of troubadours heeft, bijna per definitie niet in de annalen van de geschiedenis voor. Maar een bewustzijn van dit probleem brengt, hoe scherp het ook is, het ontbrekende materiaal niet terug. En bij een geschrift als dit draait het grotendeels om de documenta-tie. De massa's maken de geschiedenis, maar ze schrijven die niet. En degenen die ze wel schrijven, bekommeren zich bijna altijd meer om voorvaderverering en om rechtvaardiging achteraf, dan om een even-wichtige voorstelling van de feiten.

Er zullen ook andere bezwaren gemaakt worden. Men zal de citaten van Lenin en Trotski niet ontkennen, maar men zal stellen dat die citaten 'selectief' gekozen zijn en dat er 'ook andere dingen' gezegd werden. Opnieuw pleiten we 'schuldig'. Maar we zouden willen benadrukken dat er genoeg hagiografen zijn wiens 'objectiviteit' (zoals bijvoorbeeld bij Deutscher) alleen maar een dekmantel is voor spitsvondige geloofsverdedigingen. Er is echter nog een reden om dit materiaal boven water te halen. Vijftig jaar na de revolutie - en lang nadat zijn 'isolatie' doorbroken is - vertoont het bureaucratisch systeem in Rusland nauwelijks overeenkomst met het model van de Parijse Commune (gekozen en terugroepbare gedelegeerden, die geen van allen meer dan een arbeider verdienen etc.). In feite heeft de sociale structuur van Rusland nauwelijks iets van doen met het geheel van de marxistische theorie. Het lijkt daarom relevanter om die uitspraken van de bolsjewistische leiders uit 1917 te citeren, die meer geholpen hebben de Russische Revolutie te bepalen, dan die andere uitspraken, die net als de 1-meitoespraken van de Labour-leiders, slechts als woordenpraal bedoeld waren.

Opmerking over de datering:

Op 14 februari 1918 stapte Rusland af van de oude Juliaanse kalender en nam de Gregoriaanse kalender over, die in West-Europa in gebruik was. 1 februari werd 14 februari. Tot dit moment is de datering van de oude stijl gebruikt, daarna de moderne datering.

1917

Februari

Stakingen en hongeropstanden in Petrograd. Felle straatbetogingen tegen de regering. De troepen, die worden gestuurd om de orde te herstellen, verbroederen zich met de demonstranten. In verschillende steden worden voor het eerst sinds 1905 weer sovjets gevormd.

27 februari

Troonsafstand van Nicolaas II. Vorming van een Voorlopige Regering (Prins Lvov wordt eerste minister).

Maart

In alle belangrijke industriecentra van Europees Rusland ontstaan bedrijfsraden¹, arbeidersraden en raden van oudsten. Vanaf het begin beperken hun eisen zich niet slechts tot loonsverhogingen en arbeids-tijdverkortingen, maar de eisen betreffen ook medezeggenschap.

In verscheidene gevallen komen er bedrijfsraden tot stand, omdat de eigenaren of directeuren gedurende de februari-onlusten waren verdwenen. De meesten van hen die later weer terugkwamen, mochten hun posities weer innemen, maar moesten de bedrijfsraden erkennen. "Het proletariaat", schreef Pankratova², "begon tegelijkertijd, zonder wettelijke

---

¹ Fabzavkomy: afkorting van fabrichno-zavodnye komitety.

² Anna Mikhailovna Pankratova werd in 1919 als studente, in Odessa, lid van de Bol-sjewistische Partij. Zij schreef verschillende boeken over de geschiedenis van de Russische arbeidersbeweging en werd later professor aan de Academie voor Sociale Wetenschappen. In 1952 werd ze in het Centraal Comité van de Partij gekozen en werd in het volgende jaar hoofdredactrice van het Partijblad *Voprosii Istorii* ('Historische vraagstukken'). Ze overleed in 1957.

goedkeuring af te wachten, al zijn organisaties te vormen: sovjets van arbeidersafgevaardigden, vakbonden en bedrijfsraden.”³ In heel Rusland ontwikkelde zich een ongekende druk van de arbeidersklasse.

10 maart

De eerste formele capitulatie van een belangrijke werkgeversorganisatie. Tussen de Uitvoerende Raad van de Petrogradse Sovjet en de Petrogradse Fabrikanten Vereniging wordt een overeenkomst getekend, waarbij de achturige werkdag in enige bedrijven wordt ingevoerd en enige raden erkend worden. De meeste andere werkgevers weigeren echter dit voorbeeld te volgen. Op 14 maart verklaarde de Raad voor Handel en Industrie bijvoorbeeld, dat ‘de kwestie van de achturige werkdag geen zaak was van onderhandelingen tussen werkgevers en werknemers, omdat het landsbelang ermee gemoeid was.’ Het werd de inzet van de eerste grote strijd van de bedrijfsraden.

De achturige werkdag werd in Petrograd spoedig ingevoerd, deels met schoorvoetende instemming

---

Haar brochure over de bedrijfsraden (zie noot 3) verscheen vóór het tijdperk van de systematische geschiedsvervalsing en bevat interessant materiaal. Haar gezichtsveld is echter zeer beperkt, daar zij twee fundamentele bolsjewistische stellingen onderschrijft: a) ‘de rol van de bedrijfsraden eindigt of met het verlopen van de revolutionaire stemming of met de overwinning van de revolutie’, en b) ‘de eisen, die uit de arbeidersklasse komen, worden door de Partij geformuleerd, ideologisch verklaard en organisatorisch verbonden. (...) De strijd om de arbeidersmedezeggenschap vond onder leiding van de Partij plaats, die het proletariaat in staat had gesteld (sic!), om de politieke en economische macht te grijpen’.

³ A. M. Pankratova, *Fabzavkomy Rossii v borbe za sotsialisticheskuyu fabriku* (Russische fabriekscomité's in de strijd voor de socialistische fabriek). Moskou 1923, pag. 9. Gedeelten van deze brochure werden gepubliceerd in het Franse blad *Autogestion* (nr. 34, december 1967). De paginanummers verwijzen naar de Franse versie.

van de werkgevers, deels doordat de arbeiders die op eigen houtje invoerden. De 'erkenning' van de bedrijfsraden bleek veel moeilijker af te dwingen, daar zowel de werk-gevers als de staat de bedreiging zagen, die deze organisatievorm in zich droeg.

2 april

Eerste verkennende conferentie van de bedrijfsraden van de Petrogradse oorlogsin-dustrie, bijeengeroepen op initiatief van de arbeiders uit de artillerie-afdeling. Deze conferentie proclameerde de - voor die tijd - het verst gaande 'Aanbevelingen voor bedrijfsraden'. In paragraaf 5-7 van de verklaring stond: 'Alleen de bedrijfsraad heeft het recht om aanwijn-gen te geven voor de interne bedrijfsorganisaties (dat wil zeggen: arbeidstijden, lonen, in dienst neming en ontslag, vakantie, enz.). De directeur wordt hiervan in kennis gesteld (...) Al het administratieve personeel, hoger en lager leidinggevend personeel en technici, worden aangesteld met goedkeuring van de bedrijfsraad, die de arbeiders op bedrijfsvergaderingen of via afdelingsraden inlicht over zijn beslissin-gen. De bedrijfsraad controleert de activiteiten van de bedrijfsleiding op administratief, economisch en technisch gebied. (...) Vertegen-woordigers van de bedrijfsraad moeten, ter hunner informatie, inzage hebben in alle officiële bescheiden van de bedrijfsleiding, alsmede in de balansen, de produktiebegrotingen en gegevens over aan- en ver-kopen."⁴

7 april

Publicatie van de *Aprilstellingen* kort na Lenins terugkeer in Petrograd uit het buitenland. Slechts stelling 8 maakt gewag van arbeidersmede-zeggenschap. "Onze eerste opgave zal niet de

---

⁴ Ibid., pag. 12-13

‘invoering van het soci-alisme’ zijn, maar om de maatschappelijke produktie en distributie van goederen (...) onder beheer te brengen van de Sovjets van Arbeidersafgevaardigden”.

23 april

De nieuwe regering moest enige mondelinge toezeggingen doen. Er werd een wet uitgevaardigd, die de bedrijfsraden gedeeltelijk ‘erkent’, maar hun macht op een voorzichtige manier beperkt. Alle belangrijke beslissingen moeten in onderling overleg tussen de betrokken partijen genomen worden, met andere woorden: de werkgevers waren niet *wettelijk* verplicht rechtstreeks met de raden te onderhandelen. De arbeiders interesseerden zich echter nauwelijks voor de bepalingen van de wet. “Zij legden de wet van 23 april op hun eigen manier uit (...) Zij stelden in elk bedrijf hun eigen richtlijnen vast, breidden hun bevoegdheden voortdurend uit en beslisten wat hun vertegenwoordigers konden doen, afhankelijk van de machtsverhoudingen waarmee ze op een bepaald moment te maken hadden.”⁵

23 april

Lenin schrijft: “Met alle mogelijke kracht moet worden gestreefd naar maatregelen, zoals nationalisatie van de grond, banken en kapitalistische concerns, of op z’n minst de directe invoering van het beheer erover van de raden van arbeidersafgevaardigden (maatregelen die nog geenszins de ‘invoering van het socialisme’ betekenen). Zo mogelijk moeten zij ingevoerd worden met behulp van revolutionaire methoden.” Dergelijke maatregelen waren “economisch volkomen uitvoerbaar” en zonder die maatregelen zou het “onmogelijk zijn de wonden van de oorlog te

---

⁵ Ibid., pag. 12.

genezen en de dreigende ineenstorting te verhinderen.”⁶

Aan Lenins opvatting over arbeidersmedezeggenschap als ‘een betoegeling van de kapitalisten’ en als ‘middel om de ineenstorting te verhinderen’ werd spoedig nog een derde toegevoegd, die in vele geschriften van Lenin uit die tijd herhaaldelijk opduikt. Het is de opvatting van arbeidersmedezeggenschap als de ‘inleiding tot nationalisatie’. Bijvoorbeeld: “Wij moeten onmiddellijk de Sovjets van Arbeidersafgevaardigden en de Sovjet van Afgevaardigden van Bankbedienden etc. erop voorbereiden, praktisch uitvoerbare maatregelen tot het samensmelten van alle banken tot één nationale bank uit te werken. Deze stap moet worden gevolgd door de invoering van het beheer van de Sovjets van Arbeidersafgevaardigden over de banken en concerns en tenslotte door hun nationalisatie.”⁷

Mei

Steeds meer werkgevers moesten het hoofd bieden aan de bedrijfsraden. De burgerlijke pers zette een intensieve campagne op touw tegen de achturige werkdag en de bedrijfsraden. Zij probeerde de arbeiders in de ogen van de soldaten als luie, hebzuchtige nietsnutten af te schilderen, die door hun ‘buitensporige’ eisen het land ruïneerden. De arbeiderspers verklaarde geduldig de werkelijke oorzaken van de industriële stagnatie en de werkelijke levensomstandigheden van de arbeidersklasse. Op uitnodiging van verscheidene bedrijfsraden kwamen afgevaardigden van het leger

⁶ W.I. Lenin, *Die Aufgaben des Proletariats in unserer Revolution*, Dietz-Verlag, Berlin 1969, *Werke*, Bd. 24, pag. 39-77.

⁷ W.I. Lenin, *Die politischen Parteien in Russland und die Aufgaben des Proletariats*, Dietz-Verlag, Berlin 1969, *Werke*, Bd. 24, pag. 79-92.

de toestand aan het thuisfront onderzoeken. Zij getuigden daarna openlijk, dat de arbeiders de waarheid vertelden.

17 mei

In de *Pravda* onderschrijft Lenin nadrukkelijk de leuze voor arbeiders-medezeggenschap, door te verklaren dat “de arbeiders de *onmiddellijke* invoering van het beheer door de arbeiders zelf, *feitelijk* en zonder mankeren moesten eisen.”⁸

20 mei

Lenin publiceert het ontwerp voor een nieuw partijprogramma: “De Partij strijdt voor een meer democratische arbeiders- en boerenrepubliek, waarin de politie en het staande leger geheel zullen worden afgeschaft en vervangen door de algemene volksbewapening, door een algemene volksmilitie. Alle officiële gezagsdragers zullen niet alleen bij meerderheid gekozen worden, maar zijn ook op elk moment afzetbaar als de meerderheid van de kiezers dat eist. Alle officiële gezagsdragers zullen zonder uitzondering een loon ontvangen dat gelijk staat aan het gemiddelde loon van een geschoolde arbeider.”

Tegelijk roept Lenin op tot een “onvoorwaardelijke *deelname* (cursive-ring van de samensteller) van de arbeiders aan de controle op de handel en wandel van de ‘trusts’”, wat tot stand gebracht kon worden door een decreet “dat in één dag kon worden opgesteld.”⁹

De opvatting dat de ‘medezeggenschap van de arbeiders’ door wettelijke middelen moest worden

---

⁸ W.I. Lenin, *Resolution über eine Revision des Partei Programms*, ibid., Bd. 24, pag. 272-273.

⁹ Zie W.I. Lenin, *Der Wirtschaftliche Zusammenbruch droht*, Werke, Bd. 24, pag. 393-394.

ingevoerd (zie boven), heeft klaarblijkelijk een roemrijk verleden.

29 mei

Conferentie van de bedrijfsraden in Charkov.

In bepaalde opzichten waren de provincies verder dan de steden Petrograd en Moskou. De conferentie van Charkov eiste dat 'de bedrijfsraden organen van de revolutie werden (...) met als doel haar zege te consolideren'. 'De bedrijfsraden moeten de produktie overnemen, haar beschermen en ontwikkelen'. 'Zij moeten de lonen vaststellen, toezicht houden op de hygiëne, de technische kwaliteit van de produktie controleren, alle interne verhoudingen in het bedrijf regelen en alle ontstane conflicten oplossen'.¹⁰ Enkele niet-bolsjewistische afgevaardigden stelden zelfs voor, dat de raden de bedrijven direct zouden overnemen en alle bestuurlijke functies zouden uitoefenen.

30 mei - 5 juni

Eerste gezamenlijke conferentie van alle Petrogradse bedrijfsraden.

De conferentie werd gehouden in het Tauride-paleis, in dezelfde zaal waar drie maanden eerder de Doema (het parlement) had vergaderd. Van alle vertegenwoordigde bedrijfsraden was tenminste de helft afkomstig uit de metaalindustrie. "De lange en bloemrijke redevoeringen van de burgerlijke parlementariërs hadden plaatsgemaakt voor de oprechte, eenvoudige en gewoonlijk beknopte bijdragen van de afgevaardigden, die even hun gereedschappen en machines hadden verlaten om voor de eerste keer in het openbaar uitdrukking te

---

¹⁰ I. Kreizel, *Iz istorii profdvizheniya g. Kharkova v 1917 godu* (Over de geschiedenis van de vakbondsbeweging van Charkov in 1917), geciteerd bij Pankratova, op. cit., pag. 15.

geven aan hun onderdrukking, de behoeften van hun klasse en hun menselijke noden".¹¹

De bolsjewistische afgevaardigden waren in de meerderheid. Hoewel ze vooral gericht waren op de noodzaak arbeidersmedezeggenschap in te voeren 'om de orde te herstellen' en 'de produktie op gang te houden', kwamen ook andere gezichtspunten naar voren. Nemtsov, een bolsjewistische metaalarbeider, verklaarde dat "het beheer van de bedrijven tot dusverre uitsluitend in de handen van de hogere leiding ligt. Wij moeten het principe van de verkiezingen invoeren. Voor het beoordelen van het werk (...) hebben wij de individuele beslissingen van de chefs niet nodig. Als wij het beginsel van de verkiezingen invoeren, kunnen wij de produktie beheersen". Naumov, een andere afgevaardigde, beweerde dat "door zelf het beheer van de produktie in handen te nemen, zullen wij de praktische kanten ervan leren kennen en zullen wij de produktie verhogen tot het peil van de toekomstige socialistische produktie".¹² Wij zijn hier nog ver verwijderd van de latere bolsjewistische voorliefde voor de 'doelmatigheid' van een éénhoofdige leiding en hun latere praktijk van benoemingen van bovenaf.

De conferentie werd goed bezocht. Zelfs M.I. Skobelev, een bolsjewistische minister van Arbeid in de Voorlopige Regering, hield een rede. Zijn bijdrage is interessant als een soort voorloper van datgene wat de bolsjewiki nog vóór het einde van het jaar zouden zeggen. Skobelev beweerde "dat het regelen van en de controle over de industrie een staatszaak was. Op iedere afzonderlijke klasse, in het bijzonder de arbeidersklasse, rust de verantwoordelijkheid de staat bij zijn

---

¹¹ A. Pankratova, op. cit. Pag. 19.

¹² Ibid. pag. 19.

organisatorische werk behulpzaam te zijn". Hij stelde verder, dat "het overgaan van ondernemingen in handen van het volk op dit ogenblik de revolutie niet zou helpen". Het regelen van de industrie was een regeringszaak en niet een van de autonome bedrijfsraden. "De raden zouden de zaak van de arbeiders het beste dienen, door ondergeschikte eenheden te worden in een landelijk net van vakverenigingen."¹² Een zelfde zienswijze werd naar voren gebracht door Rozanov, één van de oprichters van het Arbeidersvakverbond. Zijn beweringen over de 'kortstondige rol van de bedrijfsraden' en de stelling dat de 'bedrijfsraden de kleinste eenheden van de vakbonden moeten vormen', werden scherp bekritiseerd. Niettemin is dit precies de rol die - slechts een paar maanden later - aan de bedrijfsraden opgedrongen zou worden door de bolsjewistische werkwijze. Op dit moment echter, leverden de bolsjewiki nog kritiek op deze opvatting. (De vakbonden stonden nog sterk onder mensjevistische invloed).

De rede van Lenin op de conferentie bevatte een verwijzing naar de komende ontwikkelingen. Hij kenschetste arbeidersmedezeggenschap op de volgende wijze: "De meerderheid van de arbeiders moet alle verantwoordelijke instellingen bezetten. De leiding is verplicht verantwoording af te leggen aan de meest gezaghebbende arbeidersorganisaties."¹⁴ Lenin had duidelijk een ander idee voor ogen wat betreft arbeidersmedezeggenschap als de arbeiders zelf.

De slotresolutie die door 336 van de 421 gedelegeerden werd aangenomen, definieerde de

---

¹² *Pervaya rabochaya konferentsiya fabrichno-zavodskikh komitetov* (Eerste Arbeidersconferentie van de Fabriekscomité's), Petrograd 1917.

¹⁴ W.I. Lenin, *Sochineniya*, XX, 459.

bedrijfsraden als 'strijdorganisaties, die op de meest democratische wijze gekozen worden en een collectief leiderschap hebben'. Hun doeleinden waren 'het tot stand brengen van nieuwe arbeidsvoorwaarden'. De resolutie riep op tot 'de organisatie van een effectieve beheersing door de arbeiders van de produktie en distributie' en 'een proletarische meerderheid in alle instellingen van de uitvoerende macht'.¹⁵

De komende weken gaven een aanmerkelijke groei van de bedrijfsraden te zien. Overal waar zij sterk genoeg waren (zowel voor, maar vooral na de Oktoberrevolutie, toen zij door de plaatselijke sovjets opgestoot werden), "verdrongen zij brutaalweg de bedrijfsleiding en verkregen de directe zeggenschap over hun respectievelijke bedrijven".¹⁶

16 juni

Eerste Alrussisch Congres van Sovjets.

20 - 28 juni

Een vakbondscongres dat in Petrograd plaatsvond, nam een resolutie aan, die verklaarde dat de 'vakbonden, die de rechten en belangen van de loonarbeid verdedigen (...) geen administratief-economische functies in de produktie op zich kunnen nemen'.¹⁷ De bedrijfsraden werden gedegradeerd tot het toezien op de naleving van de wetten voor de bescherming van de arbeidsvoorwaarden en de collectieve over-

---

¹⁵ S.O. Zagorsky, *State Control of Industry in Russia during the War* (New Haven, 1928), pag. 174-175.

¹⁶ R.V. Daniels, *The Conscience of the Revolution* (Harvard University Press, 1960), pag. 83.

¹⁷ *Tretya vserossiskaya professionalnykh soyuzov: Rezolyutsii prinyatiya na zasedaniakh konferentsii 20-28 Iyunya 3-11 Iyulya 1917 g.* (Derde Alrussische Conferentie van Vakbonden; aangenomen besluiten van de conferentie van 20-28 juni en 3-11 juli 1917). Petro-grad, z.j., pag. 18.

eenkomsten, afgesloten door de vakbonden. Zij moesten propagieren dat alle fabrieksarbeiders lid werden van de bond. Zij moesten 'mee-werken aan de versterking en uitbreiding van de vakbonden, bijdra-gen tot de eenheid van de strijd' en 'het prestige van de bonden in de ogen van de ongeorganiseerde arbeiders verhogen'.¹⁸

Op deze conferentie, die overheerst werd door de mensjewiki en de sociaal-revolutionairen, bestond veel achterdocht ten opzichte van de bedrijfsraden. Dit kwam tot uitdrukking in het voorstel dat de raden zouden worden gekozen *door middel van lijsten die waren opgesteld door de vakbonden*. De bolsjewistische stellingen die op de conferentie werden gepresenteerd door Glebov-Avilov, stelden voor, dat voor het bege-leiden van de arbeidersmedezeggenschap, 'economische beheerscom-missies' zouden moeten worden toegevoegd aan het centraal bestuur van de bond. Deze commissies moesten worden samengesteld uit leden van de bedrijfsraad en in alle opzichten ermee samenwerken. De bedrijfsraden moesten niet alleen 'beheersfuncties' uitoefenen voor de vakbonden, maar zouden ook financieel van de bond afhan-kelijk zijn.¹⁹

De conferentie vormde een Alrussische Centrale Raad van de Vak-bonden, waarin vertegenwoordigers werden gekozen *naar verhouding van de numerieke sterkte van de op de conferentie aanwezige politieke stromingen*.

Tot dit tijdstip aten de bolsjewieken van twee walletjes, door zowel in de bonden als in de bedrijfsraden te pogen aan invloed te winnen. Zij hadden er geen moeite mee om een aanzienlijk aantal dubbelzinnig-heden te verkondigen om dit

---

¹⁸ Ibid., par. 6.

¹⁹ Ibid., pag. 323.

tweeledige doel te bereiken. In de vak-bonden die sterk onder mensjewistische invloed stonden, drongen de bolsjewieken aan op de autonomie van de bedrijfsraden. In de vak-bonden die zij zelf beheersten, waren ze op dit punt veel terughoudender.

Het is nodig om nu even iets te vertellen over de rol van de vakbon-den, voor en gelijk na de Februari-revolutie.

Tot 1917 waren de vakbonden in de geschiedenis van de Russische arbeidersbeweging relatief onbelangrijk. De Russische industrie stond aan het begin van zijn ontwikkeling. Onder het tsarisme (tenminste tot het begin van de twintigste eeuw) was vakbondsorganisatie altijd illegaal en stond aan vervolgingen bloot. "Doordat zij de vakbonden onderdrukte, bevorderde het tsarisme zonder het te willen de revolu-tionaire politieke organisaties (...) Slechts de politiek meest bewuste arbeiders, die bereid waren voor hun overtuiging met gevangenis en verbanning te betalen, wilden zich onder deze omstandigheden bij een vakbond aansluiten (...) Terwijl in Engeland de Labour Party door de vakbonden werd opgericht, leidden de Russische vakbonden vanaf het begin een bestaan in de schaduw van de politieke beweging."²⁰

Deze analyse is juist - en daarbij van diepere betekenis dan Deutscher zich vermoedelijk realiseerde. De Russische vakbonden van 1917 weerspiegelden deze bijzondere ontwikkeling van de Russische arbeidersbeweging. Enerzijds waren de vakbonden de hulptroepen van de politieke partijen, die hen gebruikten om er functionarissen uit te recruteren en om de massale aanhang van de

---

²⁰ I. Deutscher, *Soviet Trade Unions*, Londen 1950, pag. 1-2.

vakbonden te bespe-len.²¹ Anderzijds werd de vakbeweging, nadat ze in februari 1917 als het ware opnieuw was ontstaan, aangevoerd door de meer bewuste arbeiders: de leiding van de verschillende bonden werd overheerst door een soort intellectuele elite, die eerst overhelde naar de mensje-wiki en de sociaal-revolutionairen, maar echter later gedeeltelijk werd gewonnen voor de bolsjewiki.

Het is belangrijk te weten, dat vanaf het begin van de revolutie de vakbonden streng door de politieke organisaties werden gecontro-leerd en gebruikt als ondersteuning voor hun verschillende acties. Dit verklaart het gemak, waarmee de Partij op een later tijdstip met de vakbonden kon manipuleren. Zo kan men ook begrijpen waarom de vakbonden (en hun problemen) vaak een strijdperk bleken te zijn, waar de politieke verschillen tussen de Partijleiders steeds weer werden uitgevochten. Samen met het feit dat de gehele vroegere ontwik-keling van de Partij (door een sterk centralisme en hiërarchische orga-nisatievorm) ertoe bijgedragen had, dat zij zich verwijderd had van de arbeidersklasse, wordt het duidelijk hoe sterk de tendens was tegen elke uitdrukking van *zelfstandigheid* of zelfs maar een uiting van het streven van de arbeidersklasse. In zekere zin konden de arbeiders zich in de sovjets vrijer uitspreken dan in de Partij of de vakbonden.

Hoe het ook zij, na februari nam het aantal leden van de vakbonden snel toe. De arbeiders maakten gebruik van hun nieuw verworven vrijheid. "Gedurende de eerste maanden van 1917 steeg het aantal vakbondsleden van een paar duizend tot

---

²¹ Wij willen hiermee niet de invloed van de politieke partijen *an sich* bekritisieren. Noch bepleiten wij zoiets simpels als: 'politiek buiten de vakbonden te houden'. Wij proberen slechts de werkelijke stand van zaken in het Rusland van 1917 te beschrijven, met het oog op de betekenis voor de verdere ontwikkeling van de Russische Revolutie.

anderhalf miljoen (...) Maar de werkelijke rol van de vakbonden kwam niet overeen met hun numerieke sterkte (...) De stakingen van 1917 bereikten niet het peil en de kracht van die van 1905 (...) De economische ineenstorting van Rusland, de voortschrijdende inflatie, het gebrek aan consumptiegoederen, gaven aan de gewone strijd om het bestaan een onwerkelijk aanzien. Bovendien hing eventuele stakers het gevaar van de mobilisatie boven het hoofd. De arbeidersklasse was niet in de stemming om voor beperkte economische voordelen of gedeeltelijke hervormingen te strijden. De gehele sociale orde van Rusland stond op het spel.”²²

Juni - juli

Aanhoudende pogingen van de mensjewiki om de bedrijfs- en fabrieksraden ondergeschikt te maken aan de vakbeweging. Dit werd met succes verhinderd door een tijdelijk verbond van anarchisten - die zich op principiële gronden hiertegen keerden - met bolsjewiki, die handelden op grond van tactische overwegingen.

De zelfstandige bedrijfsradenbeweging was het verst ontwikkeld en had haar grootste aanhang in de metaalindustrie.²³ Dit is van bijzonder belang, omdat het de ingrijpende maatregelen verklaart, die de bolsjewiki in 1922 namen om de onafhankelijke organisaties van de metaalarbeiders te breken.

26 juli - 3 augustus

Zesde Partijcongres.

Miljoetin verklaart: “We zullen meevaren op de top van de economische golf van de arbeidersbeweging

²² I. Deutscher, *Soviet Trade Unions*, pag. 13.

²³ Zie de statistieken over de politieke stakingen, in: V.L. Meller en A.M. Pankratova, *Rabocheye dvizheniye v 1917 godu* (De arbeidersbeweging in 1917), pag. 16-20. Zie ook M.G. Fler, *Rabocheye dvizheniye v godu voiny* (De arbeidersbeweging gedurende de oorlogsjaren), Moskou 1925, pag. 4-7.

en deze spontane beweging ver-anderen in een bewuste politieke beweging tegen de heersende staats-macht.”²⁴

7 - 12 augustus

‘Tweede Conferentie van de Bedrijfsraden van Petrograd, haar Omgeving en Om-liggende Provincies’, gehouden in het Smolny-instituut.

De Conferentie besloot dat een kwart procent van het loon van alle vertegenwoordigde arbeiders ten goede zou komen aan de ‘Centrale Sovjet van Bedrijfsraden’, waardoor deze onafhankelijk van de vak-bonden zou worden.²⁵ De aanhangers van de bedrijfsraden bezagen de vorming van deze ‘Centrale Sovjet’ met gemengde gevoelens. Enerzijds erkenden zij de noodzaak van coördinatie, anderzijds wil-den zij zelf deze coördinatie ‘van onder af’ opbouwen. Velen wan-trouwden de motieven van de bolsjewiki op wier initiatief de ‘Centra-le Sovjet’ op bureaucratische wijze opgezet was. De bolsjewist Skrip-nik sprak over de moeilijkheden van de Centrale Sovjet en schreef ze “gedeeltelijk aan de arbeiders zelf toe”. Met tegenzin stelden de bedrijfsraden hun leden vrij voor het werk in de Centrale. Een paar bedrijfsraden “stuurden geen vertegenwoordiger naar de Centrale Sovjet, omdat hij werd overheerst door de bolsjewiki”.²⁶ V.M. Lenin, een andere bolsjewiek, beklagt zich erover dat “de arbeiders geen

---

²⁴ *Shestoi s’yezd RSDRP(b): Protokoly* (Het zesde congres van de RSDAP(b), Protocol-len), Moskou: IMEL, 1934, pag. 134.

²⁵ *Oktyabrskaya revolutsiya i fabzavkomy: materialy po istorii fabrichno-zavidskikh komitetov* (De Oktoberrevolutie en de fabriekscomité’s, materiaal voor een geschiedenis van de fabriekscomité’s), Moskou 1927-1929, drie delen, I, pag. 229, 259. Deze delen (verder aangehaald als *Okt. Rev. i Fabzavkomy*) vormen de meest verdienstelijke bron over de bedrijfsraden.

²⁶ *ibid.* pag. 190.

onderscheid maken tussen het begrip medezegenschap en het begrip onteigening".²⁷

De Tweede Conferentie nam een hele reeks besluiten aan, die het werk van de bedrijfsraden, de plichten van de bedrijfsleiding (sic!), de verkiezingsprocedure voor de bedrijfsraden, enz. regelde.²⁸ "Alle besluiten van de bedrijfsraden" werden bindend verklaard "voor de bedrijfsleiding, maar ook voor de arbeiders en de beampten, totdat ze door de bedrijfsraad zelf of door de Centrale Sovjet van Bedrijfsraden werden opgeheven". De raden moesten regelmatig, *onder werktijd*, bij elkaar komen. De vergaderingen zouden op door de raden zelf vast-gestelde dagen worden gehouden. Leden van de raden moesten gedurende hun werk in de bedrijfsraad hun volledige loon van de werkgever behouden. Melding bij het betreffende leidinggevende personeel werd voldoende geacht om een lid van de bedrijfsraad van zijn werk vrij te stellen, opdat hij zijn verplichtingen aan de raad zou kunnen nakomen. In de tijd tussen de vergaderingen moesten de gekozen leden van de bedrijfsraden een vaste ruimte in de fabriek hebben, waar zij inlichtingen van de arbeiders en de beampten konden ontvangen. De bedrijfsleiding moest gelden vrijmaken "voor de lopende onkosten van de bedrijfsraden". De bedrijfsraden zouden de "controle over de samenstelling van de bedrijfsleiding moeten uitoefenen en het recht hebben, diegenen te ontslaan, die geen normale betrekkingen met de arbeiders konden garanderen of die, om andere redenen, onbekwaam waren". "Leidinggevend personeel kan alleen in dienst treden met toestemming van de bedrijfsraad, die zijn (sic!)

---

²⁷ *ibid.* pag. 171.

²⁸ Deze worden zeer gedetailleerd beschreven in *Okt. Rev. i Fabzavkomy*.

aanstellin-gen bekend moet maken op een Algemene Bedrijfsvergadering, of via afdelings- of werkplaatsraden.” Ook de ‘interne bedrijfsorganisatie’ (werktijd, loon, vakantie enz.) moet door de bedrijfsraden worden geregeld. Bedrijfsraden moesten een eigen pers hebben en “de arbeiders en beambten van het bedrijf inlichten over hun besluiten door het ophangen van aankondigingen op een in het oog springende plaats”. “Maar”, herinnerde de bolsjewiek Skripnik de conferentie er realistisch aan: “wij moeten niet vergeten, dat dit niet de normale besluiten zijn, die door de regering zijn erkend. Zij zijn ons platform, op grond waarvan wij zullen strijden”. De basis van de eisen was het ‘revolutionair gewoonterecht’.

3 augustus

De Voorlopige Regering begint een campagne tegen de bedrijfsraden bij de spoorwegen. Kukel, de onderminister van Marine, stelt invoering van de krijgstucht bij de spoorwegen voor en de vorming van comité's, die tot taak ‘opheffing van de bedrijfsraden’ hebben. (Hier is de bourgeoisie aan het woord in augustus 1917 - en niet Trotski in 1920; zie ‘Augustus 1920’).

Op een, door de regering gesteunde, ‘ruggespraak met de gewone man’ in Moskou op 10 augustus, wordt de catastrofale toestand bij de spoorwegen toegeschreven aan het bestaan van de spoorwegraden. “Volgens een onderzoek, gehouden op een vergadering van leidende functionarissen van de spoorwegen, waren 5531 arbeiders (op de 37 hoofdlijnen) benoemd om deel te nemen aan de raden. Deze mensen waren vrijgesteld van alle werk. Bij een gemiddeld minimum van 2000 roebel per persoon, kostte dat zaakje de regering 11 miljoen

roebel. En dat betrof dan nog slechts 37 van de 60 hoofdlijnen...”²⁹

Omstreeks dezelfde tijd schreef Stroeve, een bekende burgerlijke ide-oloog en econoom, dat “precies als op militair gebied de afschaffing van officieren door soldaten tot de vernietiging van het leger leidt (omdat het een wettiging van oproer inhoudt, wat met het bestaan van het leger onverenigbaar is), is het ook zo op economisch gebied: de vervanging van de bedrijfsleiding door arbeidersbestuur betekent de ineenstorting van de normale economische orde en gang van zaken binnen de ondernemingen”.³⁰

Iets later in dezelfde maand werd er een conferentie van werkgevers gehouden in Petrograd. Er werd een bond van werkgeversverenigingen opgericht. De voornaamste taak van de nieuwe organisatie was volgens haar president Bymano: “de uitschakeling van de inmenging van de bedrijfsraden in de leidende functies”.

11 augustus

Het eerste nummer van *Golos Troeda*, dat in Rusland gepubliceerd werd onder het vaandel van de Bond van Anarcho-Syndicalistische propaganda.

25 augustus

De *Golos Troeda* schreef in een beroemd artikel onder de kop ‘Actuele kwesties’: “Wij zeggen tot de Russische arbeiders, boeren, soldaten, revolutionairen: voor alles, ga door met de revolutie. Ga door met het vormen van hechte organisaties en met het verenigen van uw nieuwe organisaties, uw communes, uw vakbonden, uw comité’s, uw sovjets. Ga, altijd en overal, door met vastberadenheid en volharding om intensiever en effectiever aan het

---

²⁹ A. Pankratova, op. cit., pag. 25.

³⁰ *ibid.*, pag. 25.

economische leven van het land deel te nemen, ga voort om alle grondstoffen en machines, die onmisbaar voor uw arbeid zijn, in uw bezit, dat wil zeggen in het bezit van uw organisaties, te nemen. Ga door met de revolutie. Aarzel niet om de brandende kwesties van dit ogenblik aan te pakken. Richt overal organisaties op, die deze kwesties kunnen oplossen. Boeren, neem het land en stel het ter beschikking van uw raden. Arbeiders, ga verder om alle mijnen, en de ondergrond, alle fabrieken, werkplaatsen en machines in bezit te nemen en ter beschikking te stellen van uw eigen plaatselijke sociale organisaties”.

Wat later, in nr. 15, roept het blad de lezers dringend op “om het sociale en economische leven van het land onmiddellijk op een nieu-we grondslag te organiseren. Dan zal er gemakkelijk en op een natuurlijke wijze een soort ‘dictatuur van de arbeid’ tot stand worden gebracht. En het volk zal langzamerhand leren hoe dat gedaan moet worden”. Gedurende deze periode waren er een aantal belangrijke stakingen (leerlooiers en textielarbeiders staakten in Moskou, de metaalarbeiders in Petrograd, arbeiders in de olie-industrie van Bakoe, er werd gestaakt in de mijnen aan de Don). “Deze stakingen hadden allemaal iets gemeen: de werkgevers waren bereid tot concessies betreffende loonsverhogingen, maar weigerden categorisch om maar enig recht aan de bedrijfsraden toe te kennen. De strijdende arbeiders (...) wilden tot het bittere einde toe vechten, niet zozeer voor loonsverhogingen, maar voor de erkenning van hun bedrijfsorganisaties.³¹ Eén van de belangrijkste eisen was de toekenning van het recht van aanstelling en ontslag aan de bedrijfsraden.” De tekortkomingen

---

³¹ *ibid.*, pag. 29. Daarmee is dus afgedaan met het gepraat over arbeiders die alleen tot ‘vakbondsbewustzijn in staat zijn’.

van de 'wet' van 23 april werden nu overal erkend. De eis dat de sovjets de macht zou-den moeten overnemen, begon overal weerklank te vinden. "In de strijd voor een 'bedrijfsgrondwet' had het proletariaat de noodzaak om de produktie zelf te besturen, onderkend."³²

28 augustus

Als reactie op de verhevigde campagne van de burgerlijke pers tegen de bedrijfsraden en het 'anarchisme van de arbeidersklasse', vaardigde de mensjewistische minister van Arbeid, Skobelev, zijn befaamde 'Circulaire nr. 421' uit, waarin vergaderingen van de bedrijfsraden gedurende werktijd werden verboden ("omdat alle energie en ieder beschikbaar moment aan de intensieve arbeid moet worden gewijd"). De circulaire gaf de werkgevers het recht om de tijd, die de arbeiders doorbrachten op vergaderingen van de raden, op het loon in te hou-den. Dit gebeurde in de tijd, dat Kornilov naar Petrograd oprukte en "de arbeiders dreigend in opstand kwamen ter verdediging van de revolutie, zonder er ook maar over te piekeren of ze dit binnen of buiten werktijd deden".³³

September

De Bolsjewistische Partij verkrijgt de meerderheid in de sovjets van Petrograd en Moskou.

10 september

Derde Conferentie van de Bedrijfsraden.

Op 4 september had een volgende circulaire van het Ministerie van Arbeid verklaard, dat het recht om arbeiders in dienst te nemen of te ontslaan bij de eigenaren van de bedrijven lag. De Voorlopige Regering die intussen door de opkomst van de bedrijfsraden sterk veront-rust was, probeerde met

---

³² *ibid.*, pag. 36.

³³ *Novy Poet* (Nieuwe Weg), 15 oktober 1917, nrs. 1-2. *Novy Poet* was het orgaan van de Centrale Sovjet van Bedrijfsraden.

alle middelen hun macht te beperken. De mensjewiek Kolokolnikov woonde de conferentie als vertegenwoordiger van het Ministerie van Arbeid bij. Hij verdedigde de circulaires. Hij 'legde uit' dat de circulaires de arbeiders niet van het recht van de medezeggenschap over aanstelling en ontslag beroofden, ...maar slechts van het recht van aanstelling en ontslag. "Zoals de bolsjewiki later ook zelf zouden doen, definieerde Kolokolnikov medezeggenschap als het recht om toezicht op het beleid te houden, tegenover het recht om zelf beleid te maken."³⁴

Op de conferentie stelde een arbeider, genaamd Afinogenev: "Alle partijen, met inbegrip van de bolsjewiki, verleiden de arbeiders met de belofte van een hemelrijk op aarde over honderd jaar... Wij hebben nu onmiddellijk verbeteringen nodig, niet pas over honderd jaar".³⁵ De conferentie, die slechts uit twee zittingen bestond, besloot te streven naar de onmiddellijke afschaffing van de circulaires.

14 september

Samenkomst van de, door de regering gesteunde, *Democratische Conferentie*. De bolsjewiki benadrukten, dat de taken van de bedrijfsraden 'fundamenteel verschilden' van die der vakbonden en eisten 25 zetels voor de bedrijfsraden (eenzelfde aantal was door de regering toegekend aan de vakbonden).

26 september

Lenin schrijft: "De sovjetregering moet onmiddellijk over het hele land de arbeidersmedezeggenschap over de produktie en distributie invoeren". "Als een dergelijke medezeggenschap ontbreekt zal het land

---

³⁴ F.I. Kaplan, *Bolshevik Ideology* (Londen 1969), pag. 83.

³⁵ *Okt. Rev. i Fabzavkomy*, II, 23.

binnen enkele weken met hongersnood en andere rampen van ongekeende grootte bedreigd worden.”³⁶ Gedurende verscheidene weken hadden de werkgevers in toenemende mate hun toevlucht genomen tot uitsluitingen in een poging om de macht van de raden te breken. Tussen maart en augustus 1917 werden 586 bedrijven met meer dan 100.000 werknemers stilgelegd,³⁷ soms door gebrek aan brandstof of grondstoffen, maar vaak in een bewuste poging van de werkgevers om de toenemende macht van de bedrijfsraden te ontgaan. Men zag het als één van de functies van de arbeidersmedezeggenschap om aan deze praktijken een einde te maken.

1 oktober

De publicatie van Lenins: ‘Kunnen de bolsjewiki de staatsmacht behouden?’ Dit geschrift bevat enige passages die vele latere gebeurtenissen begrijpelijk maken. “Als wij over ‘arbeidersmedezeggenschap’ spreken en deze leuze altijd verbinden met de dictatuur van het proletariaat en in deze samenhang te berde brengen, maken wij daardoor duidelijk wat voor een staat wij in gedachten hebben (...) Als het een proletarische staat is (dat wil zeggen de dictatuur van het proletariaat) dan kan arbeidersmedezeggenschap een nationale, alles omvattende, alom tegenwoordige, uiters precieze en nauwgezette *admini-stratie* worden (nadruk in het origineel) van de produktie en distributie van goederen.”

In het zelfde geschrift definieert Lenin de ‘socialistische organen’ (of het kader) waarbinnen

---

³⁶ W.I. Lenin, De doeleinden van de revolutie, Selected Works VI, pag. 245-246.

³⁷ V.P. Miljoetin, *Istoriya ekonomicheskogo razvitiya SSSR, 1917-1927* (Geschiedenis van de economische ontwikkeling van Rusland), Moskou en Leningrad, 1927, pag. 45.

deze administratiefunctie (arbeiderscontrole) uitgevoerd zal worden. "*Zonder grote banken is het onmogelijk het socialisme te realiseren.* De grote banken vormen het 'stabiele apparaat', dat we voor de realisering van het socialisme nodig hebben en dat we *kant en klaar van het kapitalisme over zullen nemen.* Ons probleem hierbij is slechts dat we de *kapitalistische uitwassen* van dit op zichzelf voortreffe-lijke apparaat moeten wegsnoeien en het nog *groter*, democratischer en uitgebreider moeten maken..." "Eén reusachtige staatsbank, met filialen in elk district en ieder bedrijf - dat zou reeds *negen-tiende van een socialistisch apparaat* zijn." Volgens Lenin zou dit apparaat de "algeme-ne staatsboekhouding, staatstoezicht op de goederenproduktie en -dis-tributie mogelijk maken" en zou "zogezegd een soort *geraamte* van een socialistische maatschappij zijn". (Steeds benadrukking van Lenin).

Niemand betwijfelt de noodzaak van een betrouwbare boekhouding, maar Lenins gelijkstelling van arbeidersmedezeggenschap in een 'arbeidersstaat' met een administratieve functie (dat wil zeggen het nagaan van beslissingen genomen door anderen) is zeer onthullend. Nergens wordt door Lenin arbeidersmedezeggenschap ooit gelijkgesteld met werkelijke beslissingsvrijheid (dat wil zeggen het initiatief nemen tot beslissingen) op het gebied van de produktie (wat en hoe er wordt geproduceerd, tegen welke prijzen, op wiens kosten, etc.).

Andere teksten van Lenin uit die tijd herhalen dat het één van de functies van arbeidersmedezeggenschap is om te voorkomen dat hogere functionarissen en bureaucraten de boel saboteren. "Wat betreft de hogere beambten (...) we zullen ze net als de kapitalisten stevig moeten

aanpakken. Zij zullen, net als de kapitalisten, verzet bieden (...) met behulp van arbeidersmedezeggenschap zullen wij een dergelijk verzet onmogelijk maken.”³⁸

Lenins denkbeelden over arbeidersmedezeggenschap (als middel om uitsluitingen te verhinderen) en zijn herhaalde eisen om ‘de boeken te openen’ (om economische sabotage te voorkomen) sloegen zowel op de toenmalige toestand als op de maanden, die op de revolutie zou-den volgen. Hij voorzag een periode, waarin, in een arbeidersstaat, de bourgeoisie de formele eigendom en de daadwerkelijke leiding van het grootste deel van het produktieapparaat nog zou behouden. De nieuwe staat zou, naar Lenins oordeel, niet in staat zijn het beheer van de industrie meteen over te nemen. Er zou een overgangsfase komen, waarin de kapitalisten tot samenwerking zouden worden gedwongen. Arbeidersmedezeggenschap werd gezien als het dwang-middel daartoe.

10 oktober

Vierde Conferentie van de Bedrijfsraden in Petrograd en omgeving.

Op de agenda stond op de eerste plaats de bijeenroeping van de Eer-ste Alrussische Conferentie van Bedrijfsraden.

13 oktober

Golos Troeda doet een oproep voor totale arbeiderszeggenschap, die alle bedrijfswerkzaamheden omvat, werkelijke en geen denkbeeldige zeggenschap, zeggenschap over arbeidsreglementen, aannemen en ontslaan van arbeidskrachten, werktijden, lonen en het produktiepro-ces.

---

³⁸ Zie W.I. Lenin, *Werden die Bolschewiki die Staatsmacht behaupten?* Berlijn 1961, Werke Bd. 26, pag. 69-121.

In een geweldig tempo ontstonden overal sovjets en bedrijfsraden. Hun groei kan worden verklaard door het buitengewoon radikale karakter van de taken, waarmee de arbeidersklasse werd geconfronteerd. Sovjets en raden waren veel nauwer dan de vakbonden verbonden met de problemen van alledag. Zij bleken daardoor veel geschikter als spreekbuis voor de fundamentele eisen van het volk. Gedurende deze periode werd uitgebreid propaganda gemaakt voor libertaire ideeën. "Geen enkele krant werd een verschijningsverbod opgelegd, geen enkele brochure, pamflet of boek werd in beslag genomen, geen enkele bijeenkomst of massavergadering werd verboden. Weliswaar was de regering er in die periode niet afkerig van om streng tegen bolsjewiki en anarchisten op te treden. Kerenski dreigde vaak 'ze met wortel en tak uit te roeien'. Maar de regering was machteloos omdat de revolutie in volle gang was."³⁹

Zoals reeds gezegd steunden de bolsjewiki in dit stadium de bedrijfsraden nog. Zij zagen die als de stormram, die op het kapitalisme in zou beuken, als organen van de klassenstrijd, die de arbeiders op hun eigen terrein hadden geschapen.⁴⁰ Ze beschouwden de leuze van arbeidersmedezeggenschap ook als een wapen om de mensjewistische invloed in de vakbeweging te ondermijnen. Maar de bolsjewisten werden meegesleept door een beweging, die voor hen in vele opzichten lastig was, maar die zij echter als één van de belangrijkste drijvende krachten achter de revolutie moesten erkennen.⁴¹

---

³⁹ G.P. Maximoff, *Syndicalists in the Russian Revolution* ('Direct Action' pamflet nr. 11), pag. 6.

⁴⁰ A. Pankratova, op. cit., pag. 5.

⁴¹ E.H. Carr, *The Bolshevik Revolution* (Penguin Edition), Dl. II, pag. 80.

In het midden van 1917 was de bolsjewistische steun aan de bedrijfs-raden zo sterk, dat zij door de mensjewiki er van werden beschuldigd de marxistische beginselen ten gunste van het anarchisme te 'verloo-chenen'. "In feite bleven Lenin en zijn aanhangers trouwe verdedigers van de marxistische opvatting van de gecentraliseerde staat. Hun directe doel was echter nog niet de vestiging van de gecentraliseerde proletarische dictatuur, maar de grootst mogelijke decentralisatie van de burgerlijke staat en economie. Dit was een noodzakelijke voor-waarde voor het slagen van de revolutie. Op economisch gebied was daarom de bedrijfsraad, de lokale organisatie, het krachtigste en dode-lijkste instrument van de opstand - niet de vakbond. Daarom moes-ten de vakbonden naar de achtergrond worden geschoven..."⁴²

Dit is wellicht de meest openhartige verklaring, waarom de bolsjewiki in dit stadium de arbeidersmedezeggenschap en zijn organisatorische gestalte, de bedrijfsraden, ondersteunden. Thans kunnen alleen onwe-tenden - of zij die zich zand in de ogen willen laten strooien - zich-zelf nog voor de gek houden door te geloven, dat proletarische macht op de werkvloer, ooit een grondbeginsel of doel van het bolsjewisme is geweest.

17 - 22 oktober

Eerste Alrussische Conferentie van Bedrijfsraden, bijeengeroepen door *Novy Put* (Nieuwe Weg), een blad met een "sterke anarcho-syndicalistische kleur, hoewel er geen anarcho-syndicalisten in de redactie zaten."⁴³

Volgens latere bolsjewistische bronnen waren van de 137 aanwezige afgevaardigden, 86 bolsjewiki, 22 sociaal-revolutionairen, 11 anarcho-syndicalisten, 6

---

⁴² I. Deutscher, op. cit., pag. 15-16.

⁴³ G.P. Maximoff, op. cit., pag. 11-12.

‘maximalisten’ en 4 ‘partijlozen’.⁴⁴ De bolsjewiki stonden op het punt de macht te grijpen en hun houding tegenover de bedrijfsraden begon reeds te veranderen. Schmidt, de latere arbeids-commissaris in Lenins regering, beschreef wat er gebeurd was: “Toen de bedrijfsraden werden gevormd, bestonden de vakbonden eigenlijk nog niet. De bedrijfsraden vulden een vacuüm op.”⁴⁵ Een andere bolsjewistische spreker meende dat “de groei van de invloed van de bedrijfsraden natuurlijk ten koste gegaan was van de gecentraliseerde economische organisaties van de arbeidende klasse, zoals de vakbonden. Dit is natuurlijk een zeer ongewone ontwikkeling, die in de praktijk tot zeer ongewenste gevolgen heeft geleid.”⁴⁶ Een gedelegeerde uit Odessa bracht een ander standpunt naar voren. Hij verklaarde dat “de medezeggenschapscommissies niet slechts toezichhoudende commissies moeten zijn maar cellen van de toekomst, die reeds nu de overgang van de produktie in handen van de arbeiders voorbereiden.”⁴⁷ Een anarchistische spreker wees erop, dat “de vakbonden de bedrijfsraden willen opslokken. Het volk is niet ontevreden over de bedrijfsraden, maar over de vakbonden. De arbeider ziet de vakbond als een van buitenaf opgelegde organisatievorm. De bedrijfsraad staat dicht bij hem.” Hij benadrukte ook nog een punt, dat nog vaak onderwerp van discussie zou zijn: “De bedrijfsraden zijn de cellen van de toekomst (...), zij en niet de staat, moeten nu de beslissingen nemen.”⁴⁸

---

⁴⁴ *Okt. Rev. i Fabzavkomy*, dl. II pag. 114.

⁴⁵ *ibid.* dl. II pag. 188.

⁴⁶ *ibid.* dl. II pag. 190.

⁴⁷ *ibid.* dl. II pag. 180

⁴⁸ *ibid.* dl. II pag. 191.

Lenin zag in dit stadium de geweldige betekenis van de bedrijfsraden... als middel om de Bolsjewistische Partij aan de macht te helpen. Volgens Ordzjonikidze beweerde hij: "Wij moeten het zwaartepunt naar de bedrijfsraden verleggen. De bedrijfsraden moeten de organen van de opstand worden. Wij moeten onze leus: 'alle macht aan de sovjets' veranderen in: 'alle macht aan de bedrijfsraden'." ⁴⁹

Op de conferentie werd een resolutie aangenomen, die verklaarde, dat arbeidersmedezeggenschap – *binnen de grenzen die de conferentie stelde* – slechts onder de politieke en economische leiding van de arbeiders-klasse mogelijk was. Er werd gewaarschuwd voor 'alleenstaande' en 'ongeorganiseerde' acties en er werd benadrukt, dat het "in bezit nemen van bedrijven door de arbeiders en een bedrijfsvoering gericht op persoonlijk profijt onverenigbaar was met de belangen van het proletariaat". ⁵⁰

25 oktober

Omverwerping van de Voorlopige Regering van Kerenski.

Tijdens de openingszitting van het *Tweede Alrussische Sovjetcongres* wordt de vorming van de Raad van Volkscommissarissen (Sovnarkom) bekend gemaakt.

26 oktober

Op het Tweede Alrussische Sovjetcongres verklaarden bolsjewistische sprekers: "De revolutie heeft gezegevierd. Alle macht is nu in handen van de sovjets (...) over een paar dagen zullen nieuwe wetten worden uitgevaardigd, betreffende de problemen van de arbeiders. Eén van de belangrijkste wetten zal de

---

⁴⁹ G.K. Ordzjonikidze, *Izbrannye statii i rechi 1911-1937* (Keuze uit artikelen en redevoeringen), Moskou 1939, pag. 124.

⁵⁰ A. Pankratova, op. cit., pag. 48-49.

arbeidersmedezeggenschap over de produktie en de terugkeer van de normale toestand in de industrie regelen. Stakingen en demonstraties richten schade aan in Petrograd. Wij verzoeken u, alle stakingen voor economische en poli-tieke eisen te beëindigen, het werk te hervatten en op gedisciplineerde wijze te verrichten... Een ieder op zijn post. De beste manier om de sovjetregering op dit moment te steunen, is door weer aan het werk te gaan.”⁵¹ Zonder blikken of blozen schreef Pankratova dat “de eer-ste dag van de arbeidersmacht werd ingeluid met deze oproep om weer te gaan werken en een nieuwe bedrijfsvorm op te bouwen”.⁵² Publicatie van de ‘Verordening over het grondbezit’. De landerijen van adel, de kerk en de kroon gaan over in handen van de boeren.

3 november

De *Pravda* publiceert Lenins ‘Ontwerpverordening over arbeiders-medezeggenschap’.⁵³ Deze regelde de “invoering van de arbeiders-medezeggenschap over produktie, opslag, koop en verkoop van alle produkten en grondstoffen in alle industriële, commerciële, financiële, agrarische en andere ondernemingen, die in totaal niet minder dan vijf arbeiders of beampten in dienst hebben – of niet minder dan 10.000 roebel per jaar omzetten”. De arbeidersmedezeggenschap zou worden “uitgevoerd door alle arbeiders en beampten van het bedrijf, hetzij direct, als de grootte van het bedrijf dat mogelijk maakt, hetzij via gedelegeerden, die direct op algemene vergaderingen worden gekozen. De gekozen delegeerden zouden zonder uitzondering toe-gang hebben tot alle boeken en bescheiden, tot alle pakhuizen, machi-nes en produkten.”

---

⁵¹ *ibid.*, pag. 50.

⁵² *ibid.*, pag. 51.

⁵³ Lenin, Werke, Bd. 26, pag. 267-268.

Deze voortreffelijke en vaak geciteerde bepalingen resumeerden en wettigden in feite slechts datgene, wat reeds door de arbeidersklasse in de loop van haar strijd in de afgelopen maanden bereikt en in praktijk gebracht was. Ze zouden worden gevolgd door drie verdere bepalingen van onheilspellende betekenis. Het is verbazingwekkend, dat deze niet beter bekend zijn. Want in de praktijk zouden zij spoedig de voorafgaande bepalingen te niet doen. Zij stelden vast (punt 5), dat “de besluiten van de gekozen vertegenwoordigers van de arbeiders en beambten voor de eigenaren van de bedrijven bindend waren, maar dat ze echter *door vakbonden en congressen nietig konden worden verklaard*”. (nadruk van de samensteller).

Dit was precies het lot, wat de beslissingen van de “gekozen vertegenwoordigers van de arbeiders en beambten” te beurt zou vallen: de vakbonden werden het belangrijkste instrument, waarmee de bolsje-wiki de zelfstandige macht van de bedrijfsraden trachtten te breken. De ontwerpverordening benadrukte ook (punt 6), dat “in alle ondernemingen van staatsbelang” de afgevaardigden bij de uitoefening van de arbeidersmedezeggenschap “aan de staat verantwoording schuldig zijn voor de handhaving van orde en discipline en voor de verdediging van eigendomsrechten”. Ondernemingen van ‘staatsbelang’ werden als volgt gedefinieerd (punt 7) - dit zal alle revolutionairen bekend in de oren klinken: “*Alle bedrijven, die werken voor defensiedoeleinden, of die op een of andere wijze betrokken zijn bij de produktie van goederen noodzakelijk voor het levensonderhoud van de bevolking*”. (Nadruk van de samensteller).

Met andere woorden: iedere onderneming kon door de nieuwe Russische staat als van ‘staatsbelang’

worden aangemerkt. De gedelegeerden van dergelijke bedrijven (gekozen om arbeidersmedezeggenschap uit te oefenen) waren nu verantwoording schuldig aan een hogere autoriteit. En bovendien, als de beslissingen van de afgevaardigden van de arbeiders door de – al tamelijk verbureaucratiseerde – vakbonden konden worden ‘vernietigd’, wat was dan nog de werkelijke macht van de arbeiders? In de praktijk bleek al gauw, dat de ‘Verordening op de Arbeidersmedezeggenschap’ nog minder waard was dan een vodge papier.⁵⁴

9 november

Verordening, die de Sovjet van het Volkscommissariaat voor Post en Telegrafie opheft.⁵⁵

De denkbeelden van arbeidersmedezeggenschap hadden zelfs weerklank gevonden bij de ambtenaren. Een sovjet van ambtenaren had de leiding over het Volkscommissariaat voor Post en Telegrafie genomen en een andere sovjet van ambtenaren had zich gevestigd in het Ministerie van Marine. Op 9 november werd er een oproep uitgevaardigd, afkomstig van de volkscommissaris van Post en Telegrafie, die luidde: “Ik verklaar, dat de zogenaamde initiatiefgroepen of comité’s voor het beheer van de post- en telegraafdienst zich niet de functies kunnen toeëigenen, die aan de Centrale Raad en aan mij, als volks-commissaris, toebehoren”.⁵⁶

14 november

---

⁵⁴ Het is behoorlijk oneerlijk, dat mensen die beter moesten weten (zie artikel van T. Cliff in *Labour Worker* van november 1967), aan deze verordening over de arbeidersmedezeggenschap loftuitingen wijden die ze niet verdienen en die ze ook nooit bedoeld waren te verdienen.

⁵⁵ *Sobraniye Uzakonenii 1917-18* (Verzameling van de Statuten 1917-1918), nr. 3 art. 30.

⁵⁶ E.H. Carr, op. cit., dl. II pag. 77, vn. 1.

Lenin verwachtte, dat zijn 'Ontwerpstatuten voor arbeidersmedezeggenschap' door het Alrussische Centraal Uitvoerende Comité van Sovjets (V.Ts.I.K.) en de Raad van Volkscommissarissen (Sovnar-kom) met slechts geringe wijzigingen zouden worden goedgekeurd. In plaats daarvan veroorzaakten zijn voorstellen hevige discussies en werden door zowel links als rechts bekritiseerd. Lozovski, een bolsjewistische vakbondsman, zou hierover schrijven: "Wij dachten dat de bestuursorganen aan de basis slechts werken binnen de grenzen die door de hogere bestuursorganen scherp vastgesteld werden. Maar de kameraden, die de decentralisatie van de arbeidersmedezeggenschap voorstonden, drongen aan op de onafhankelijkheid en de zelfstandigheid van deze lagere organen, omdat zij vonden dat de massa's zelf het beginsel van medezeggenschap zouden belichamen."⁵⁷

Lozovski geloofde, dat "de lagere bestuursorganen hun activiteit binnen de grenzen moeten houden, die door de voorgestelde Alrussische Raad voor Arbeidersmedezeggenschap worden gesteld. Dat moeten wij erg duidelijk en op de man af zeggen, zodat de arbeiders in de verschillende bedrijven niet op het idee komen dat de bedrijven hen toebehooren". Ondanks verbitterde tegenstand werd - na bijna twee weken van discussies - een 'compromis' aanvaard, waarbij de vakbonden - nu de "plotselinge kampioenen van orde, discipline en gecentraliseerde leiding van de produktie"⁵⁸ - duidelijk de overhand hadden gekregen. *De nieuwe tekst werd door het Alrussische Centraal Uitvoerende Comité van Sovjets (V.Ts.I.K.) op 14 november (met 24 tegen 10 stemmen) aanvaard en werd door*

---

⁵⁷ A. Lozovsky, *Rabochii Kontrol* (Arbeidersmedezeggenschap), Petrograd 1918, pag. 10.

⁵⁸ E.H. Carr, op. cit., pag. 73.

de Raad van Volkscommissarissen op 15 november bekrachtigd en de volgende dag gepubliceerd. Miljoetin, die het gewijzigde ontwerp voorlegde aan de V.Ts.I.K., verklaarde verontschuldigend dat “de werkelijkheid ons overviel” en dat het dringend nodig was geworden “de arbeidersmedezeggenschap zoals die plaatselijk in praktijk gebracht werd, in te passen in een hecht staatsapparaat.” “Wetgeving betreffende arbeidersmedezeggenschap, welke logischerwijze in een economisch kader had moeten worden ingevoegd, had de wetgeving over zo’n kader moeten voorafgaan.”⁵⁹

Deze uitspraken vormen een erg duidelijke erkenning van de geweldige druk van onderop en van de moeilijkheden, die de bolsjewiki ondervonden, om deze druk te kanaliseren. In de gewijzigde verordening waren de acht oorspronkelijke punten van Lenin tot een aantal van veertien uitgebreid.⁶⁰ De nieuwe verordening begon met de slimme opmerking dat: “In het belang van een planmatige regulering van de nationale economie”, de nieuwe regering “de autoriteit van de arbeidersmedezeggenschap voor de hele economie erkende.” Maar er moest een strakke hiërarchie van bestuursorganen zijn. Bedrijfsraden werd ‘toegestaan’ het bestuursorgaan van de individuele bedrijven te blijven. Maar iedere bedrijfsraad was verantwoording schuldig aan een Regionale Arbeidersmedezeggenschapsraad, die op haar beurt ondergeschikt was aan de Alrussische Arbeidersmedezeggenschaps-raad.⁶¹ De

---

⁵⁹ Protokoly zasedanii V Ts I K 2 sozyva (1918), pag. 60.

⁶⁰ Zie de appendices bij deel XII van Lenins *Sochineniya*, en ook het artikel van D.L. Simon: ‘Lenine et le Contrôle Ouvrier’ in *Autogestion*, december 1967.

samenstelling van deze hogere organen werd door de Partij bepaald.

De vakbonden waren massaal vertegenwoordigd in de middelste en de hogere regionen van deze nieuwe piramide van geïnstitutionali-seerde arbeidersmedezeggenschap. Zo bestond bijvoorbeeld de Al-russische Raad voor Arbeidersmedezeggenschap uit 21 'vertegenwoordigers': 5 van het Alrussische Centraal Uitvoerend Comité van Sovjets, 5 van het Uitvoerend Comité van de Alrussische Vakbondsraad, 5 van de Vereniging van Machinisten en Technici, 2 van de Vereniging van Agrariërs, 2 van de Petrogradse Vakbondsraad, 1 van iedere Alrussische Vakbondsvereniging die minder dan 100.000 leden telde (2 voor vakbonden die dit getal overschreden) ... en 5 van de Al-russische Raad van Bedrijfsraden!

De bedrijfsraden, die vaak onder anarcho-syndicalistische invloed stonden, waren goed en wel 'gekortwiekt'. De tijd was voorbij, waarin Lenin nog had verzekerd, dat "de bron van de macht niet een wet is, die eens in het parlement behandeld en goedgekeurd is, maar het directe initiatief van de massa van onderop, in hun eigen buurt - een totale 'machtsovername', om een populaire uitdrukking te gebruiken."⁶²

Maar alleen al het feit, dat in het ontwerp gesproken werd van een Alrussische Raad van Bedrijfsraden, betekende dat er naast een 'officiële' structuur van de organen voor de arbeidersmedezeggenschap, nog een andere structuur bestond, die bijna onvermijdelijk daaraan tegengesteld was: de

---

⁶¹ Sbornik dekretov i postanovlenii po narodnomu khozyaistvu (25 oktyabrya 1917 g-25 oktyabrya 1918 g), Moskou 1918, pag. 171-172.

⁶² V.I. Lenin, Selected Works, dl. VI, pag. 27-28.

piramide van organen die de bedrijfsraden vertegenwoordigden. Het toont ook aan, dat de bedrijfsraden-beweging nog steeds probeerde haar activiteiten op nationaal niveau te coördineren. Zelfs deze zwakke vertegenwoordiging van de bedrijfsraden was een tactische concessie van Lenin geweest en het zou snel duidelijk worden dat de Russische regeringsleiders niet van zins waren, deze potentiële bedreiging van de Partijhegemonie en aanhangers in de vakbonden lang te dulden. De Partij ging aan de slag. "Degenen die de arbeidersmedezeggenschap de meeste lippendienst bewezen en hadden beweerd, dat ze de arbeidersmedezeggenschap zouden uitbreiden, waren in feite bezig met een vakkundige poging om hen ordelijk en onschadelijk te maken, door hem in een grootschalig, gecentraliseerd, openbaar instituut te veranderen."⁶³

Jaren later zou de bolsjewistische propaganda herhaaldelijk beweren, dat de bedrijfsraden geen geschikt instrument waren om de produktie op nationale schaal te organiseren. Deutscher beweert bijvoorbeeld, dat al bijna vanaf hun ontstaan "de anarchistische trekken van de bedrijfsraden opvallend waren: iedere bedrijfsraad streefde ernaar het laatste woord te hebben bij alles wat het bedrijf betrof, de produktie-cijfers, de grondstofvoorraden, de arbeidsvoorwaarden enz. en zij bekommerden zich weinig of niet om de behoeften van de gehele industrie."⁶⁴ Maar reeds in de volgende alinea wees Deutscher erop, dat "een paar weken na de omwenteling (de Oktoberrevolutie) de bedrijfsraden hun eigen nationale organisaties probeerden te vormen, die hun feitelijke economische dictatuur veilig moest stellen. De bolsjewieken deden daarop

---

⁶³ E.H. Carr, op. cit., pag. 75.

⁶⁴ I. Deutscher, op. cit., pag. 17.

een beroep op de vakbonden: om de opkomende Sovjetstaat een bijzondere dienst te bewijzen en de bedrijfsraden te disciplineren.

De vakbonden verzetten zich dan ook heftig tegen een eigen nationale organisatie van de bedrijfsraden. Zij verhinderden het bijeenroepen van het voorgestelde Alrussische Congres van Bedrijfsraden en verlangden van de bedrijfsraden totale ondergeschiktheid."

Voor de bedrijfsraden was vereniging op regionale en nationale basis één van de belangrijkste voorwaarden om een begin te maken met het aanpakken van regionale en nationale taken.

Het getuigt van grote huichelarij, dat de bolsjewiki de bedrijfsraden van 1917-1918 later voor de voeten wierpen, dat ze zich slechts met plaatselijke belangen bezighielden, terwijl de Partij zelf al het mogelijke deed om de autonome aaneensluiting van de bedrijfsraden te verhinderen. De door de bolsjewiki gesteunde 'Centrale Sovjet van Bedrijfsraden' werd na de val van de Voorlopige Regering net zo snel ontbonden als hij was opgericht. Het Revolutionaire Centrum van Bedrijfsraden, een anarchistisch gerichte groepering, die al verscheidene maanden bestond, slaagde er niet in zijn plaats in te nemen, omdat hij enorm dwarsgezet werd. Deze ontwikkelingen vragen om enige toelichting.

De desorganisatie, die door de oorlog en het verzet van de ondernemersklasse (in de vorm van sabotage of het in de steek laten van hun fabrieken) was ontstaan, maakte het verminderen en vermijden van onnodige wrijvingen tussen de bedrijfsraden noodzakelijk (wrijvingen over de slechts in geringe mate voorhanden zijnde brand- en grondstoffen). Er was duidelijk een grote behoefte aan de coördinatie van de activiteiten van de bedrijfsraden op grote

schaal, een behoefte waarvan velen, die erg actief in de bedrijfsradenbeweging geweest waren, zich terdege bewust waren.

De kwestie is niet, dat men een functioneel onderscheid tussen de verschillende organen van de arbeidersklasse (sovjets, bedrijfsraden, enz.) nodig vond, of dat men een omschrijving van lokale, regionale en nationale taken zocht. Dat had vastgesteld kunnen worden door het voorgestelde Congres van de Bedrijfsraden (en dat zou waarschijnlijk ook gebeurd zijn). Het belangrijkste punt is, dat er een hiër-archisch patroon van buitenaf werd ontwikkeld en opgedrongen door tussenkomst van anderen dan de producenten zelf.

Een bolsjewistische woordvoerder⁶⁵ beschreef de situatie zoals die gezien werd door de nieuwe machthebbers: "In plaats van een snelle normalisatie van de produktie en distributie, in plaats van maatregelen die tot een socialistische organisatie van de maatschappij geleid zou-den hebben, vonden wij toestanden die aan de anarchistische dromen over autonome producerende communes herinnerden". Pankratova was zelfs nog duidelijker: "Gedurende de overgangsperiode moest men de negatieve aspecten van de arbeidersmedezeggenschap aan-vaarden, die toch maar een middel was in de strijd van arbeid en kapitaal. Maar nadat de macht eenmaal in handen van het proletariaat was overgegaan (d.w.z. in de handen van de Partij, M.B.), werd de handel-wijze van de bedrijfsraden, die deden alsof ze de fabrieken in bezit hadden, anti-proletarisch".⁶⁶

---

⁶⁵ I.I. Stepanov-Skortsov, *Ot rabocheho kontrolya k rabochemu upravleniyu* (Van de arbeidersmedezeggenschap naar het arbeiderszelfbeheer), Moskou 1918.

⁶⁶ A. Pankratova, op. cit., pag. 54.

Deze subtiele verschillen gingen de meeste arbeiders echter boven de pet. Zij namen de bolsjewistische propaganda over arbeidersmedezeggenschap voor waar aan. Zij zagen deze niet als iets dat bij de “overgangsperiode behoorde” of als een “tussenstation op de weg naar andere methodes om het economische leven te normaliseren.”⁶⁷ Voor hen betekende het niet slechts een manier om de sabotage van de heersende klasse te bestrijden, of als een juiste tactische zet, die het één of andere comité geschikt oordeelde voor een bepaalde fase van de revolutie. Voor de massa's gaf de arbeidersmedezeggenschap uitdrukking aan hun diepste overtuiging. Wie had de zeggenschap in de fabriek? Zij voelden instinctief dat wie het in de fabriek voor het zeg-gen had, de zeggenschap had over alle gebieden van het sociale leven. Het onderscheid tussen ‘medezeggenschap’ en ‘bestuur’, waar de meeste bolsjewiki zich goed van bewust waren, ontging de massa's.⁶⁸ Dit misverstand zou bloedige gevolgen hebben.

De verordening over arbeidersmedezeggenschap van november 1917 scheen de eisen van de arbeidersklasse voor totale zelfbeschikking te sanctioneren. Een blad van metaalarbeiders schreef: “De arbeiders-klasse moet uiteraard de centrale plaats in de produktie en in het bij-zonder zijn organisatie innemen (...) alle produktie zal in de toekomst de wil en geest van het proletariaat tot

---

⁶⁷ *ibid.*, pag. 54.

⁶⁸ In tegenstelling tot zovele hedendaagse anarchisten, waren de meeste anarchisten zich destijds welbewust van dit verschil. Voline (op. cit., pag. 77) schrijft: “De anarchisten verwierpen de vage, wazige leus over ‘controle van de produktie’. Zij bepleiten onteigening – geleidelijk maar onmiddellijk – van de private industrie door de organisaties van de collectieve produktie”.

uitdrukking brengen.”⁶⁹ Terwijl vóór de Oktoberrevolutie de medezeggenschap meestal een passieve en toezichhoudende rol had, kregen de bedrijfsraden nu een steeds belangrijkere rol in de bedrijfsleiding van verscheidene ondernemingen.

“Gedurende enkele maanden na de revolutie genoot de Russische arbeidersklasse een mate van vrijheid en macht die waarschijnlijk uniek in haar geschiedenis was.”⁷⁰ Over deze zeer interessante periode zijn echter jammer genoeg maar weinig bijzonderheden bekend. Het voorhanden materiaal is gewoonlijk afkomstig uit burgerlijke of bureaucratische bronnen, die in principe vijandig staan tegenover de idee van arbeidersmedezeggenschap en slechts zijn inefficiënte en praktische onbruikbaarheid willen aantonen. Er is een interessant verslag gepubliceerd over de gebeurtenissen in de Nobel Olieraffinaderij.⁷¹ Het illustreert de fundamentele beweging van de arbeidersklasse naar zelfbestuur en de vijandschap die deze ontmoette in Partijkringen. Andere voorbeelden zullen ongetwijfeld boven tafel komen.

28 november

Vergadering van de pas gevormde Alrussische Raad voor Arbeiders-medezeggenschap.

De oude tegenstellingen duiken weer op.⁷² Larin, de vertegenwoordiger van de bolsjewistische fractie in de vakbonden, verklaarde: “De vakbonden vertegenwoordigen de belangen van de hele klasse,

---

⁶⁹ N. Filippov, ‘Ob organizatsii proizvodstva’ (Over de organisatie van de produktie), *Vestnik Metallista*, januari 1918, pag. 40, 43.

⁷⁰ P. Avrich, *The Russian Anarchists*, Princeton 1967, pag. 162.

⁷¹ Voline, *Nineteen-Seventeen*, Freedom Press 1954, pag. 139-145. Voline’s hoofdstuk over zijn ‘persoonlijke ervaringen’ is de moeite van het lezen waard.

⁷² Zie D.L. Simon, op. cit., pag. 74.

terwijl de bedrijfsraden slechts particuliere belangen vertegenwoordigen. De bedrijfsraden moeten ondergeschikt worden gemaakt aan de bonden.”

Zjivotov, de woordvoerder van de bedrijfsradenbeweging, verklaarde: “In de bedrijfsraden werken we volgens opdrachten die we van onderaf krijgen om te bekijken hoe ze op de hele industrie kunnen worden toegepast. Het gaat hierbij om de opdrachten van de mensen op de werkvloer, van het werkelijke leven. Het zijn de enige opdrachten die van werkelijke betekenis zijn. Zij tonen aan waartoe de bedrijfsraden in staat zijn en moeten daarom in discussies over arbeidersmedezeggenschap voorop worden gesteld. De bedrijfsraden waren van mening dat het beheer de taak was van iedere bedrijfsraad, in ieder bedrijf. De bedrijfsraden van verschillende steden moesten zich verenigen (...) en daarna een coördinatie op regionale basis bewerkstelligen”.

De bijeenroeping van een Alrussische Raad voor Arbeidersmedezeggenschap was duidelijk een poging van de bolsjewiki om de bedrijfsradenbeweging buitenspel te zetten. Deze poging lukte gedeeltelijk. De bedrijfsraden zetten weliswaar hun agitatie voort, maar hun stem vond slechts weinig weerklank binnen de Alrussische Raad zelf, waar de vertegenwoordigers van de Partij de overhand hadden. In januari 1918 verklaarde Rjazanov dat het Congres slechts één keer bij elkaar was gekomen (en in mei 1918 dat ze nooit hadden vergaderd). Volgens een andere bron “probeerden ze bij elkaar te komen” maar konden het vereiste minimum aantal aanwezigen niet bijeen krijgen.⁷³ Met zekerheid kan men zeggen dat de Raad nooit werkelijk heeft gefuncti-oneerd. Het is moeilijk na te

---

⁷³ E.H. Carr, op. cit., II pag. 75, vn. 3.

gaan of de oorzaak lag in de systematische obstructie en de boycot van de bolsjewiki, of het gebrek aan begrip bij de niet-bolsjewistische revolutionairen van de werkelijke gebeurtenissen, of dat het lag aan de zwakte van de beweging, die het bureaucratische keurslijf waarin ze steeds meer gedrongen was, niet meer kon openscheuren. Alle drie de factoren speelden waarschijnlijk een rol.

28 november

Besluit tot de opheffing van de Sovjet voor de Zeevaart.⁷⁴

5 december

Besluit⁷⁵ tot de vorming van een Opperste Economische Raad die een plan voor het economische leven en de financiële middelen van de regering zou uitwerken. De Opperste Economische Raad (Vesen-ka) moest “de activiteiten van alle bestaande economische instellingen, inclusief de Alrussische Raad voor Arbeidersmedezeggenschap onder een gemeenschappelijke noemer brengen.”⁷⁶ De Vesenka moest “verbonden zijn met de Raad van Volkscommissarissen”, (die uitsluitend uit leden van de Bolsjewistische Partij bestond). De samenstelling van de Vesenka was tekenend. Hij bestond uit enige leden van de Alrussische Raad voor Arbeidersmedezeggenschap (een weinig betekend gebaar naar de bedrijfsraden), een sterke vertegenwoordiging van alle nieuwe commissariaten en een aantal deskundigen die van bovenaf waren aangesteld in een adviserende functie. De Vesenka moest een dubbele structuur hebben: a) de centra

---

⁷⁴ *Sobraniye Uzakonenii 1917-1918*, nr. 4, art. 58.

⁷⁵ *ibid.*, nr. 5, art. 83.

⁷⁶ *Natsionalizatsiya promyshlennosti v SSSR: sbornik dokumentov i materialov, 1917-1920 gg* (De nationalisatie van de industrie in de USSR; verzamelde documenten en bronnen-materiaal), Moskou 1954, pag. 499.

(Glavki), die de verschillende industriële sectoren van dienst moesten zijn en b) de regionale organen, de plaatselijke Raden voor de Nationale Econo-mie (Sovnarkhozy).

In het begin bezetten de 'linkse' bolsjewiki een meerderheid van de leidende posities in de Vesenka. De eerste voorzitter was Osinski en in het Leidend Bureau zaten Boecharin, Larin, Sokolnikov, Miljoetin, Lomov en Shmidt.⁷⁷

Ondanks zijn 'linkse' leiding slokte deze instelling de Alrussische Raad voor Arbeidersmedezeggenschap op, vóór deze zelfs aan de slag kon gaan. Deze stap werd door de bolsjewiki openlijk erkend als een poging tot verdere 'verstatelijking' (ogosudarstvleniye) van de econo-mische macht. Het netto-effect van de vorming van de Vesenka was een verder monddood maken van de bedrijfsraden, zoals Lenin een paar weken later zei: "Wij gingen van arbeidersmedezeggenschap over tot de vorming van een Opperste Raad voor de Nationale Eco-nomie".⁷⁸ De functie van deze Raad was duidelijk de "vervanging, inpassing en verdringing" van het apparaat van de arbeidersmedezeg-genschap.⁷⁹ Er kan nu een proces onderkend worden, welks afloop de rest van dit boekje zal trachten te ontrafelen. Het is een proces dat binnen het korte tijdsbestek van vier jaar van de ongekende opkomst van de beweging van de bedrijfsraden (een beweging die de produk-tieverhoudingen uitdrukkelijk en onvoorwaardelijk wilde veranderen) voerde tot een onaantastbare overheersing van een bureaucratische en monolithische instantie (de Partij), over alle aspecten van het eco-nomische en politieke leven. Daar deze instantie niet geworteld

---

⁷⁷ E.H. Carr, op. cit., pag. 80.

⁷⁸ V.I. Lenin, *Sochineniya*, XXII, 215.

⁷⁹ E.H. Carr, op. cit., II, pag. 80.

was in de produktie, kon haar macht de voortgaande beknottung van de zeggenschap van de arbeiders binnen de produktie slechts voortzetten. Dit hield noodzakelijkerwijze de handhaving van de hiërarchische relaties binnen de produktie zelf in, en daardoor het voortbestaan van de klassenmaatschappij. In het eerste stadium van dit proces werden de bedrijfsraden ondergeschikt gemaakt aan de Alrussische Raad voor de Arbeidersmedezeggenschap, waarin de vakbonden, die zelf sterk onder Partijinvloed stonden, sterk waren vertegenwoordigd. Het tweede stadium - dat het eerste vrijwel onmiddellijk volgde - was de inlijving van deze Alrussische Raad voor de Arbeidersmedezeggenschap in de Vesenka, die nog opvallender ten gunste van de vakbonden was samengesteld, maar ook directe vertegenwoordigers van de staat (d.w.z. de Partij) telde. Als overgangsmaatregel mocht de Vesenka een 'links'-communistische leiding hebben. Wat later werden deze 'linksen' verwijderd. Een langdurige campagne werd begonnen om de macht van de vakbonden te beknotten, die hoewel erg indirect en van grote afstand, toch door de arbeidersklasse beïnvloed konden worden. Het was bijzonder belangrijk om de macht die de vakbonden nog met betrekking tot de produktie hadden, te beknotten en te vervangen door de macht van directe Partijvertegenwoordigers. Deze directeuren en beheerders, die bijna zonder uitzondering van bovenaf waren benoemd, gingen langzamerhand de grondslag vormen van de nieuwe bureaucratie. Elk van deze stappen stuitte op verzet, maar zonder succes. Steeds verscheen de tegenstander in de schaapskleren van de nieuwe 'proletarische' macht. En na iedere nederlaag werd het voor de arbeiders nog moeilijker om zelf rechtstreeks de produktie te besturen, d.w.z. de

produktieverhoudingen grondig te veranderen. Totdat deze produktieverhoudingen veranderd waren, kon niet echt gezegd worden dat de revolutie zijn socialistische doelstellingen bereikt had, ongeacht de uitspraken van zijn leiders. Dit is de werkelijke les van de Russische Revolutie.

Het probleem kan ook vanuit een andere gezichtshoek worden gezien. De vorming van de Vesenka betekent ook een gedeeltelijk samengaan op het vlak van de economische macht van vakbonds-functionarissen, Partijbonzen en 'deskundigen', benoemd door de 'arbeidersstaat'. Maar dit zijn niet drie sociale groepen die al leidende functies bezaten - d.w.z. die de arbeiders in de bedrijven al over-heersten. Op grond van hun eigen bijzondere achtergrond, was ieder van deze drie groepen al enigszins van de arbeidersklasse verwijderd. Hun samengaan maakte deze verwijdering nog groter. Het resultaat is dat vanaf 1918 de nieuwe staat (hoewel officieel een arbeidersstaat of sovjetrepubliek genoemd - en hoewel die gedurende de burgeroorlog over het geheel door de grote arbeidersmassa's gesteund werd) geen instelling was die door de arbeidersklasse zelf werd bestuurd.⁸⁰

Als men tussen de regels door kan lezen (en zich niet in de luren laat leggen door woorden als 'arbeidersstaat' en 'socialistische perspectieven', die alleen het onjuiste bewustzijn weerspiegelen dat toen op de voorgrond trad, is de volgende uiteenzetting van Pankratova over hetgeen op het spel stond bij de oprichting van de Vesenka zeer ver-

---

⁸⁰ Hier moet niet, zoals vaak door anarchisten wordt gedaan, de 'beweging van de massa' tegenover de 'dictatuur van de staat' worden gesteld, maar dienen de specifieke vormen van de machtsverhoudingen die zich toen hadden ontwikkeld te worden verklaard.

helderend: “Wij hadden een efficiëntere organisatievorm dan de bedrijfsraden nodig en een flexibeler instrument dan arbeidersmedezeggenschap. Wij moesten de leiding van de nieuwe bedrijven verbinden met het beginsel van één nationaal economisch plan en voorts moesten we dit doen met het oog op de socialistische perspectieven van de jonge arbeidersstaat (...) De bedrijfsraden ontbrak het aan praktische ervaring en technische kennis (...) De enorme economische taak van de overgangperiode naar het socialisme maakte de vorming noodzakelijk van één orgaan voor de normalisatie op staatsniveau van de nationale economie. Het proletariaat begreep dit. (De wens is hier wel zeer duidelijk de vader van de gedachte, M.B.). Toen de bedrijfsraden hun bevoegdheden die niet langer correspondeerden met de economische realiteit, overgaven aan de Raad voor de Nationale Economie, gaven ze daarmee de macht aan dit nieuwe orgaan.” Zij besluit veelzeggend met: “De Petrogradse bedrijfsraden, die in mei 1917 de eis van de arbeidersmedezeggenschap stelden, begroeven dit idee eensgezind op de zesde conferentie”.⁸¹

De volgende gebeurtenissen toonden aan, dat dit weliswaar de doelstellingen en gezichtspunten van de Partijleiding waren, maar dat ze door de achterban van de Partij bij lange na niet werden geaccepteerd, om nog maar te zwijgen van de massa zelf, ‘uit wiens naam’ de Partij zich aanmatigde te spreken.

Begin december

Publicatie van Lenins *Staat en revolutie*, dat hij enige maanden eerder had geschreven. In dit grote theoretische werk spreekt hij weinig over arbeidersmedezeggenschap en nog minder over

---

⁸¹ A. Pankratova, op.cit., pag. 59.

socialisme als 'de regeling van de produktie door de arbeiders'. Lenin spreekt tamelijk abstract over "onmiddellijke veranderingen, zodat *allen* de beheers- en toezichhoudende functies zullen uitoefenen, zodat *allen* een tijdje bureaucraten worden en dat zodoende *niemand* bureaucraat kan worden". Dit maakte deel uit van de libertaire retoriek van de bolsjewiki van 1917. Maar zoals gebruikelijk stond Lenin met beide voeten op de grond. Hij zette uiteen, wat dit in werkelijkheid zou betekenen. De ontwikkeling van het kapitalisme had de "economische voorwaarden geschapen", die het "heel goed mogelijk maakten onmiddellijk, op de dag na de val van de kapitalisten en bureaucraten, hen te verdringen uit het beheer van de produktie en distributie; hen uit de functie van de boekhouding van de arbeid en zijn produkten te verdringen, door de gewapende arbeiders en de gehele gewapende bevolking. De boekhouding en het beheer van de produktie zijn door het kapitalisme dermate vereenvoudigd, dat het is teruggebracht tot de buitengewoon simpele handelingen van controleren, registreren en het uitgeven van kwitanties die iedereen die lezen en schrijven kan en die de vier grondregels van het rekenen beheerst kan uitvoeren."⁸² Er wordt niet gesproken over wie de beslissingen moet nemen die de massa's dan zullen 'controleren' en 'registreren'. In *Staat en revolutie* staat de volgende interessante zin: "Wij willen de socialistische revolutie uitgaan-de van de bestaande aard van de mensen, een menselijke aard, waarbij ondergeschiktheid, leiding en directeuren niet te vermijden zijn."⁸³

Het jaar 1917 beleefde natuurlijk een geweldige sociale omwenteling. Maar het was een utopische

---

⁸² V.I. Lenin, *Selected Works*, dl. VII, pag. 92-93.

⁸³ *ibid.*, pag. 47.

droom om te denken dat het socialisme bereikt kon worden, zonder dat een groot deel van de bevolking het begreep en wilde. De opbouw van het socialisme kan, in tegenstelling tot het kapitalisme, dat best aan de krachten van vraag en aanbod kan worden overgelaten, slechts door de *zelfbewuste en collectieve daad van de grote meerderheid* geschieden.

December

Publicatie van het beroemde *Practische handboek voor de uitvoering van de arbeidersmedezeggenschap in de industrie*, door de Centrale Raad van de Petrogradse Bedrijfsraden. Tot grote ergernis van de Partij werd het in de voorsteden van Petrograd in grote aantallen verspreid. De voor-naamste betekenis van dit geschrift is dat het zich bezighoudt met de vraag hoe de arbeidersmedezeggenschap snel tot arbeiderszelfbestuur kon worden uitgebreid. Noch bij Lenin, noch bij de schrijvers van het handboek is er verwarring omtrent de begrippen medezeggenschap en zelfbestuur. Lenin bepleitte arbeidersmedezeggenschap en heel zijn optreden na de revolutie hield de afwijzing in van pogingen tot arbeiderszelfbestuur, als zijnde 'voorbarig', 'utopisch', 'anarchistisch', 'schadelijk', 'onaanvaardbaar', enz.

Het zou tragisch zijn als de a-historische en anti-theoretische neiging van het merendeel van de tegenwoordige libertaire beweging ertoe zou leiden dat jonge actievoerders in de oude fouten vervallen of ze zou aanmoedigen weer wegen in te slaan die tot niets leiden – of in het ergste geval zouden leiden naar een herhaling van vroegere nederlagen. Dit *Handboek* bevatte een aantal praktische wenken voor de bedrijfsraden. Iedere bedrijfsraad moest vier bestuurscommissies benoemen, met het recht om

technici en andere specialisten uit te nodigen om advies te geven (daarmee is dus de wijdverbreide leugen afgedaan, dat de bedrijfsraden zich tegen de samenwerking met tech-nici of specialisten keerden).

De functies van de vier commissies moesten zijn: a) de organisatie van de produktie, b) het overschakelen van de oorlogsproduktie, c) het verkrijgen van grondstoffen, d) het verkrijgen van brandstof. De voorstellen zijn gedetailleerd uitgewerkt. Er wordt nadruk op gelegd dat 'arbeidersmedezeggenschap' niet alleen een kwestie is van de inventarisatie van grond- en brandstoffen (vergelijk Lenins "Socialis-me is inventariseren, iedere keer dat u de voorraad ijzeren staven of lappen stof opneemt, is dat het socialisme")⁸⁴, maar dat het nauw ver-band houdt met de wijze waarop deze grondstoffen door het bedrijf worden verwerkt, met andere woorden: door het *geheel* van de produktieprocessen die tot het eindprodukt leiden.

De 'produktiecommissie' moest de noodzakelijke verbindingen tus-sen de verschillende afdelingen van het bedrijf leggen, de toestand van de machines controleren, adviseren over eventuele tekortkomingen in de opzet van de fabriek of het bedrijf en deze verhelpen, de bezettingsgraad van elke afdeling vaststellen, beslissingen nemen over het nodige aantal afdelingen en het aantal arbeiders in iedere afdeling, de afschrijving van de machines en gebouwen vaststellen, de aanstel-lingen regelen (vanaf de positie van bedrijfsleider) en de financiële zaken van het bedrijf regelen.

De schrijvers van het *Handboek* kondigen aan dat ze de bedrijfsraden in Regionale Federaties willen onderbrengen en deze in een Alrussi-sche Federatie

---

⁸⁴ Redevoering van 4 november 1917, voor de Petrogradse Sovjet van Arbeiders en Soldaten.

willen coördineren. Ter voorkoming van ieder misverstand benadrukten ze dat arbeidersmedezeggenschap in de industrie, als onderdeel van de arbeidersmedezeggenschap over het geheel van het economische leven, niet in de beperkte zin van een juridische hervorming moest worden gezien, maar zo ruim mogelijk, als het veroveren van gebieden die vroeger door anderen werden beheerst. De medezeggenschap moest overgaan in bestuur. In de praktijk kwamen verschillende vormen van arbeidersmedezeggenschap voor, die regionaal sterk verschilden. Deze werden gedeeltelijk door plaatselijke omstandigheden bepaald, maar bovenal door de mate van verzet van de werkgevers. In sommige plaatsen werden de werkgevers direct 'van onderaf' onteigend. In andere gevallen werden ze slechts onderworpen aan een soort toezichthoudende 'zeggenschap' die door de bedrijfsraden werd uitgevoerd. Er was geen pasklaar model dat gevolgd kon worden. De verschillende praktijkvoorbeelden en experimenten waren eerst onderwerp van hevige discussies. Dat was geen tijdsverspilling, zoals later werd beweerd. Ze moesten noodzakelijk worden geacht als men van mening was dat het socialisme slechts door de emancipatie van de arbeidersklasse zelf kan worden bereikt. Deze discussies werden echter helaas spoedig afgebroken.

13 december

De *Izvestija* publiceert de '*Algemene instructies voor de Arbeidersmedezeggenschap overeenkomstig de verordening van 14 november*'. Deze werden bekend als het *Tegen-Handboek* en

vertegenwoordigen de uiteindelijke vorm van het leninistische standpunt.⁸⁵

De eerste vier hoofdstukken behandelen de organisatie van de arbeidersmedezeggenschap in de bedrijven en de keuze van de beheerscomité's. De volgende vijf hoofdstukken stellen de rechten en plichten van deze commissies vast en benadrukken welke functies zij moeten vervullen en welke in de handen van de eigenaars-bedrijfsleiders blijven. Hoofdstuk vijf verklaart dat voorzover de bedrijfsraden enige rol van betekenis spelen in het bedrijfsbestuur, deze rol beperkt moet blijven tot het toezichthouden op de uitvoering van de aanwijzingen van de centrale regeringsinstanties, waarvan het de "speciale taak is om de economie op landelijke schaal te organiseren". Hoofdstuk zeven verklaart dat "het recht om orders te geven over de leiding en de verdere gang van zaken in bedrijven, voorbehouden blijft aan de eigenaar. De beheerscomité's mogen *niet* deelnemen aan de leiding van de onderneming en dragen voor het functioneren ervan geen verantwoording. Deze verantwoording blijft rusten bij de eigenaar".

Hoofdstuk acht specificeert dat de comité's zich niet met financiële kwesties mogen bezighouden, daar deze aangelegenheid een zaak is van de centrale regeringsinstanties. Hoofdstuk negen verbiedt de comité's uitdrukkelijk om bedrijven eigenmachtig te onteigenen of te besturen. Zij mogen echter "de kwestie van de bedrijfsovername voorleggen aan de regering en wel door bemiddeling van de hogere organen voor arbeidersmedezeggenschap".

---

⁸⁵ Zowel het *Handboek* als het *Tegen-Handboek* zouden vertaald moeten worden. Men kan een indruk van hun inhoud krijgen uit het interessante artikel van D.L. Simon, in het nummer van december van *Autogestion*, hoewel het artikel hier en daar ontaardt in een verfijnde geloofsverdediging van het leninisme.

Hoofdstuk veertien stelt tenslotte, zwart op wit, wat de bolsjewistische leiders reeds verscheidene weken voor ogen stond: zelfs op lokaal niveau moesten de bedrijfsraden met het vakbondsorgaan samengaan.

“De beheerscomité’s van ieder bedrijf moesten de uitvoerende organen vormen voor de zeggenschap over de distributiesector door de plaatselijke vakbondsafdeling. De activiteiten van de beheerscomité’s moesten de goedkeuring van de laatstgenoemden hebben.”

Het feit dat deze ‘algemene richtlijnen’ binnen veertien dagen na de vorming van de Vesenka werden gepubliceerd, bewijst langs welke systematische lijnen lenin en zijn aanhangers te werk gingen. Ze mo-gen ‘gelijk’ of ‘ongelijk’ hebben gehad (dat hangt af van het oordeel dat men heeft over de maatschappij die ze probeerden op te bouwen). Maar het is belachelijk te beweren – zoals tegenwoordig veel wordt gedaan – dat de bolsjewiki zich in 1917 inzetten voor de totale en directe zeggenschap van de arbeidersklasse in de fabrieken, mij-nen, bouwwerken en andere ondernemingen, d.w.z. dat zij arbeiders-zelfbestuur voorstonden.

20 december

Het officiële vakbondsorgaan *Professionalny Vestnik* (de Vakbonds-krant) publiceerde een ‘Resolutie over vakbonden en politieke partij-en’. “Zonder onafhankelijke organen van de politieke strijd te worden, in onafhankelijke politieke partijen of bijwagens daarvan, kunnen de vakbonden niet onverschillig blijven staan tegenover de problemen, die de politieke strijd van de arbeidersklasse aan de dag brengen.” Na deze banaliteiten wordt de resolutie duidelijker. “Als de vak-bonden hun doeleinden als organisatie met een politieke partij delen, moeten ze als strijdorganen van de

arbeidersklasse de politieke leuzen en de tactiek van die proletarische partij ondersteunen, die op dat ogenblik de oplossing van de historische taak het beste benadert (enz. enz...)” Diezelfde editie van het blad bevatte een artikel van de bolsje-wiek Lozovski, die protesteerde tegen de bolsjewistische politiek om stakingen van arbeiders tegen de nieuwe regering met geweld te onderdrukken. “De taken van de vakbonden en de Sovjetmacht zijn de isolering van burgerlijke elementen, die tot stakingen en sabotage aanzetten; maar deze isolering moet niet bereikt worden met alleen mechanische middelen zoals gevangenneming, naar het front sturen of intrekking van broodkaarten. Preventieve censuur, het verbod van de kranten, opheffing van de vrijheid van propaganda voor socialisti-sche en democratische partijen is voor ons absoluut onaanvaardbaar. Het verbod van de kranten, geweld tegen stakers, enz., was zout in de wonde wrijven. Er leven teveel recente herinneringen aan dit soor ‘acties’ in de hoofden van de arbeidersmassa’s en dit kan tot een ver-gelijking leiden die dodelijk is voor de Sovjetmacht.”

Dat een leidend lid van de Partij al zover moest gaan, is tekenend voor de mate waarin deze praktijken moeten zijn gevorderd. Zij vor-men in toenemende mate de methode waarmee de Partij haar geschil-punten, niet alleen met burgerlijke tegenstanders, maar ook met haar verklaarde tegenstanders binnen de arbeidersklasse zelf, oploste. Intrekking van broodkaarten beroofde de betrokkene van het recht op rantsoenen, d.w.z. van het recht om te eten. Het slachtoffer moest dan op de zwarte markt of op illegale wijze aan eten zien te komen. Hun ‘misdaden tegen de staat’ zouden dan als een wettig middel gebruikt worden om hen te ‘neutraliseren’. In deze atmosfeer werden de grote

debatten van januari 1918 gehouden over de Partij, de vak-bonden en de niet georganiseerde massa's (eufemistisch 'bourgeois elementen' genoemd).

23 december

Verordening voor de vorming van een netwerk van Regionale Raden voor de Nationale Economie (Sovnarkhozi), die ondergeschikt waren aan de Vesenka.

"Iedere regionale Sovnarkhoz moest een miniatuurmodel van de Vesenka zijn. Hij moest in veertien secties voor de verschillende bedrijfstakken zijn verdeeld en vertegenwoordigers bevatten van plaatselijke organisaties en instellingen." Iedere Sovnarkhoz kon "kleine afdelingen vormen, die de organen voor de arbeidersmede-zeggenschap zouden omvatten". "Er was een centraal economisch bestuur met plaatselijke filialen tot stand gekomen."⁸⁶

---

⁸⁶ E.H. Carr, op. cit., dl. II, pag. 82-83.

1918

6 januari

Ontbinding van de Constituerende Vergadering. De ontbinding werd uitgevoerd door een detachement onder leiding van een anarchistische zeeman uit Kroonstad, genaamd Zjeleznjakov, die nu commandant van de Tauride-Paleiswacht was. Hij zette de voorzitter van de vergadering af met de lakonieke opmerking: "De garde is moe".¹

7 - 14 januari

Eerste Alrussische Vakbondscongres in Petrograd.

Twee onderwerpen werden op dit congres in de eerste plaats behandeld: Hoe zou de verhouding zijn tussen de bedrijfsraden en de vakbonden? En: Hoe zou de verhouding zijn tussen de vakbonden en de nieuwe Russische staat? Op dat moment waren slechts weinig afgevaardigden zich bewust van het nauwe verband tussen de beide kwesties. Nog minder afgevaardigden zagen in, dat een oplossing van de eerste kwestie ten gunste van de vakbonden en van de tweede ten gunste van de nieuwe 'arbeiders'-staat de bedrijfsraden spoedig zou verzwakken en het proletarische karakter van de regering in feite zou ondermijnen.

Vanwege zijn vergaande betekenis zal de argumentatie tijdens het congres hier gedetailleerd worden behandeld. In de waagschaal lag de toekomst van de Russische arbeidersklasse voor een periode van vele tientallen jaren. Volgens Lozovski, een bolsjewistische vakbondsman, waren "de bedrijfsraden al in zoverre eigenaar en bedrijfsleider, dat ze drie maanden na de revolutie

---

¹ P. Avrich, op. cit., pag. 156 (bevat bevat verscheidene verdere verwijzingen).

in belangrijke mate onafhankelijk van de algemene bestuursorganen waren".² Maiski, toen nog mensjewiek, zei dat volgens zijn ervaring "het niet slechts een deel van het proleta-riaat, maar een meerderheid was, in het bijzonder in Petrograd, die de arbeidersmedezeggenschap zag als de werkelijke opkomst van het socialistisch koninkrijk". Hij klaagde dat "voor de arbeiders socialis-me en arbeiderszeggenschap hetzelfde is".³ Een andere mensjewisti-sche afgevaardigde betreurde dat "een anarchistische golf in de vorm van bedrijfsraden en arbeiderszeggenschap de Russische arbeidersbeweging overspoelt".⁴

D.B. Rjazanov⁵, die juist tot het bolsjewisme was overgegaan, ondersteunde de mensjewiki op dit punt en eiste van de bedrijfsraden "zich op te heffen, om een deel van de vakbondsorganisatie te worden".⁶

De weinige anarcho-syndicalistische afgevaardigden op het congres "voerden een vertwijfelde strijd, om de autonomie van de raden te behouden. (...) Maximov⁷ verklaarde, dat hij en zijn aanhangers

---

² *Pervy vsjerossiiski s'yezd professionalnykh soyuzov, 7-14 yanvarya 1918 g.* (Eerste Algemene Congres van de Vakbonden, 7-14 januari 1918), Moskou 1918, pag. 193 (verder aan-gehaald als *Eerste Vakbondscongres*).

³ *ibid.*, pag. 212.

⁴ *ibid.*, pag. 48.

⁵ D.B. Rjazanov is een marxistisch theoreticus, die bekend is geworden als historicus van de Eerste Internationale. Hij richtte later het Marx-Engels Instituut in Moskou op en publiceerde een biografie van Marx en Engels.

⁶ *Eerste Vakbondscongres*, pag. 235.

⁷ Gregori Petrovich Maximov, geb. 1893, studeerde landbouw in Petrograd tot 1915, trad als student toe tot de revolutionaire beweging, ging in 1918 in het Rode Leger. Toen de bolsjewiki het Leger voor politiedoeleinden gingen gebruiken, werd hij wegens weigering van een bevel ter dood veroordeeld. De solidariteit van de metaal-arbeidersvakbond redde hem het

'bete-re marxisten' waren dan de mensjewiki en bolsjewiki – een bewering die in de zaal grote opschudding veroorzaakte.⁸ Hij baseerde zich zonder twijfel op de stelling van Marx, dat de bevrijding van de arbeidersklasse slechts het werk van de arbeidersklasse zelf kan zijn.⁹ Maximov bezwoer de afgevaardigden te bedenken dat "de bedrijfsraden als het ware uit het leven zelf voortgekomen strijdorganen van de arbeiders zijn en ook het dichtst bij hen staan, veel dichterbij dan de vakbonden".¹⁰ De functie van de bedrijfsraden was niet langer het beschermen van de arbeidsvoorwaarden en de verbetering daarvan. Zij moesten een leidende rol in de industrie en de economie veroveren. "Als uitvloeisel van de revolutie zouden de raden de produktie op een nieuwe basis moeten zetten."¹¹ De vakbonden,

---

leven. Hij gaf anarcho-syndicalistische bladen uit (*Golos Troeda* – De stem van de arbeid, en *Novy Golos Troeda* – De nieuwe stem van de arbeid).

Gedurende de opstand van Kroonstad werd hij op 8 maart 1921 gearresteerd. Na een hongerstaking in het volgende jaar werd hij weer vrijgelaten, maar pas nadat Europe-se afgevaardigden op het congres van de Rode Vakbondsinternationale voor hem hadden bemiddeld. Daarna ging hij in ballingschap en gaf in Berlijn *Rabotchi Put* (De weg van de arbeid) uit, een blad van syndicalistische Russen in ballingschap. Later ging hij naar Parijs en vestigde zich tenslotte in Chicago. Hij stierf in 1950. Hij publiceerde verschillende werken over het anarchisme en over de bolsjewistische terreur (*The Guillotine at Work*, 1940).

⁸ P. Avrich, op. cit., pag. 168.

⁹ Het is interessant dat een zo grote 'marxiste' als Rosa Luxemburg, op de oprichtingspartijdag van de Kommunistische Partei Deutschlands in januari 1919 verklaarde dat de vakbonden onvermijdelijk zouden verdwijnen en worden vervangen door arbeiders-, soldaten- en bedrijfsraden (*Bericht über die Verhandlung des Gründungsparteitages der KPD* (1919), pag. 16, 80).

¹⁰ *Eerste Vakbondcongres*, pag. 85.

¹¹ *ibid.*, pag. 239.

“waarvan de vorm was bepaald door de economische verhoudingen onder het tsarisme, waren verouderd en konden deze taak niet op zich nemen”.¹² Maximov voorzag een “groot conflict tussen de gecentraliseerde staatsmacht en de plaatselijke organisaties, die uitsluitend uit arbeiders bestaan”.¹³ “Het doel van het proletariaat was om alle activiteiten te coördineren, een centrum te vormen dat niet zou verordenen en bevelen, maar zou regelen en aanwijzingen geven – en slechts zo’n centrum zou het economische leven van het land kunnen organiseren.”¹⁴

Sprekend voor de bedrijfsraden, lanceerde een Partijlid, Belusov, een scherpe aanval op de Partijleiders. Zij bekritiseerden voortdurend de bedrijfsraden, die niet planmatig zouden werken, maar kwamen ook niet met een eigen plan. Zij konden slechts praten. “Dat alles zal het werk in de fabrieken verlammen. Moeten wij slechts stilzitten, wachten en niets doen? Alleen dan maken wij geen fouten. Werkelijke arbeiderszeggenschap was de oplossing voor Ruslands economische problemen. De enige uitweg die de arbeiders overblijft is, dat de arbeiders de fabrieken in eigen hand nemen en ze zelf leiden.”¹⁵

“De opwindings op het congres bereikte een hoogtepunt, toen Bill Sjatov¹⁶ de vakbonden als

---

¹² *ibid.*, pag. 215.

¹³ *ibid.*, pag. 85.

¹⁴ *ibid.*, pag. 85.

¹⁵ *ibid.*, pag. 221.

¹⁶ Wladimir Sjatov, geboren in Rusland, emigreerde naar Canada en de VS, was in 1914 verantwoordelijk voor de clandestiene verspreiding van 100.000 exemplaren van Margaret Singers beruchte pamflet over geboortebeperking *Family Limitation*, werkte als machinist, havenarbeider en drukker. Werd lid van de IWW. Later werkte hij aan de redactie van *Golos Troeda*, het anarcho-syndicalistische weekblad voor de Russische arbeiders

'levende lijken' betitelde" en de arbeiders opriep "zich plaatselijk te organiseren, zonder God, zonder tsaar en zonder vakbondsbazen". Toen Rjazanov de aanvallen van Sjatov op de vakbonden wilde bestrijden, verdedigde Maximov zijn kameraad door Rjazanov's argumenten te verwerpen als het gepraat van een intellectueel met schone handen die nooit had gewerkt, nooit had gezweet en die er geen idee van had hoe het leven er uit zag. Een andere anarcho-syndicalistische afgevaardigde, Laptev genaamd, her-innerde de vergadering eraan "dat niet slechts de intellectuelen, maar de massa's de revolutie hadden gemaakt, daarom was het voor Rus-land noodzakelijk naar de stem van de werkende klasse te luisteren, naar de stem van onderop".¹⁷

De anarcho-syndicalistische resolutie, die werkelijke arbeiderszeggen-schap eiste en geen arbeiderszeggenschap van staatswege en benadrukte dat "de organisatie van de produktie, het transport en de dis-tributie dadelijk in de handen van de werkende massa's moest worden gelegd en niet in die van de staat of een ambtenarenapparaat dat uit klassevijanden bestaat" – deze resolutie werd verworpen.

De voornaamste aanhang van de anarcho-syndicalisten werd gevormd door de mijnwerkers van het Don-bekken, de haven- en cementarbeiders uit Ekaterinodar en Novosibirsk en de Moskouse

---

in de VS en Canada. In juli 1917 ging hij terug naar Petrograd en begon weer met *Golos Troeda*. Later werd hij lid van het Petrogradse Revolutionaire Militaire Comité en officier van het Tiende Rode Leger.

Hij had een belangrijke rol in de verdediging van Petrograd tegen Joedenitsj in 1919. In 1920 werd hij minister van Verkeer in de Sovjetrepubliek van het Verre Oosten. Hij verdween gedurende de zuiveringen van 1936-1938.

¹⁷ P. Avrich, op. cit., pag. 168-169.

spoorwegarbeiders. Op het congres hadden zij 25 afgevaardigden (één afgevaardigde voor 3000 tot 3500 leden).¹⁸

De nieuwe regering wilde van deze uitbreiding van de bevoegdheden van de bedrijfsraden niets weten. Zij zagen in de vakbonden een veel 'betrouwbaarder' en minder 'anarchistisch' machtscentrum (dat wil zeggen een machtscentrum dat makkelijker van bovenaf beheerst kon worden), waaraan de beheersfunctie van de industrie provisorisch kon worden overgedragen. De bolsjewiki stelden daarom: "Aan de vakbonden moet als klasseorganisaties van het proletariaat en door hun economische grondslag, de taak van de leiding van de produktie en de wederopbouw van de verzwakte economie van het land, wor-den opgedragen".¹⁹ (Op een later tijdstip gingen de bolsjewiki tot het uiterste om de bonden deze functie weer te ontnemen en ze onder de hoede van Partijvertegenwoordigers te brengen. In feite werden de bolsjewistische leiders gedurende de komende drie jaar steeds weer geconfronteerd met de eisen die de Partij in januari 1918 stelde. Hier-op zullen we later terugkomen).

Het congres besloot, door haar overweldigende bolsjewistische meerderheid, om de bedrijfsorganen in vakbondsorganen te veranderen.²⁰ De mensjewistische en sociaal-revolutionaire afgevaardigden steunden met de bolsjewiki een resolutie, die verklaarde dat: "de centralisatie van de arbeidersmedezeggenschap de taak is van de vakbonden".²¹ Arbeidersmedezeggenschap werd

---

¹⁸ G.P. Maximov, op. cit., pag. 12-13.

¹⁹ Vermeld door A.S. Schlyapnikov, *Die russischen Gewerkschaften*, Leipzig 1920.

²⁰ *Eerste vakbondcongres*, pag. 374.

²¹ *ibid.*, pag. 369-370.

gedefinieerd als “het middel om het algemene economische plan plaatselijk ten uitvoer te brengen”.²² “Het hield duidelijk het idee in van een standaardisatie op het vlak van de produktie.”²³ Als de arbeiders er zich meer bij voorstelden, was dat jammer voor hen. “Alleen omdat de arbeiders het begrip arbeidersmedezeggenschap niet goed begrijpen, behoeft het niet te worden opgegeven.”²⁴ Wat de Partij onder arbeidersmedezeggenschap verstond, werd tamelijk uitvoerig uiteengezet. Het betekende onder andere “dat het niet tot de bevoegdheid van de lagere organen van de arbeidersmedezeggenschap behoorde om financiële beheerstaken uit te voeren (...) dit moet worden overgelaten aan de hogere bestuursorganen, aan de Opperste Raad voor de Nationale Economie. De financiële sector moet aan de hogere organen van de arbeidersmedezeggenschap worden overgelaten”.²⁵ “Opdat de arbeidersmedezeggenschap van het grootst mogelijke nut voor het proletariaat zou zijn, was het absoluut noodzakelijk hem niet te versnipperen. Arbeiders van een afzonderlijke onderneming mochten niet het recht hebben om zelf beslissingen te nemen in kwesties die het voortbestaan van de onderneming raken.”²⁶ Een grote mate van heropvoeding was nodig; die was opgedragen aan de ‘economische beheerscommissies’ van de vakbonden. Zij moesten de bolsjewistische voorstelling van arbeidersmedezeggenschap onder de arbeidersmassa’s verspreiden. “De vakbonden moeten ieder besluit van de bedrijfsraden, dat het beleid

---

²² *ibid.*, pag. 369.

²³ *ibid.*, pag. 192.

²⁴ *ibid.*, pag. 230.

²⁵ *ibid.*, pag. 195.

²⁶ *ibid.*, pag. 369.

raakt, doorspreken en door hun afgevaardigden in bedrijven en werkplaatsen laten verklaren dat zeggenschap over de produktie niet betekent dat het bedrijf in handen komt van de arbeiders van een bepaald bedrijf, dat het *niet* hetzelfde is als socialisatie van de produktie en distributie.”²⁷ Als de bedrijfsraden eenmaal waren ‘opgeslokt’, moesten de vakbonden de overgang bewerkstelligen van arbeidersmedezeggenschap naar staatsleiding.

Dat waren geen abstracte discussies. De achtergrond van de tegenstellingen was de gehele grondslag van het socialisme die op het spel stond: arbeidersmacht of Partijmacht, welke ‘uit naam’ van de arbeidersklasse handelt. “Als de arbeiders de bedrijven die zij overgenomen hadden in hun bezit konden houden, als zij deze bedrijven naar hun eigen goeddunken leidden en geloofden daarmee de revolutie volbracht te hebben – als ze geloofden het socialisme gevestigd te hebben – dan was een revolutionaire leiding door de bolsjewiki niet nodig geweest.”²⁸

De verbetering waarmee de kwestie van de bedrijfsraden werd bediscussieerd, geeft ook nog een ander aspect te zien. “Hoewel de bolsjewiki op de eerste Alrussische Conferentie van Bedrijfsraden de meerderheid hadden – en hoewel ze als afgevaardigden van de bedrijfscomité’s op deze conferentie resoluties konden doordrukken – konden ze er geen resoluties tegen de oppositie van de bedrijfsraden zelf doordrukken (...) want de bedrijfsraden aanvaardden het bolsjewistische leiderschap alleen zolang ze niet van *hun* eisen afweken.”²⁹

---

²⁷ Aangenomen resoluties, pag. 370.

²⁸ F. Kaplan, op. cit., pag. 128.

²⁹ *ibid.*, pag. 181.

Het eerste vakbondscongres werd ook het toneel van een hevige dis-cussie over de verhouding van de vakbonden tot de staat. De mensje-wiki hielden vast aan de autonomie van de vakbonden tegenover de nieuwe Russische staat, omdat naar hun mening de revolutie slechts het begin van een burgerlijk-democratische republiek was. Zoals Mai-ski het stelde: "Als het kapitalisme intact blijft, blijven de taken van de vakbeweging hetzelfde als onder het kapitalisme".³⁰ Ook anderen geloofden dat het kapitalisme zich zou herstellen en dat de vakbeweging haar macht moest behouden. Martov drukte zich wat genuan-ceerder uit: "In deze historische situatie kan de regering niet alleen de arbeidersklasse vertegenwoordigen. Hij kan slechts een feitelijke rege-ring zijn die verbonden is met een verdeelde massa van de arbeidende bevolking, die proletarische en niet-proletarische elementen omvat. Daarom kan zijn *economische* politiek zich niet baseren op samenhan-gende en duidelijk gestelde klassebelangen van de arbeiders".³¹ Met de vakbonden lag het anders. Daarom moesten de vakbonden een zekere onafhankelijkheid van de nieuwe staat behouden. Het is inte-ressant, dat Lenin in zijn meningsverschil met Trotski in 1921 - toen het tussen haakjes al veel te laat was - bijna dezelfde argumenten gebruikte. Toen legde hij de nadruk op het feit dat de arbeiders zich tegen "hun eigen staat" moesten verdedigen, die niet zomaar een "arbeidersstaat" maar een "arbeiders- en boeren-"staat was en die bovendien "bureaucratische misvormingen" vertoonde. Het bolsjewistische standpunt, dat door Lenin en Trotski werd ondersteund en door Zinovjev werd verwoord, was dat de vakbon-den aan de regering

---

³⁰ *Eerste vakbondscongres*, pag. 11.

³¹ *ibid.*, pag. 80.

ondergeschikt gemaakt moesten worden, hoewel ze er niet te nauw mee verbonden mochten zijn. De idee dat de vak-bonden 'neutraal' konden zijn werd als 'burgerlijk' gekenmerkt en was in een arbeidersstaat ondenkbaar.³² De resolutie die door het congres werd aangenomen, stelde dit als volgt: "De vakbonden moeten de grote last van de reorganisatie van de produktie en het herstel van de geruïneerde economie op zich nemen. Hun meest dringende taak is de energieke deelname aan alle centrale beheersorganen die de pro-dukciecijfers bepalen, aan de organisatie van de arbeidersmedezeggen-schap (!), aan de registratie en distributie van arbeidskrachten, aan de organisatie van het handelsverkeer tussen stad en platteland (...) aan de strijd tegen sabotage en aan het afdwingen van de algemene arbeidsplicht."

"Door hun ontwikkeling zullen de vakbonden in de loop van de huidige socialistische revolutie organen van de socialistische macht worden en in samenwerking met en *ondergeschikt* aan andere instellingen de nieuwe principes ten uitvoer leggen. (...) Het congres is van mening dat uit het bovenstaande blijkt dat *de vakbonden onvermijdelijk organen van de socialistische staat zullen worden*. De deelname aan de vak-bonden zal voor iedereen die in de industrie werkzaam is, een plicht ten opzichte van de staat betekenen."

De bolsjewiki accepteerden deze gezichtspunten van Lenin niet eens-gezind. Terwijl Tolski, hun voornaamste woordvoerder over vak-bondskwesties, stelde: "Partiële arbeidersbelangen moeten ondergeschikt zijn aan de belangen van de gehele klasse"³³ – wat hij, zoals zovele bolsjewiki, gelijkstelde met de hegemonie van de Partij – , meende Rjazanov dat

---

³² *ibid.*, pag. 364.

³³ *ibid.*, voorwoord.

“zolang de sociale revolutie die hier begonnen is, niet samengaat met de sociale revolutie in Europa en in de gehele wereld (...) het Russische proletariaat op zijn hoede moet zijn (...) en zijn wapens niet uit handen moet geven (...) het moet zijn vakbonds-organisaties behouden.”³⁴ Volgens Zinovjev kon de ‘onafhankelijkheid’ van de vakbonden onder een arbeidersregering niets anders betekenen dan het recht om ‘saboteurs’ te ondersteunen. Desondanks stelde Tsjperovich, een bekende Russische vakbondsman, voor om de vakbonden het recht toe te kennen om zonodig stakingsacties te voeren om zijn leden te verdedigen. Maar een resolutie daartoe werd niet aangenomen.³⁵

Zoals te verwachten was, speelde de overheersende mening van de overheersende Partij (zowel ten opzichte van de vakbonden als ten opzichte van de bedrijfsraden) een beslissende rol in de komende ontwikkeling. Zij werd net zo goed een ‘objectieve historische factor’ als de ‘misère’ en de ‘atomisering van de arbeidersklasse’ door de burgeroorlog. Men kan zelfs van mening zijn dat de houding ten opzichte van de bedrijfsraden (en het te niet doen van de hoop die honderd-duizenden arbeiders in deze raden gesteld hadden) voor de vergroting van de apathie en het cynisme van de arbeidersklasse verantwoordelijk was en bijdroeg tot het stijgende ziekteverzuim en de neiging individuele oplossingen te zoeken voor in wezen sociale problemen; verschijnselen die de bolsjewiki later zo hevig afkeurden.

Bovendien moet worden benadrukt, dat de bolsjewistische politiek ten opzichte van de bedrijfsraden en de vakbonden, die we in detail

---

³⁴ *ibid.*, pag. 27.

³⁵ *ibid.*, pag. 367.

beschreven hebben, twaalf maanden voor de moord op Karl Lieb-knecht en Rosa Luxemburg gestalte kreeg, dat wil zeggen, voor de definitieve nederlaag van de Duitse revolutie, een gebeurtenis die vaak wordt aangegrepen om de maatregelen van de Russische leiding te 'rechtvaardigen'.

15 -21 januari

Eerste Alrussische Congres van Textielarbeiders in Moskou. De bolsjewiki vormden een meerderheid. Het congres verklaarde dat de arbeiders-medezeggenschap slechts een overgangsstadium is naar een planmatig georganiseerde produktie en distributie.³⁶ De vakbond nam nieuwe statuten aan: "De kleinste eenheid van de vakbond is de bedrijfsraad, wiens taak het is, in een bepaald bedrijf de vakbondsbesluiten uit te voeren."³⁷ Er werd reeds met de stok gedreigd. Lozovski verklaarde: "Als het plaatselijke belang van de afzonderlijke fabrieken in botsing komt met de belangen van het gehele proletariaat, zullen wij *voor geen enkele maatregel* terugschrikken (mijn benadrukking, M.B.), om stro-mingen te onderdrukken die vijandig tegenover de arbeiders staan."³⁸ Met andere woorden: de Partij kan *haar* opvattingen van de belangen van de arbeidersklasse aan de arbeiders opdringen, zelfs tegen de wil van de arbeiders zelf.

23 - 31 januari

Derde Alrussische Congres van Sovjets

Februari

De bolsjewiki verordenden de nationalisatie van de grond.

3 maart

---

³⁶ *Vsesoyuzny s'yezd professionalnykh soyuzov tekstilshchikov i fabrichnykh komitetov*, Moskou 1918, pag. 8.

³⁷ *ibid.*, pag. 5

³⁸ *ibid.*, pag. 30.

Ondertekening van het vredesverdrag van Brest-Litovsk.

De Vesenka definieerde in een verordening de functies van de technische leiding in de industrie. Ieder bestuurscentrum moest voor iedere onder haar leiding vallende onderneming een *commissaris* benoemen (als vertegenwoordiger van de regering en als controleur), alsmede *twee directeuren* (een technische en een administratieve). De technische directeur kan alleen richtlijnen krijgen van de regeringscommissaris of van de 'centrale leiding' van de industrie (met andere woorden: alleen de administratieve directeur was onderworpen aan de medezeggenschap van onderop).

De verordening legde het principe vast, dat "in staatsondernemingen de arbeidersmedezeggenschap wordt uitgevoerd doordat alle verklaaringen en besluiten van de bedrijfs- of afdelingsraden, of van de beheerscommissie, ter goedkeuring worden voorgelegd aan de Economische Raad van Beheer. Niet meer dan de helft van de leden van de Raad van Beheer mochten arbeiders of beampten zijn."³⁹

Gedurende de eerste maanden van 1918 was de Vesenka begonnen om van bovenaf het 'eenheidsbeheer' van de diverse industrieën op te bouwen. De structuur was veelzeggend. Gedurende de jaren 1915 en 1916 had de tsaristische regering centrale lichamen gevormd (die soms als raden en soms als centra werden aangeduid), die voor de oorlogsproductie direct of indirect benodigde goederenproducenten controleerden. In de loop van 1917 hadden deze centrale lichamen (die uit vertegenwoordigers uit de industrie waren samengesteld en niet nader genoemde

---

³⁹ *Sbornik dekretov i postanovlenii po narodnomu, khozyaistvu*, 1918, pag. 311-315.

beleidsfuncties uitoefenden) zich bijna over het hele gebied van de industriële productie verspreid. Tijdens de eerste helft van het jaar 1918 nam de Vesenka deze organisaties of wat er van over was, over en veranderde ze - onder de naam *glavki* (leidend comité) of *tsentri* (centrum) - in bestuursorganen, die onderworpen waren aan de richtlijnen en de leiding van de Vesenka. Het leidend comité voor de lederindustrie werd in januari 1918 gevormd. Leiden-de comité's voor de papier- en suikerindustrie volgden, evenals 'cen-tra' in de zeep- en theesectoren. Deze waren evenals het centrum voor de textiel in de loop van maart 1918 tot stand gekomen. Ze konden slechts tot stand gekomen zijn op een fundament dat al voor de revolutie gelegd was en wel met medewerking van de managers en technici... Een soort stilzwijgende overeenkomst tussen de regering en de meer gematigde en verstandige industriëlen is herkenbaar in alle kwesties, die de terugkeer tot geregelde produktieverhoudingen betroffen.⁴⁰

Hiermee werd een vraagstuk van bijzonder theoretisch belang aan de orde gesteld. In het algemeen hebben de marxisten gesteld dat de burgerlijke politieke instellingen, het parlement enz., niet overgenomen en voor andere doeleinden (dat wil zeggen, voor het socialisme) konden worden gebruikt. Ze waren steeds van mening dat nieuwe instellingen (sovjets) moesten worden geschapen, om de arbeiders-macht te verwezenlijken. Maar het vraagstuk of de instellingen van de burgerlijke economische macht door revolutionairen konden worden overgenomen en voor hun eigen doeleinden konden worden gebruikt (of dat die eerst vernietigd moesten worden en vervangen door nieuwe instituten die de fundamentele veranderingen van de

---

⁴⁰ E.H. Carr, op. cit., II pag. 86-87.

produktie-verhoudingen weerspiegelden), dit vraagstuk werd met een discreet stilzwijgen omringd. De bolsjewiki spraken zich in 1918 openlijk voor de eerste taktiek uit. Zelfs onder de eigen Partijleden gaf dit aanleiding tot de voorspelling dat alle krachten nu moesten worden gericht op de “de versteviging en ontwikkeling van de productiecapaciteit, wat tevens *een weigering inhoudt om de kapitalistische productieverhoudingen verder af te breken en zelfs een gedeeltelijke restauratie ervan*”.⁴¹

6 - 8 maart

Zevende Partijcongres. Hevige debatten die zich concentreerden op de ondertekening van het verdrag van Brest-Litovsk.

14 - 18 maart

De ‘linkse’ communisten (Ossinski, Boecharin, Lomov, Smirnov) werden uit de leidende functies van de Opperste Economische Raad gezet – deels om hun houding tegenover Brest-Litovsk – en vervangen door ‘gematigden’, zoals Miljoetin en Rikov.⁴² Er werden maatregelen getroffen om de autoriteit van de bedrijfsleiding te herstellen, de arbeidsdiscipline te verbeteren en om beloningsprikkels in te stellen onder toezicht van de vakbonden. De gehele episode was een duidelijk bewijs dat ‘linkse’ topfunctionarissen geen vervanging betekenen voor het beheer door de massa’s op het vlak van de productie.

26 maart

De *Izvestija* van het Alrussische Centrale Uitvoerende Comité publiceert een verordening over de centralisatie van het beheer over de spoorwegen (uitgevaardigd door de Raad van Volkscommissarissen). Dit besluit, dat de

---

⁴¹ *ibid.*, II pag, 95.

⁴² *ibid.*, II pag., 91.

arbeidersmedezeggenschap bij de spoorwegen te niet deed, was een "absoluut noodzakelijke voorwaarde voor de verbetering van het vervoerswezen."⁴³ Het benadrukte de noodzakelijkheid van een 'ijzeren arbeidsdiscipline' en 'individuele bedrijfsleiding' van de spoorwegen en gaf het Commissariaat voor het Vervoer dictatoriale bevoegdheden. In punt 6 werd vastgelegd dat in ieder plaatselijk of regionaal spoorwegcentrum personen zouden moeten worden aangewezen als 'administratief-technische functionarissen'. Deze personen waren verantwoording schuldig aan het Volkscommissariaat voor het Vervoer. Zij moesten "de gezamenlijke dictatoriale macht van het proletariaat in ieder spoorwegcentrum belichamen."⁴⁴

30 maart

Trotski, die na Brest-Litovsk Commissaris voor Militaire Zaken was geworden, had snel het Rode Leger gereorganiseerd. Ongehoorzaamheid in oorlogstijd werd weer bestraft met de doodstraf. Ook werden, langzamerhand, de militaire groet- en aanspreekvormen, alsook bij-zondere woongelegenheden en andere voorrechten voor officieren weer ingevoerd.⁴⁵ Democratische organisatievormen, met inbegrip van de verkiezing van officieren, hadden snel afgedaan. Trotski schreef: "Een stemkeuze is politiek zinloos en technisch ontoereikend en is al door een besluit afgeschaft".⁴⁶ N.V. Krilenko, één van de Commissarissen voor Militaire Zaken, benoemd na

---

⁴³ Lenin, *Selected Works*, Bd. VII, pag. 505.

⁴⁴ *ibid.*

⁴⁵ Jarenlang heeft de trotskistische literatuur deze feiten als voorbeelden voor de ontwikkeling van het Rode Leger 'onder het stalinisme' voorgesteld. In werkelijkheid werden ze reeds door Smirnov op het Achtste Partijcongres in maart 1919 aangevalen.

de Oktoberre-volutie, legde uit protest tegen dergelijke praktijken zijn functie neer.⁴⁷

3 april

De Centrale Raad van de Vakbonden publiceert zijn eerste gedetailleerde verklaring over de 'arbeidsdiscipline' en 'loonprikkels'. De vakbonden moesten "alle krachten aanwenden om de arbeidsproductiviteit te verhogen en in fabrieken en werkplaatsen de noodzakelijke grondslagen te leggen voor de arbeidsdiscipline". Iedere vakbond moest een commissie vormen, die de produktiviteitsnorm voor alle bedrijfstakken en werkzaamheden vaststelde. De betaling van het stukloon ter verhoging van de arbeidsproductiviteit werd toegestaan. Er werd beweerd, dat premies voor verhoogde produktiviteit, boven de vastgestelde norm, een vruchtbare maatregel konden zijn die de arbeiders niet overbelast. Tenslotte: "Als individuele groepen arbeiders zich niet aan de vakbondsdiscipline wilden onderwerpen, konden ze in laatste instantie uit de vakbond worden gezet 'met alle daaruit voortvloeiende consequenties'".⁴⁸

11 -12 april

Bewapende eenheden van de Tsjeka overvallen 26 anarchistische vergaderlokalen in Moskou. In het Donkoiklooster worden gevechten tussen de Tsjeka en de Zwarte Garde gevoerd. Veertig anarchisten werden gedood of gewond, meer dan 500 gevangengenomen.

20 april

---

⁴⁶ L. Trotski, 'Arbeid, discipline, orde', *Sochineniya*, XVII, pag. 171-172.

⁴⁷ N.V. Krilenko, Autobiografie in *Ency. Dict. XLI-1*, Appendix, pag. 246.

⁴⁸ *Narodnoye Khozyaistvo* Nr. 2, 1918, pag. 38.

De kwestie van de arbeidersmedezeggenschap wordt nu in de hele Partij besproken. Het districtscomité in Petrograd publiceert de eerste uitgave van de *Kommunist* (een 'links' communistisch theoretisch blad, onder redactie van Boecharin, Radek, Ossinski en later ook van Smirnov). In deze publicatie werden door de uitgevers de 'Stellingen over de huidige situatie' afgedrukt. Het blad veroordeelde een politiek die voorstond om onder het vaandel van zelfdiscipline de arbeiders te disciplineren en arbeidsdienst en stukloon in te voeren en om de arbeidsdag te verlengen. Het blad verklaarde dat: "de invoering van arbeidsdiscipline in samenhang met het herstel van de kapitalistische leiding van de produktie, nooit tot verhoging van de arbeidsproduktiviteit kan leiden. Het zou het klasse-initiatief, de activiteit en de organisatie van het proletariaat verzwakken. Het dreigt de arbeidersklasse tot slavernij te brengen. Dit zal tot ontevredenheid leiden, zowel bij de voorhoede als bij de achtergeblevenen van het proletariaat. Om dit systeem bij de huidige haat van het proletariaat tegen de 'kapitalistische saboteurs' door te voeren, moet de Partij haar steun zoeken bij de kleine burgerij, tegen de arbeiders. Dit zal haar als partij van het proletariaat ruïneren". De eerste uitgave van dit nieuwe blad bevatte ook een ernstige waarschuwing van Radek: "Als de Russische Revolutie met geweld door de burgerlijke contrarevolutie zou worden neergeslagen, zou hij als een feniks herrijzen; als hij echter zijn socialistische karakter verloor en daardoor de massa's teleurstelde, dan zouden de gevolgen van deze nederlaag tienmaal zo verschrikkelijk zijn voor de toekomst van de Russische en de internationale revolutie".⁴⁹

---

⁴⁹ K. Radek, 'Posle pyatimesyatsev' (Na vijf maanden), *Kommunist*, nr. 1, april 1918, pag. 3-4.

In dezelfde uitgave werd gewaarschuwd tegen "bureaucratische centralisatie, het bewind van verschillende commissarissen, het verlies van de onafhankelijkheid van de plaatselijke sovjets en de feitelijke afwijzing van de van onderop bestuurde commune-staat".⁵⁰ "Het is mooi", stelde Boecharin, "als Lenin in *Staat en revolutie* zegt, dat iedere kok moet leren om de staat te besturen. Maar wat zou er gebeuren als er voor iedere kok een commissaris werd aangesteld om hem te commanderen?"

In het tweede nummer van het blad verschenen enige profetische opmerkingen van Ossinski: "We staan voor de opbouw van de proletarische maatschappij door de klasse-activiteit van de arbeiders zelf en niet door de verordeningen van de industriële leiders (...) Als het proletariaat zelf niet weet hoe de noodzakelijke voorwaarden voor de socialistische arbeid te scheppen, kan niemand anders dit voor hem doen, of hem ertoe dwingen. De stok die tegen de arbeiders wordt opgeheven, zal of in de handen van een sociale macht zijn, die onder invloed van een andere klasse staat, of in de handen van de sovjet-macht; maar de sovjetmacht moet zich dan voor steun tegen het proletariaat tot een andere klasse wenden (bijv. de boeren) en daardoor zichzelf als dictatuur van het proletariaat vernietigen.

Socialisme en socialistische organisaties zullen door het proletariaat zelf worden gevestigd, of ze zullen er helemaal niet komen; iets anders zal er dan tot stand komen – staatskapitalisme."⁵¹

---

⁵⁰ *Kommunist*, nr. 1, 'Tesisy o tekushchem momente' (Stellingen over de huidige situatie), pag. 5.

⁵¹ Ossinski, 'O stroitelstve sotsialisma' (Over de opbouw van het socialisme), *Kommu-nist*, nr. 2, april 1918, pag. 5. In 1918 was voor sommigen al duidelijk in welke richting de leninistische economische politiek zou leiden.

Lenin reageerde erg fel. De gebruikelijke scheldpartijen volgden. De inzichten van de 'linkse' communisten waren "een schande", "een algehele ontkenning van het praktische communisme", een overlopen naar het kamp van de kleine burgerij.⁵² De linksen waren "geprovo-ceerd door de Isoev's (mensjewiki) en andere kapitalistische judas-sen". In Petrograd werd een campagne tegen de *Kommunist* in elkaar gezet, zodat het blad naar Moskou moest verhuizen, waar het eerst onder de controle van de Moskouse regionale Partijorganisatie verscheen en later als 'onofficiële' spreekbuis van een kleine groep kame-raden. Na de verschijning van het eerste nummer sprak een haastig opgetrommeld Petrograds Partijcongres zich in meerderheid uit voor Lenin en "eiste dat de aanhangers van de *Kommunist* hun afzonderlijke organisatorische bestaan opgaven"⁵³ Daarmee was dus afgedaan met de vrijheid van fractievorming... in 1918! (Dus lang voor het Tiende Congres - in 1921 - officieel de fractievorming verbood).

Gedurende de volgende maanden lukte het de leninisten om hun organisatorische heerschappij uit te breiden tot gebieden, die vroeger de linksen gesteund hadden. Tegen eind mei was de overwegende proletarische Partijorganisatie van het Oeralgebied, die door Preobra-zjenski werd geleid, als ook het Moskouse Regionale Bureau weer in handen van de voorstanders van de Partijheerschappij. Het vierde en laatste nummer van de *Kommunist* (mei 1918) moest door de fractie als een particulier blad worden gepubliceerd.

---

⁵² W.I. Lenin, 'Über "linke" Kinderei und über Kleinbürgerlichkeit', Werke, Bd. 27, pag. 315-347.

⁵³ V. Sorin, *Partiya i oppositsiya* (De Partij en de oppositie), dl. I, *Fraktsiya levykh kom-munistov* (De fractie van de linkse communisten), Moskou 1925, pag. 21-22.

De oplossing van deze belangrijke conflicten, die de gehele arbeiders-klasse raakten, was niet bereikt door “discussie, overtuiging of com-promissen, maar door een massale campagne in de Partijorganisatie, die gesteund werd door een lawine van scheldpartijen in de Partijpers en door uitspraken van Partijleiders. Lenins polemieken gaf de toon aan en zijn luitenanten in de organisatie brachten de leden in het gelid”.⁵⁴ Velen in de revolutionaire beweging zullen met deze methodes grondig hebben kennism gemaakt!

28 april

Lenins artikel ‘De onmiddellijke taken van de Sovjetregering’ werd gepubliceerd in de *Izvestija* van het Alrussische Centraal Uitvoerend Comité. “Maatregelen en verordeningen om de arbeidsdiscipline te bevorderen” werden geëist als “voorwaarden voor de economische heropbouw”. (Daartoe behoorde ook de voorgestelde invoering van een kaartsysteem, dat de produktiviteit van iedere arbeider zou registreren, de invoering van fabrieksreglementen in ieder bedrijf, de instelling van bureaus die de produktiviteit van de arbeiders moesten meten, evenals premies voor verhoogde produktie). Als Lenin het gevaar van zulke maatregelen zag, dan heeft hij dit goed verborgen. Er is echter niet veel fantasie voor nodig om in de pannelikkers (die de ‘produktiviteit van iedere arbeider’ moesten berekenen) en in de klerken (die de ‘produktiviteitsbureaus’ moesten bemannen) de voor-alsnog amorfe elementen voor een nieuwe bureaucratie te zien.

Lenin ging nog verder. Hij schreef: “Wij moeten het vraagstuk van het stukloon aan de orde stellen en in de praktijk onderzoeken (...) Wij moeten de vraag stellen in hoeverre datgene kan worden toegepast

---

⁵⁴ R.V. Daniels, op. cit., pag. 87.

wat in het Taylorsysteem wetenschappelijk vooruitstrevend is,⁵⁵ (...) De Sovjetrepubliek moet kost wat kost al het waardevolle gebruiken dat door de wetenschap en de technologie is bereikt (...) We moeten in Rusland de studie en de leer van het Taylorsysteem propageren". Slechts "bewuste vertegenwoordigers van de kleinburgerlijke achterlijkheid" konden in de jongste verordening over de leiding van de spoorwegen "die aan individuele leiders dictatoriale macht gaf", een "afwijking van het principe van de collectiviteit en andere principes van de Sovjetregering zien". "De onweerlegbare historische ervaring heeft aangetoond, dat (...) de dictatuur van individuele personen zeer vaak de drager was, het kanaal voor de dictatuur van de revolutionaire klassen!" "De gemechaniseerde grootschalige industrie - die de materiële productiebron en de grondslag van het socialisme is - vereist een absolute en strikte eensgezindheid (...) Hoe kan dit verzekerd worden? Doordat duizenden hun wil aan de wil van één persoon ondergeschikt maken. *Onvoorwaardelijke onderworpenheid* (benadrukking in het origineel) aan de wil van één persoon is absoluut noodzakelijk voor het succes van een arbeidsproces, dat is gebaseerd op grootschalige industriële productie (...) Op het moment eist de revolutie, in het belang van het socialisme, dat de massa's *onvoorwaardelijk aan de wil van de leiders van het productieproces gehoorzamen*."⁵⁶ (Benadrukking in het origineel). De eis voor 'onvoorwaardelijke' gehoorzaamheid is, in alle tijden, naar voren gebracht door talloze reactionairen, die er bovendien op uit waren een

---

⁵⁵ Vóór de revolutie had Lenin het taylorisme veroordeeld als 'de knechting van de mens door de machine'. (*Sochineniya*, XVII, 247-248).

⁵⁶ V.I. Lenin, *Selected Works*, Dl. VII. Pag. 332-333, 340-342.

dergelijke gehoorzaamheid af te dwingen van degenen over wie ze macht uitoefenden. Een uiterst kritische (en zelf-kritische) houding is, anderzijds, het kenmerk van de ware revolutionair.

Mei

Boerevestnik, Anarchia, Golos Troeda en andere leidende anarchistische tijdschriften worden opgeheven.

Mei

Preobrazjenski waarschuwt in de *Kommunist*: “De Partij zal spoedig moeten beslissen, in hoeverre de dictatuur van enkelingen zich uit zal breiden van de spoorwegen en andere takken van het economische leven tot de Partij zelf”.⁵⁷

5 mei

Publicatie van *Over “linkse” kinderachtigheid en kleinburgerlijkheid*.⁵⁸ Lenin betitelde de denkbelden van de *Kommunist* als “een hoop frasen” en “het uiten van goedklinkende leuzen” en probeerde dan enige kritische punten van de linkse communisten te beantwoorden. Volgens Lenin is het ‘staatskapitalisme’ geen gevaar. Het was, in tegendeel, iets waarnaar gestreefd moest worden. “Als wij het staatskapitalisme binnen zes maanden konden invoeren, dan hadden wij een groot succes geboekt en konden wij met zekerheid zeggen dat binnen een jaar het socialisme op vaste grond zou staan en in ons land onverslaanbaar is geworden. Economisch gezien is het staatskapitalisme veruit superieur aan het huidige economische systeem (...) De sovjetmacht heeft er niets van te vrezen, want de sovjetstaat is een staat waarin de macht van de

⁵⁷ Zie *Kommunist* nr. 4.

⁵⁸ Niet te verwarren met het twee jaar later te verschijnen *Het ‘linksradikalisme’, een kinderziekte van het communisme*. De tekst over de linkse ‘kinderachtigheid’ verscheen feitelijk als feuilleton op 9, 10 en 11 mei 1918 in de *Pravda*. Vgl. Lenin, *Werke*, Dl. 27, pag. 315-347. Noot v.d. uitgever.

arbeiders en de armen is verzekerd.” (Omdat er een arbeiders-partij aan de macht was). De “som van alle voor het socialisme beno-digde voorwaarden” waren: “grootschalige kapitalistische techniek plus de laatste verworvenheden van de wetenschap (...) wat ondenk-baar is zonder een planmatige staatsorganisatie, die tientallen miljoe-nen mensen verplicht tot strikte handhaving van één enkele norm in de produktie en distributie” en verder de “proletarische staatsmacht”. (Het is belangrijk om op te merken dat de macht van de arbeiders-klasse binnen het produktieproces niet wordt genoemd als noodzake-lijke voorwaarde voor de vestiging van het socialisme). Lenin gaat verder: “In 1918 waren er twee niet met elkaar verbonden delen van het socialisme, die naast elkaar bestonden, als onvolgroeide kuikens in één ei, het internationale imperialisme”. In 1918 belichaamden Duits-land en Rusland respectievelijk enerzijds “de economische, produktie-ve en sociaal-economische voorwaarden voor het socialisme en anderzijds de politieke voorwaarden daarvoor.” Het was de taak van de bolsjewiki “om het Duitse staatskapitalisme te bestuderen en niets na te laten om het over te nemen”. Ze moesten ook niet terugschrik-ken voor “dictatoriale maatregelen”. In de oorspronkelijke uitgave⁵⁹ bevat de tekst van Lenin een interessante alinea: “Het is onze taak dit proces te bespoedigen – in nog sterkere mate dan Peter de Grote de oriëntering op West-Europa van het barbaarse Rusland bespoedigde. Ook hij schrok niet voor barbaarse middelen terug om barbaarsheid te bestrijden”. Dit is wel de enige waarderende opmerking over een tsaar in Lenins oeuvre. Toen hij

---

⁵⁹ V.I. Lenin, *Sochineniya*, XXII, 516-517.

deze passage later zelf citeerde, liet hij de verwijzing naar Peter de Grote achterwege.⁶⁰

“Eén en dezelfde weg”, schreef Lenin verder, “leidde van het klein-burgerlijke kapitalisme van 1918 naar het grootschalige kapitalisme en het socialisme, en wel via het zelfde tussenstadium van een nationale boekhouding en beheer van de produktie en distributie”. De strijd tegen het staatskapitalisme was volgens Lenin in 1918 “een slag in de lucht”.⁶¹ De aantijging dat de sovjetmacht werd bedreigd door de ont-wikkeling naar het staatskapitalisme zou slechts een “homerisch gelach oproepen”. “Toen een handelaar mij vertelde dat enkele spoorwegverbindingen waren verbeterd, was dat voor mij een grotere voldoening dan twintig communistische resoluties”.⁶² Als men een dergelijke passage leest wordt het moeilijk te begrijpen dat er kamera-den zijn die zich leninist noemen en tegelijkertijd de Russische maat-schappijvorm als een verwerpelijk staatskapitalisme kenmerken. Er zijn er echter die dit klaarspelen.

Het is glashelder (door het bovenstaande en door andere passages die in dezelfde tijd zijn geschreven) dat de ‘proletarische’ aard van het regime volgens bijna alle bolsjewistische leiders draaide om de prole-tarische aard van de Partij die de staatsmacht had overgenomen. Geen van hen zag de proletarische aard van het Russische regime als hoofdzakelijk en wezenlijk afhankelijk van de uitoefening van de arbeidersmacht *op het gebied van de produktie*; dat wil zeggen, van arbeidersbestuur over de produktie. Het had hun, als marxisten, duidelijk moeten zijn dat de politieke macht van de arbeidersklasse in het gun-stigste

---

⁶⁰ *ibid.*, XXVI, pag. 326.

⁶¹ V.I. Lenin, *Selected Works*, dl. VII, pag. 360-366.

⁶² E.H. Carr, *op. cit.*, dl. II, pag. 100.

geval onzeker zou zijn en spoedig totaal te niet zou gaan, als deze macht niet economisch verankerd zou zijn. De bolsjewistische leiders zagen de kapitalistische organisatie van de produktie als iets wat maatschappelijk neutraal was. Hij kon zowel schadelijk worden gebruikt (als hij in handen van de bourgeoisie was en diende voor pri-vé-accumulatie) alsook nuttig (als hij namelijk in handen van de arbeidersstaat 'voor het nut van de gemeenschap' was). Lenin zei dat openlijk. "Het socialisme is niets anders dan staatsmonopoliekapitalisme, dat aan het gehele volk ten goede komt".⁶³ De kapitalistische produktiewijze was, in de ogen van Lenin, slechts verkeerd daar hij in het verleden de bourgeoisie van dienst geweest was. Hij zou nu door de arbeidersstaat gebruikt worden en aldus 'een van de voorwaarden voor het socialisme' worden. Beslissend was, wie de staatsmacht had.⁶⁴ Het argument dat Rusland een arbeidersstaat was, omdat de produktiemiddelen waren genationaliseerd, was pas afkomstig van Trotski... in 1936! Hij probeerde toen om zijn verdediging van de Sovjet-Unie te verzoenen met zijn kritiek op de Bolsjewistische Partij, die "geen arbeiderspartij meer was".

24 mei - 4 juni

Eerste Alrussische Congres van Regionale Economische Raden in Moskou. Aan dit 'economische parlement' namen meer dan honderd stemge-rechtigde afgevaardigden deel (en 150 niet-stemgerechtigde afgevaardigden), die door de Vesenka, zijn *glavki* en centra, door regionale en

⁶³ W.I. Lenin, *Die drohende Katastrophe und wie sie zu bekämpfen ist*, *Werke*, dl. 25.

⁶⁴ Voor een vollediger analyse van deze opvatting van doel en middelen - en waar deze toe heeft geleid - , zie Paul Cardan, *From Bolshevism to the Bureaucracy*, Solidarity Pamphlet Nr. 24.

lokale Sovnarkhozi en de vakbonden waren afgevaardigd. Het con-gres werd geleid door Rikov – een man met een “onberispelijke staat van dienst en kleurloze opvattingen”.⁶⁵ Lenin opende het congres met een pleidooi voor de “arbeidsdiscipline” en een lange verklaring van de noodzaak om hoog betaalde *spetsis* (specialisten) aan te stellen. Ossinski benadrukte onverzettelijk de noodzakelijke democratisering van de industrie. Hij bekritiseerde de invoering van het stukloon en het Taylorsysteem. Hij werd gesteund door Smirnov en een aantal gedelegeerden uit de provincie. De ‘oppositie’ drong aan op de verde-re erkenning en doorvoering van de feitelijke nationalisatie van de industrie, die de bedrijfsraden tot stand hadden gebracht en eiste de vorming van een landelijke economische organisatie die gestoeld zou worden op de organen van de arbeidersmedezeggenschap.⁶⁶ Zij ver-langden niet alleen arbeidersbeheer van bovenaf, maar van onderaf, als onmisbare economische grondslag voor de nieuwe heerschappij. Lomov waarschuwde in een pleidooi ten gunste van een grootscheep-se uitbreiding van de arbeidersmedezeggenschap, dat bureaucratische centralisatie de kracht van het land zou verzwakken. “De massa’s worden afgesneden van alle scheppende arbeid in alle takken van onze industrie.” Hij herinnerde het congres eraan dat de leuze van Lenin over ‘het leren van de kapitalisten’ in de jaren 1890 was gebruikt door de kwasi-marxist (en huidige bourgeois) Stroeve.⁶⁷

---

⁶⁵ E.H. Carr, op. cit., II, pag. 101 vn. 4.

⁶⁶ Osinsky, in *Trudo pervogo vserossiiskogo s’yezda sovetov narodnogo khozyaistva* (Handelin-gen van het Eerste Alrussische Congres van de Economische Raden), Moskou 1918, pag. 61-64.

⁶⁷ *ibid.*, pag. 75.

Op dat moment vond één van die episodes plaats die een hele discussie kunnen belichten en waarin de verschillende standpunten samengevat worden. Een sub-comité van het congres vaardigde een resolutie uit dat twee derde van de vertegenwoordigers in de directie van industriële ondernemingen uit de arbeiders moesten worden gekozen.⁶⁸ Lenin was woedend over dit 'domme' besluit. Onder zijn leiding 'corrigeerde' een voltallige vergadering van het congres de resolutie en besloot dat niet meer dan één derde van het leidinggevend personeel van industriële ondernemingen mocht worden gekozen. De leidinggevende organisaties zouden geïntegreerd worden in de - reeds beschreven - ingewikkelde hiërarchie, waarin de Opperste Economische Raad (Vesenka), die in december 1917 was opgericht, het veto-recht bezat.⁶⁹

Het congres bevestigde formeel een resolutie van de centrale vakbondsraad, die het principe dat "een bepaalde vastgestelde produktiviteitsnorm voorwaarde is voor een gegarandeerd loon" nog eens vaststelde. Stukloon en premies worden aanvaard. Een "klimaat van opvattingen, eerder dan een gevestigde politiek, begon vaste vorm aan te nemen."⁷⁰

25 mei

Gevechten tussen regeringstroepen en het Tsjechische legioen in de Oeral. Anti-bolsjewistische opstanden in Siberië en in het zuidoosten van Rusland. *Het begin van de burgeroorlog en de interventie van de geallieerden.* (Zij die de burgeroorlog als verontschuldiging willen aanvoeren

---

⁶⁸ ibid., pag. 65.

⁶⁹ *Polozheniye ob upravlenii natsionalizirovannyimi predpriyatiyami* (Regelingen voor het beheer van de genationaliseerde bedrijven), ibid., pag. 477-478.

⁷⁰ E.H. Carr, op. cit., II, pag. 119-120.

voor de tegenover de arbeiders vijandige praktijken van de bolsjewiki, kunnen daar vanaf hier mee beginnen).

28 juni

Na een nachtelijke zitting vaardigt de Raad van Volkscommissarissen een 'Verordening tot de algemene nationalisatie' uit, die betrekking heeft op alle bedrijven met een kapitaal van meer dan één miljoen roebel. Het doel van de verordening was om "een doeltreffende strijd te voeren tegen de desorganisatie van de produktie en de grondstoffenvoorziening". De erbij betrokken bedrijfstakken waren de mijn-bouw, metaalindustrie, textielindustrie, electro-industrie, tabaksindustrie, glas- en aardewerkindustrie, leder- en cementindustrie, alle fabrieken die gebruik maakten van stoomkracht, alle openbare nuts-bedrijven en spoorwegondernemingen, alsook enige kleinere industrieën. De taak om "het beheer van de genationaliseerde ondernemingen te organiseren", was als "bijzonder gewichtige zaak" toevertrouwd aan de Vesenka. Maar tot aan het tijdstip waarop de Vesenka nadere instructies voor de betrokken bedrijven had uitgevaardigd, werden "deze ondernemingen in naam verhuurd (zonder huurbetaling), aan hun vorige eigenaars, die ze verder moesten financieren en de winst zouden krijgen".⁷¹

De wettelijke overname van de afzonderlijke ondernemingen door de staat werd snel doorgevoerd. De overname van de leidende functies door de daarvoor aangewezenen duurde wat langer, maar werd echter toch na enige maanden geregeld. Beide stappen werden bespoedigd door het gevaar van een interventie vanuit het buitenland. De verandering van de eigendomsverhoudingen was ingrijpend. In deze zin had er een diepgaande

---

⁷¹ *ibid.*, pag. 105.

revolutie plaatsgevonden. "Zoals de revolutie aanleiding heeft gegeven tot de burgeroorlog, zo drijft de burgeroorlog de revolutie voorwaarts."⁷² Maar voor zover het ging om fundamentele veranderingen in de produktieverhoudingen, was de revolutie al over. De periode van het 'oorlogscommunisme' - die nu begon - betekende voor de arbeidersklasse het verlies van de weinige macht die ze, gedurende de laatste weken van 1917 en de eerste weken van 1918, op het gebied van de produktie had gehad.

4 - 10 juli

Vijfde Alrussische Congres van Sovjets.

Gedurende de eerste helft van 1918 was het vraagstuk van de nationalisatie het onderwerp geweest van verbitterde tegenstellingen tussen de 'linkse' communisten en de leninisten. Lenin had zich spoedig na oktober verzet tegen een volledige nationalisatie van de produktie-middelen. Niet omdat hij de wens koesterde met de bourgeoisie tot een vergelijk te komen, maar omdat hij de technologische en organisatorische bekwaamheden onderschatte. Bekwaamheden, die meteen getoetst waren als de belangrijkste industrie formeel genationaliseerd was. Het resultaat was nu een uitermate gecompliceerde situatie waar-in enige industrieën van bovenaf (nl. door een verordening van de centrale regering) waren genationaliseerd en andere van onderaf door de arbeiders zelf, in bedrijven die door bezitters waren verlaten, ter-wijl in andere bedrijven nog steeds de oude eigenaren het voor het zeggen hadden - hoewel ze in de greep van de bedrijfsraden nauwelijks vrijheid van handelen hadden.

Kritzmann, één van de bekwaamste theoretici van het 'linkse' communisme, had hier reeds eerder

---

⁷² R.V. Daniels, op. cit., pag. 92.

kritiek op geuit. Hij betitelde de ver-ordering over de arbeidersmedezeggenschap van 14 november als "halfslachtig en daarom onuitvoerbaar". "Als leuze hield arbeiders-medezeggenschap de groeiende maar nog niet toereikende macht van het proletariaat in. Het was de uitdrukking van een zwakte van de arbeidersbeweging, die nog moest worden overwonnen. Onderne-mers zouden niet genegen zijn om hun zaken te drijven, uitsluitend met het doel om de arbeiders te leren hoe ze te beheren. Omgekeerd haatten de arbeiders de kapitalisten en zagen geen reden waarom ze zich vrijwillig moesten laten uitbuiten."⁷³

Ossinski, een andere 'linkse' communist, benadrukte een ander aspect. "Het lot van de leuze van arbeidersmedezeggenschap", schreef hij, "is erg interessant. Ontstaan uit de wens om de tegenstan-der te ontmaskeren, faalde hij toen de arbeidersmedezeggenschap tot een stelsel moest worden. Waar, ondanks alles, de arbeidersmedezeg-genschap praktisch verwezenlijkt werd, kreeg hij een heel andere inhoud dan oorspronkelijk voor ogen stond. Er ontstond een soort gedecentraliseerde dictatuur, van onderwerping van de individuele kapitalisten aan de verschillende organisaties van de arbeidersklasse die langs elkaar heen werkten (...) Oorspronkelijk was het doel van de arbeidersmedezeggenschap om de eigenaren van de produktiemidde-len te onderwerpen (...) Maar deze coëxistentie werd spoedig onhoud-baar. De toestand van gedeelde macht van bedrijfsleiders en arbeiders leidde spoedig tot de ondergang van de onderneming. Of hij ontwik-kelde zich snel naar de

---

⁷³ I. Larine en L. Kritzman, *Wirtschaftsleben und wirtschaftlicher Aufbau in Soviet Russland, 1917-1920*, Hamburg 1921, pag. 163.

totale macht van de arbeiders, zonder de geringste goedkeuring van de centrale regering.”⁷⁴

Veel ‘linkse’ communistische geschriften vertolkten het standpunt dat een vroege nationalisatie van de produktiemiddelen veel van deze halfslachtigheden had kunnen verhinderen. De volledige onteigening van de kapitalisten had het mogelijk gemaakt om van ‘arbeidersmede-zeggenschap’ over te gaan naar ‘arbeiderszelfbeheer’. Dat had dezelfde centrale regering kunnen regelen, die de gehele socialistische economie bestuurd. Het is interessant dat Lozovski, hoewel hij op dit tijdstip ver van de ‘linkse’ communisten afstond (omdat hij de revolutie slechts voor een burgerlijk-democratische revolutie hield), later zou schrijven: “Het werd spoedig duidelijk dat in de fase van de sociale revolutie, een constitutionele monarchie binnen iedere onderneming (d.w.z. de oude baas blijft, maar heeft slechts beperkte zeggenschap, M.B.) onmogelijk was, en dat de vroegere bezitter – hoe ingewikkeld de structuur van een moderne onderneming mag zijn – niet meer dan een vijfde wiel aan de wagen was”.⁷⁵

Later raakten de ‘linkse’ communisten verdeeld. Radek verbond zich met de leninisten. Hij aanvaardde het principe van het éénhoofdige beheer (niet zo moeilijk voor iemand die niet tot het proletariaat behoort?), omdat het nu door de besluiten van juni 1918 in het kader van uitgebreide nationalisaties was gevat. Volgens Radek werd daardoor de ‘proletarische basis’ van de regering versterkt. Ook Boecharin brak met Ossinski en sloot

---

⁷⁴ N. Osinski, *O stroitelstve sotsialisma* (De opbouw van het socialisme), Moskou 1918, pag. 35 e.v.

⁷⁵ A. Lozovski, *De vakbonden in Sovjet-Rusland* (Russ.) (Alrussische Centrale Raad van de Vakbonden, Moskou 1920) pag. 654.

zich weer bij de Partij aan. Ossinski en zijn aanhangers sloegen echter een nieuwe oppositionele richting in: ze noemden zich 'democratisch centralisten' in tegenstelling tot het 'bureaucratisch centralisme' van het Partijbestuur. Zij zetten de agitatie voor arbeidersbestuur binnen de produktie voort. Hun ideeën en die van de oorspronkelijke groep 'linkse' communisten speelden twee jaar later een grote rol in de ontwikkeling van de Arbeidersoppositie.

Gedurende de burgeroorlog schenen al deze kwesties een tijdlang hun scherpste te verliezen. Er viel weinig produktie te beheren, door wie dan ook. "De kwesties van 1918 werden echter alleen uitgesteld. Door de kritiek van de linkse communisten konden ze niet in het ver-getboek raken. Zo gauw de militaire toestand het toeliet, stelden de linkse communisten weer de grondslagen van de sociale inhoud van het sovjetbestuur aan de orde."⁷⁶

Augustus

Hoogtepunt van het Wolga-offensief door het Witte Leger. De burgeroorlog bespoedigde in hoge mate het proces van de economische centralisatie. Zoals men op grond van de vroegere bolsjewistische werkwijzen zou kunnen verwachten, bleek dit een uiterst bureaucratische vorm van centralisatie te zijn. De gehele Russische economie werd op semi-militaire basis 'gereorganiseerd'. De burgeroorlog maakte de hele grootindustrie tot toeleveringsbedrijf van het Rode Leger. Daardoor werd de industriële politiek een militair-strategische zaak.

Hier moet worden opgemerkt dat wij betwijfelen of er intrinsieke waarde aan de centralisatie moet worden toegekend, zoals sommige anarchisten beweren. De Commune van Parijs of een

---

⁷⁶ R.V. Daniels, op. cit., pag. 91.

sovjetcongres (of een stakingscomité, om een modern voorbeeld te gebruiken) zijn sterk gecentraliseerd en toch ook tamelijk democratisch. Anderzijds was het feodalisme zowel gedecentraliseerd als sterk verbureaucrati-seerd. Het kardinale punt is of het 'gecentraliseerde apparaat' van onderaf wordt beheerst (door gekozen en afzetbare afgevaardigden) of dat het zich verwijdt van de massa's voor wie het zogenaamd optreedt.

Gedurende deze periode gaven de productiecijfers een duidelijke teruggang te zien. De verschillende oorzaken daarvoor zijn elders beschreven.⁷⁷ Het werd door de Partijwoordvoerders vaak geweten aan de invloed van ketterse ideeën van de anarcho-syndicalisten. Er waren ongetwijfeld fouten gemaakt, maar de geboorteweeën van een nieuwe beweging werden nu toegeschreven aan de onvermijdelijke tekortkomingen van elke poging van de arbeiders om de produktie te beheersen. "De arbeiderszeggenschap van de bedrijfsraden over de fabrieken heeft ons getoond, wat er gebeurt als de plannen van de anarchisten worden verwezenlijkt", schreef een regeringswoordvoerder.⁷⁸ Alle pogingen om beheer van onderaf te bewerkstelligen werden nu systematisch onderdrukt. Proletarische strijders uit de verschillende bedrijfsraden probeerden zich te verzetten, maar hun verzet kon makkelijk worden gebroken.⁷⁹ Bitterheid en wanhoop grepen om zich heen onder delen van het proletariaat (en zeker niet de 'ach-tergebleven' delen). Ook deze factoren moeten in rekening worden genomen – hoewel dit

---

⁷⁷ Zie bijv. I. Deutscher, *The Prophet Unarmed*, O.U.P. 1959, pag. 1-14.

⁷⁸ I.I. Stepanov-Kortsov, op. cit., pag. 24.

⁷⁹ M. Dobb, *Soviet Economic Development since 1917*, New York 1948, pag. 89-90.

zelden gebeurt – als er wordt gesproken over de teruggang van de produktiecijfers en de verspreiding van ‘asociale activiteiten’, die kenmerkend waren voor de periode van het oorlogscommunisme.

25 augustus - 1 september

Eerste Alrussische Congres van de anarcho-syndicalisten in Moskou. Een resolutie beschuldigt de regering ervan “de arbeidersklasse te verra-den door het verhinderen van de arbeidersmedezeggenschap, door het invoeren van de arbeidsdiscipline en door het aanstellen van burgerlijke ingenieurs en technici. Als de bedrijfsraden (het lievelingskind van de grote arbeidersrevolutie) worden vervangen door dode organi-saties, namelijk de vakbonden, en verordeningen en papieren de plaats gaan innemen van de industriële democratie, dan scheppen de bolsjewistische leiders een monsterlijk soort staatskapitalisme, dat val-selijk met socialisme wordt aangeduid.”⁸⁰

Volny Golos Troeda (De vrije stem van de arbeid) ontstond als opvol-ger van de *Golos Troeda* (die in mei 1918 was opgeheven). Ook dit nieuwe blad werd, na het vierde nummer, opgeheven (16 september 1918). In dit nummer stond een interessant artikel van M. Sergven (Maximov) onder de titel ‘De wegen van de revolutie’. Dit artikel “week opmerkelijk af van de gebruikelijke beschuldigingen tegen de bolsjewiki als ‘verraders van de arbeidersklasse’. Lenin en zijn aanhan-gers waren niet zonder meer koele cynici, die met machiavellistische slimheid de nieuwe klassestructuur hadden uitgebroed om hun eigen machtswellust te bevredigen. Zij werden, zeer waarschijnlijk, bewo-gen door een werkelijke betrokkenheid bij het menselijk lijden (...) Maar de

---

⁸⁰ P. Avrich, op. cit., pag. 191.

verdeling van de maatschappij in beheerders en arbeiders was een onverbiddelijk gevolg van de centralisatie van het bestuur. Dat kon niet anders... Toen de functies van beheer en arbeid eenmaal waren gescheiden (terwijl de eerste was toevertrouwd aan een minderheid van 'experts' en de laatstgenoemde aan de ongeschoolde massa's), waren alle kansen op waardigheid en gelijkheid vernietigd."⁸¹ In hetzelfde nummer bekritiseerde Maximov de 'Manilovs'⁸² in het anarchistische kamp als "romantische dromers, die smachtten naar liefelijke utopieën, maar onwetend waren van de ingewikkelde krachten, die in de moderne wereld werkzaam waren. Er moest niet langer van een 'gouden tijdperk' worden gedroomd, er moest nu georganiseerd en gehandeld worden". Om deze principiële maar realistische denkbeelden werden Maximov en andere anarcho-syndicalisten, als zijnde "anarcho-bureaucratische judassen, door andere richtingen in de anarchistische beweging" scherp aangevallen.⁸³

Augustus 1918

Een regeringsbesluit beperkt de samenstelling van de Vesenka tot dertig medewerkers van de Alrussische Centrale Raad van de Vak-bonden, twintig leden van de Regionale Raden voor de Nationale Economie (Sovnarkhozi) en tien van de Alrussische Centrale Uitvoerende Raad van de Sovjets (V.Ts.I.K.). De lopende zaken van de Vesenka moesten worden overgenomen door een presidium van negen andere leden, waarvan de president en zijn plaatsvervanger gekozen moesten worden door de Raad van Volkscommissarissen (Sovnarkhom) en

---

⁸¹ *ibid.*, pag. 192-193.

⁸² Manilov was een dagdromende landheer in Gogols *Dode zielen*.

⁸³ P. Avrich, *op. cit.*, pag. 196-197.

de andere door de V.Ts.I.K. Dit presidium moest officieel de besluiten uitvoeren, die in de maandelijkse vergaderingen van alle 69 leden van de Vesenka zouden worden genomen. Maar reeds spoedig trok het presidium steeds meer werk naar zich toe. Na de herfst van 1918 waren er geen voltallige vergaderingen van de Vesenka meer. Het was een staatsinstelling geworden.⁸⁴

Met andere woorden: een jaar na de verovering van de staatsmacht door de bolsjewiki waren de produktieverhoudingen (hoewel tijdelijk aangetast op het hoogtepunt van de massabeweging) teruggebracht naar het klassieke autoritaire patroon van alle klassemaatschappijen. De arbeiders hadden als arbeider geen enkele zeggenschap meer over zaken die hen in de eerste plaats aangingen.

28 september

De bolsjewistische vakbondsleider Tomski verklaart op het eerste Alrussische Congres van de communistische spoorwegwerkers dat "het de taak van de communisten is, allereerst hecht functionerende vakbonden in hun bedrijven te organiseren, deze organisaties dan in bezit te nemen door vasthoudend werk, ze dan te leiden, daarna alle niet-proletarische organisaties uit te sluiten en ten slotte de vakbonden onder onze communistische invloed te brengen".⁸⁵

Oktober

Een regeringsbesluit verklaart, dat geen ander dan de Vesenka "in zijn hoedanigheid van het centrale orgaan dat de gehele produktie in de republiek reguleert en organiseert", het recht heeft om beslag

---

⁸⁴ E.H. Carr, op. cit., II, pag. 180-181.

⁸⁵ *Vserossiiskaya konferentsiya zheleznodorozhnikov kommunistov* (Eerste Alrussische Conferentie van Communistische Spoorwegwerkers), Moskou 1919, pag. 72.

te leg-gen op industriële ondernemingen.⁸⁶ Dit kan een aanwijzing zijn dat de lokale sovjets of misschien zelfs de lokale Sovnarkhozi, dit juist probeerden te doen.

6 - 9 november

Zesde Alrussische Sovjet-Congres.

25 november - 1 december

Tweede Alrussische Conferentie van de anarcho-syndicalisten in Moskou

December

Een nieuw besluit hief de regionale Sovnarkhozi op en erkende de provinciale Sovnarkhozi als 'Uitvoerende organen van de Vesenka'. De lokale Sovnarkhozi moesten 'economische afdelingen' van de uit-voerende comité's van de overeenkomstige lokale sovjets worden. De *glavki* moesten hun eigen ondergeschikte organen in het provinciale bestuur krijgen. "Dit betekende duidelijk een verdere stap naar het gecentraliseerde beheer van elke tak van de industrie in het hele land door haar *glavk* of centrum in Moskou, alles onder de hoogste leiding van de Vesenka."⁸⁷

December

Tweede Alrussische Congres van de Regionale Economische Raden.

Molotov analyseerde de sociale achtergrond van de mensen die zitting hadden in de twintig voornaamste *glavki* en centra. Van de 400 waren meer dan 10 % vroegere werkgevers of vertegenwoordigers van de werkgevers, 9 % technici, 38 % vertegenwoordigers van de verschil-lende staatsinstellingen (inclusief de Vesenka) ... de overige 43 % waren arbeiders of vertegenwoordigers van arbeidersorganisaties, inclusief de vakbonden. De leiding van de productie

---

⁸⁶ *Sbornik dekretov i postanovlenii po narodnomu khozyaistvu*, 1920, ii, 83.

⁸⁷ E.H. Carr, op. cit., II, 183.

was voornamelijk in handen van hen die “geen verbinding met de proletarische elementen in de industrie hadden”. De *glavki* konden in geen enkel opzicht worden beschouwd als organen van de proletarische dictatuur. Degenen die *richting* gaven aan het beleid waren “werkgevers-vertegenwoordigers, technici en specialisten”.⁸⁸ “Het kon niet worden ontkend, dat de sovjetbureaucraat in deze eerste jaren in de regel een vroeger lid was van de burgerlijke intelligentia of de ambtenarenklasse en vele tradities van de oude Russische bureaucratie met zich mee-bracht.”⁸⁹

---

⁸⁸ *Trudo vtorogo vserossiisogo s'yezda sovetov narodnogo khosaistva* (Tweede Alrussische Congres van de Regionale Economische Raden), z.d., pag. 213.

⁸⁹ E.H. Carr, op. cit., II, pag. 190.

1919

16 - 25 januari

Tweede Alrussische Vakbondscongres.

Gedurende 1918 hadden de vakbonden een belangrijke rol in het industriële beheer gespeeld. Dit was hand over hand toegenomen, toen de regering, die bang was dat de industrieën die nog in privé-bezit waren, niet voor het Rode Leger wilden produceren, het natio-nalisatieprogramma bespoedigde. "In het begin deed zij dit eerder uit militair dan uit economisch standpunt."¹ Wat Lenin als staatsfunctie van de vakbonden kenschetste, was snel in betekenis toegenomen. In de leiding van de vakbonden hadden Partijleden (zoals Tomski, de voorzitter van de Alrussische Centrale Raad van de Vakbonden) een aanzienlijke macht. De verhouding tussen de vakbondsleiding en de leden was echter allesbehalve democratisch. "In de praktijk kwam het erop neer, dat de vakbonden naarmate zij meer van de beheersfunc-ties van de oude managerbureaucratie overnamen, steeds bureaucrati-scher werden."² Een afgevaardigde op het congres beweerde bijvoor-beeld dat hoewel er in de meeste streken afdelingen van de vakbon-den waren, deze niet gekozen of anderszins goedgekeurd waren; waar er verkiezingen hadden plaatsgevonden, maar de gekozenen niet gewenst werden door de Centrale Raad of de plaatselijke autoriteiten, waren deze verkiezingen snel geannuleerd en de gekozen vertegen-woordigers

---

¹ I. Deutscher, op. cit., pag. 25.

² Waldemar Koch, *Die bolschewistischen Gewerkschaften*, Jena 1932, pag. 81-82.

door anderen vervangen, die zich makkelijker schikten naar de autoriteiten.³

Perkin, een andere afgevaardigde, keerde zich tegen de nieuwe regelingen, die eisten dat de nieuwe vertegenwoordigers die door de arbeidersorganisaties naar het Commissariaat voor de Arbeid waren afgevaardigd, door het Commissariaat moesten worden goedgekeurd. "Als wij op een vakbondsvergadering iemand tot commissaris kiezen - dat wil zeggen als de arbeidersklasse in dit geval haar wil mag uiten - mag men aannemen, dat deze persoon dan onze belangen in het Commissariaat mag vertegenwoordigen en onze commissaris mag zijn. Maar nee. Hoewel wij uitdrukking hebben gegeven aan onze wil - de wil van de arbeidersklasse - moet de door ons gekozen commissaris nog door de autoriteiten worden bevestigd... Het proletariaat mag zich in de maling laten nemen. Het mag weliswaar vertegenwoordigers kiezen, maar de staatsmacht behandelt, door zijn veto-recht, onze vertegenwoordigers naar eigen goeddunken."⁴ De vakbonden - en tussen haakjes ook andere organisaties - kwamen in toenemende mate onder leiding van de staat, die zelf volledig in handen van de Partij en haar vertegenwoordigers was. Maar hoewel er reeds een duidelijke verschuiving van de macht in de richting van de opkomende bureaucratie aan de gang was, was de organisatie en het bewustzijn van de arbeidersklasse nog steeds sterk genoeg om de Partij op zijn minst mondelinge toezeggingen af te dwingen. De zelfstandige bedrijfsraden waren inmiddels geheel vernietigd,

³ *Vtoroi vserossiiski s'yezd professionalnykh soyuzov: stenograficheski otchet* (Tweede Alrussi-sche Congres van Vakbonden: stenografisch rapport), Moskou, Centrale Vakbondspers, 1919, I, pag. 34. (Verder aangehaald als *Tweede Vakbondscongres*).

⁴ *ibid.*, pag. 103.

maar de arbeiders streden nog altijd een achterhoedegevecht in de vakbonden zelf. Zij probeerden tenminste nog enige restanten van hun vroegere macht te behouden.

Het Tweede Vakbondscongres "keurde de voorwaarden goed, waar-onder de vakbonden werktuigen voor de militaire recrutering, dienst-verlenende bedrijven, strafcommando's enz. waren geworden".⁵ Tomski wees er bijvoorbeeld op, dat "in een tijd waar de vakbonden loon- en arbeidsvoorwaarden vaststellen, stakingen niet meer kunnen worden getolereerd. Het was nodig de puntjes op de i te zetten". Lenin sprak over de onvermijdelijke inpassing van de vakbonden in de staatsmacht (de pil werd verguld door de verwijzing naar de functie van de vakbonden om de arbeiders vertrouwd te maken met de bedrijfsleiding en ook het latere 'afsterven van de staat'). Lozovski, die uit de Partij was gestapt, bestreed deze bolsjewistische vakbonds-politiek als onafhankelijk internationalist.

Er werd een resolutie uitgevaardigd, die de beslissingsmacht van de vakbonden betreffende het beheer met een officiële status omgaf. Er werd gesproken over "inpassing in de staat" van de vakbonden, "daar hun functies zich hebben uitgebreid en met het beheersapparaat van de regering over de industrie waren verbonden".⁶ De Commissaris van Arbeid, V.V. Shmidt, aanvaardde dat "zelfs het Commissariaat van Arbeid uit het vakbondsapparaat moest worden gevormd".⁷ (Op dit tijdstip bedroeg het ledental van de vakbonden 3,5 miljoen. Tijdens het eerste vakbondscongres in

---

⁵ I. Deutscher, op. cit., pag. 26.

⁶ *Tweede Vakbondscongres*, I, pag. 97.

⁷ *ibid.*, pag. 99.

1918 bedroeg het 2,6 miljoen en in juli 1917 1,5 miljoen).⁸

Het Tweede Congres stelde tenslotte een Uitvoerend Comité aan, dat tussen de congressen volledige beslissingsmacht bezat. De besluiten van dit comité werden "bindend verklaard voor alle vakbonden die vallen onder zijn machtsbereik en *alle leden* van deze vakbonden." "Een veronachtzaming van deze besluiten en afwijkingen ervan door afzonderlijke vakbonden zal leiden tot uitstoting uit de familie van proletarische vakbonden."⁹ Daardoor zou de vakbond natuurlijk bui-ten het enige wettelijke kader worden geplaatst, waarbinnen het bolsjewistische regime de vakbonden nog zou tolereren.

2 - 7 maart

Eerste Congres van de Komintern (Derde Internationale).

18 - 23 maart

Achtste Partijcongres.

De Oekraïne en het Wolgagebied waren thans weer in de macht van het Rode Leger. Er volgde een periode van betrekkelijke stabiliteit. Later in dat jaar zouden Moskou en Petrograd bedreigd worden door het offensief van Denikin en Joedenitsj.

Een golf van linkse kritiek ontstond op het Achtste Partijcongres tegen de ultra-centralistische tendensen. Een nieuw Partijprogramma werd besproken en aangenomen. In punt 5 van de 'Economische paragraaf' stond: "Het apparaat van de gesocialiseerde industrie moet in de eerste plaats steunen op de vakbonden (...) De vakbonden, die reeds in overeenstemming met de wetten van de Sovjetrepubliek aan alle lokale en centrale organen

---

⁸ Zinovjev, *Desjaty s'jezd RKP(b): Protokoly* (Het Tiende Congres van de CPR(b): Pro-tocollen), Moskou, IMEL, 1933, pag. 188. (Verder aangehaald als Tiende Partijcongres).

⁹ *Tweede Vakbondcongres*, I, pag. 127.

van het industriële beheer deelnemen, moeten er mee verder gaan om het beheer van de gehele economie *in eigen handen* (benadrukking M.B.) te concentreren (...) De deelname van de vakbonden aan de bedrijfsleiding en het betrekken van brede massa's in deze arbeid is ook de voornaamste methode in de strijd tegen de bureaucratisering van het economische apparaat."¹⁰

Deze beroemde alinea was de aanleiding tot verbitterde conflicten in de komende jaren. De conservatieven in de Partij meenden dat men daarmee te ver was gegaan. Rjasanov waarschuwde het congres: "Wij zullen de bureaucratisering niet kunnen vermijden, totdat alle vakbonden ieder recht op het beheer van de produktie opgegeven hadden".¹¹ Anderzijds hielden de bolsjewiki, die oorspronkelijk voor de invoering van de bedrijfsraden in de vakbonden hadden gestemd en nu hun fout inzagen, met alle macht aan deze clausule vast en probeerden haar tegen de allesoverheersende aanmatiging van de Partijbureaucratie te verdedigen. Deutscher¹² noemt het beroemde punt 5 als "een syndicalistische vergissing van de bolsjewistische leiding, die zij had begaan in een stemming van oprechte dankbaarheid voor de prestaties van de vakbonden gedurende de Burgeroorlog". Hij beschrijft hoe Lenin en de andere bolsjewistische leiders "spoedig veel moesten wegedeneren om deze promesse ongeldig te verklaren die zo plechtig en gezaghebbend aan de vakbonden gegeven was". Deze interpretatie is aan twijfel onderhevig. Lenin maakte zelden

---

¹⁰ *Vosmoi s'yezd RKP(b): Protokoly* (Achtste Congres van de CPR(b): Protocollen), Moskou, IMEL, 1933, Resoluties, I, pag. 422. (Verder aangehaald als *Achtste Partijcongres*).

¹¹ *ibid.*, pag. 72.

¹² I. Deutscher, *op. cit.*, pag. 29.

‘vergissingen’ (syndicalistische of andere) en liet zich ook niet leiden door motieven als ‘dankbaarheid’. Het is waarschijnlijker, dat de krachtsverhoudingen die op het congres duidelijk werden (op zichzelf nog een zwakke afspiegeling van de houding van de arbeidersklasse buiten de Partij) de bolsjewiki dwongen tot deze schijnbare terugtocht. Bovendien werd deze clausule door een aantal volgende gedeeltelijk afgezwakt. Het programma bevat ook de volgende verklaring: “De socialistische produktiewijze kan slechts worden verzekerd op basis van de kameraadschappelijke discipline van de arbeiders”.

Aan de vakbonden was “de voornaamste rol toebedacht, om deze nieuwe socialistische discipline door te voeren”. In punt 8 werden de vakbonden aangespoord, “de arbeiders van de noodzaak te doordringen om met burgerlijke technici en specialisten te werken, van hen te leren en hun ultra-linkse wantrouwen te laten varen (...) De arbeiders zouden het socialisme niet zonder een zekere leertijd bij de burgerlijke intelligentia kunnen opbouwen (...) Daarom werd het toegestaan hoge lonen en premies aan burgerlijke specialisten te betalen. Dat was de prijs die de jonge proletarische staat aan de burgerlijke technici en wetenschapsmensen moest betalen voor hun diensten die niet gemist konden worden.”¹³

We kunnen hier de kwestie van de ‘specialisten’ na de revolutie niet behandelen. Dit probleem komt niet slechts in Rusland aan de orde – hoewel de bijzondere omstandigheden van de Russische industriële ontwikkeling ongetwijfeld tot een diepe kloof tussen de technische intelligentia en de industriearbeiders leidde. De arbeidersraden zullen vanzelfsprekend gespecialiseerde kennis nodig

---

¹³ ibid., pag. 31.

hebben..., maar er is geen reden waarom deze specialisten allen aan de zijde van de bour-geoisie zullen staan. Deze kennis geeft op zichzelf ook niet het recht om beslissingen op te leggen of op materiële voordelen.

Deze problemen zijn veelvuldig besproken - maar bijna altijd vanuit het gezichtspunt 'van regelrecht eigenbelang' of onveranderlijke 'grondbeginselen'. De theoretische implicaties zijn pas recent onderzocht. Volgens Limon¹⁴ is de bedrijfsleiding deels een technische kwestie. Maar onder de historische omstandigheden, waaronder de arbeidersklasse gedwongen zal worden de leiding over te nemen, zal het een sociale en politieke taak lijken. Op het dagelijkse, laag-bij-de-grondse en *menselijke* vlak zullen de arbeiders tijdens de socialistische revolutie de technici en specialisten niet als mensen zien - die toeval-lig over bepaalde technologische kennis beschikken - maar uitsluitend als werktuigen van de uitbuiting van mensen dóór mensen.

De kapitalistische wereld wordt gekenmerkt door fetisjisme. Verhoudingen tussen mensen hebben de neiging te verdwijnen achter verhoudingen tussen dingen. Maar wanneer de massa tegen deze toestand in verzet komt, zullen ze door dit rookgordijn heen zien. Zij zien door het taboe van 'dingen' en raken slaags met *mensen*, die zij tot dan toe respecteerden in naam van het heilige privé-bezit. Vanaf dat ogenblik wordt de specialist, manager of kapitalist, hoe zijn verhouding tot het bedrijf ook mag zijn, voor de arbeiders de belichaming van de uitbuiting, de vijand, iemand die zij hoe dan ook uit hun leven willen verwijderen. Om op dit tijdstip van de arbeiders te verwachten, een meer 'evenwichtige' houding aan te nemen en om in de oude chef de nieuwe 'technische directeur', de 'onmisbare

---

¹⁴ D.L. Limon, op. cit., pag. 79.

specialist' te herkennen, komt er op neer van hen te verlangen dat zij (op een moment dat zij zich juist bewust worden van hun historische rol en hun sociale macht, op een moment dat ze tenslotte vol zelfvertrouwen zijn en hun macht vestigen) hun zwakte en onmacht erkennen en dit nog wel op het gebied waarop zij het meest gevoelig zijn, het gebied dat hun dagelijkse leven uitmaakt van hun prilste jeugd – het gebied van de produktie.

De verbureaucratisering van de Partij werd op het congres scherp becommentarieerd. Ossinski verklaarde: "De arbeiders moeten een sterke vertegenwoordiging hebben in het Centraal Comité; er moeten onmiddellijk meer arbeiders gekozen worden om het Centraal Comité te proletariseren".¹⁵ (Lenin kwam later, in 1923, tot dezelfde opvatting). Ossinski stelde voor om het Centraal Comité van 15 tot 21 leden uit te breiden. Het was echter zeer naïef om aan te nemen dat door de getalsmatig sterkere vertegenwoordiging van arbeiders in de hoogste organen van het beheer, het bijna volledige machtsverlies van de arbeiders op het vlak van de produktie kon worden tegengegaan. Ook de achteruitgang van de sovjets kwam ter sprake. De sovjets speelden in de produktie geen actieve rol meer – en hetzelfde was het geval op andere gebieden. Steeds meer beslissingen werden genomen door Partijleden die in dienst waren van het 'Sovjetapparaat'. De sovjets waren een soort goedkeuringsorgaan geworden. De voorstellen van Sapronov en Ossinski, volgens welke de Partij niet moet proberen de sovjets haar wil op te leggen, werden afgewezen.

Op al deze punten deden de Partijautoriteiten slechts ondergeschikte concessies. Maar het proces van de verscherpte controle, zowel in de Partij als

---

¹⁵ Ossinski, *Achtste Partijcongres*, pag. 30, 168.

ook in de gehele economie, ging op volle kracht verder. Het Achtste Congres vormde het Politbureau, het Orgbureau en het Secretariaat, die technisch gesproken slechts ondercomité's van het Centraal Comité waren, maar spoedig een geweldige macht kregen.

De concentratie van de uitvoerende macht was een forse stap verder gekomen; de 'Partijdiscipline' werd verscherpt. Het congres besloot dat ieder besluit volledig moest worden uitgevoerd. Alleen daarna was een beroep bij het desbetreffende Partijorgaan toegestaan.¹⁶

Alle functies binnen de Partij werden door het Centraal Comité ver-geven. Haar besluiten zijn voor een ieder bindend.¹⁷ Hiermee was een begin gemaakt met het stadium van het 'baantjes geven', als middel om onaangename kritiek te smoren.

April

Hoogtepunt van Koltsjaks offensief in de Oeral.

Juni

Er wordt besloten om 'arbeidsboekjes' in te voeren voor de arbeiders van Moskou en Petrograd.

Oktober

Hoogtepunt van Denikins offensief in Zuid-Rusland. Joedenitsj rukt op naar Petrograd.

2 - 4 december

Achtste Partijconferentie.

De Achtste Partijconferentie werkt een statuut uit, dat de rechten en plichten van de partijcellen streng

---

¹⁶ Een trieste echo zijn de vijftig jaar later gepubliceerde 'Perspectieven van de I.S.', die in september 1968 door het Centraal Comité van 'International Socialism' werden uitgegeven. In punt 4 staat: "De onderafdelingen moeten de directieven van de Cen-trale uitvoeren, behalve als zij een principieel andere mening hebben. In dit geval moeten ze proberen in de geest van de directieven te handelen en gelijktijdig een open discussie over deze kwestie eisen".

¹⁷ *Achtste Partijcongres*, Resoluties, I., pag. 444.

vaststelt en een schema ontwerpt dat de Partij de leidende rol in iedere organisatie waarborgt. "Het communistische vakbondslicid moet in de eerste plaats communist zijn en daarna pas vakbondslicid en zou door zijn gedisciplineerde houding de Partij moeten helpen met de leiding van de vakbonden."¹⁸ Naar-mate de Partij degenereerde, speelde deze 'leiding' een steeds kwalij-ker rol.

5 - 9 december

Zevende Alrussische Congres van Sovjets (in 1917 waren er twee van deze congressen geweest, in 1918 vier).

Er werd een resolutie uitgevaardigd ten gunste van een collectieve lei-ding van de bedrijven.¹⁹ Op het congres viel Sapronov de onpopulai-re *glavki* aan, daar zij naar zijn mening trachtten "de organisatie door bedrijfsafdelingen in plaats van de organisatie door sovjets te stellen, het bureaucratische voor het democratische systeem". Een andere spreker verklaarde dat als er aan het volk zou worden gevraagd "wat er moest worden vernietigd op de dag na de vernietiging van Denikin en Koltsjak, negentig procent zou antwoorden: de *glavki* en de cen-tra".²⁰

16 december

---

¹⁸ I. Deutscher, op. cit., pag. 33.

¹⁹ Preobrazjensky, *Devyaty s'yezd RKP(b): Protokoly* (Negende Congres van de CPR(b): Protocollen), Moskou, IMEL, 1934, pag. 72. (Verder aangehaald als *Negende Partijcon-gres*).

²⁰ E.H. Carr, op. cit., pag. 184.

Trotsky legt aan het Centrale Partijcomité zijn 'Stellingen over de overgang van oorlog naar vrede' voor (die zich in het bijzonder bezig houden met de 'militarisering van de arbeid') en die slechts voor beperkte kring bedoeld waren.²¹ De meest diepgaande beslissingen over de levensvoorwaarden van miljoenen arbeiders moesten eerst genomen worden achter gesloten deuren door de Partijleiding. De volgende dag publiceert de *Pravda* onder hoofdredactie van Boecharin, de thesen van Trotsky 'per ongeluk'. (In werkelijkheid vormt het een onderdeel van een campagne tegen Trotsky). Als men door het uiterlijk der dingen heen ziet, was dit symptomatisch voor de heersende spanningen in de Partij.

Op dit tijdstip ondersteunde Lenin van ganser harte de voorstellen van Trotsky. (Een volledige mythologie werd later door de trotskisten opgebouwd; Trotsky's plan voor de militarisering van de arbeid was weliswaar een fout geweest, maar Lenin was er steeds tegen geweest. Dat klopt echter niet. Lenin keerde zich op dit punt pas twaalf maanden later tegen Trotsky, eind 1920, zoals nog zal worden aangetoond). Trotsky's voorstellen veroorzaken een "lawine van protesten".²² Hij werd scherp aangevallen op conferenties van Partijleden, leden van de Raden van Beheer en vakbondsleden.²³ Hier moet misschien wat worden gezegd over de houding van revolutionairen ten opzichte van de 'drastische maatregelen' die nodig zijn voor de redding van de revolutie. De geschiedenis heeft aangetoond dat de massa's altijd bereid waren grote offers te brengen, als ze wisten dat het om belangrijke zaken ging. Daarom luidt de vraag niet:

---

²¹ I. Deutscher, *The Prophet Armed*, pag. 487.

²² *ibid.*, pag. 492.

²³ *ibid.*, pag. 492.

was deze of gene maatregel té drastisch? Maar: van wie komt de maatregel, wie heeft er toe besloten? Of werd hier een besluit genomen dat ver afstond van de behoeften van de massa's? De Partijleden die zich op dit moment tegen de maatregelen keerden, verwarden zich in hun eigen tegenspraak. Zij bekritiseerden de *maatregelen* van de Partijleiders, zonder te begrijpen dat hun eigen organisatorische opvattingen tot deze ontwikkeling hadden bijgedragen. Slechts enkele leden van de Arbeidersoppositie (in geringe mate) uit 1921 en de arbeidersgroep van Mjasnikov (1922) begonnen deze nieuwe realiteit te doorzien.

27 december

Met goedkeuring van Lenin vormt de regering de Commissie voor Arbeidsdienstplicht. Trotski (nog steeds Commissaris van Oorlog) wordt de voorzitter.

1920

Januari

Ineenstorting van het Witte Leger in Siberië. Groot-Brittannië, Frank-rijk en Italië beëindigen de blokkade.

In een besluit van de Sovnarkhom worden de richtlijnen voor de algemene arbeidsplicht vastgelegd: "Om industrie, landbouw, verkeer en andere takken van de nationale economie volgens een algemeen economisch plan te voorzien van arbeidskracht". Iedereen kan voor een enkele maal of periodiek voor de arbeidsdienst worden opgeroepen. (In de landbouw, bouwvakken, wegenbouw, levensmiddelenbe-voorrading, sneeuwruimen en bij 'maatregelen voor bestrijding van rampen'). In een verbijsterende kanttekening betreurt het document, "dat het oude politie-apparaat, dat de burgers zowel in de stad als op het land kon registreren, is vernietigd".¹

12 januari

Bijeenkomst van de Alrussische Centrale Raad van Vakbonden. Op de bij-eenkomst van de bolsjewistische fractie drongen zowel Trotski als Lenin aan op de militarisering van de arbeid. Zij werden slechts door twee van de meer dan zestig bolsjewistische vakbondsleiders onder-steund. "Nog nooit hadden Trotski of Lenin zo gevoelig het hoofd gestoten."²

10 - 21 januari

---

¹ *Sobraniye Uzakonenii*, 1920, nr. 8, art. 49. Zie ook *Treti vserossiiski s'yezd professionalnykh soyuzov* (Derde Alrussische Congres van Vakbonden), 1920, I, Plenumi, pag. 50-51. (Verder aangehaald als *Derde Vakbondscongres*).

² *ibid.*, pag. 493.

Derde Congres van de Economische Raden.

In een rede voor het congres verklaart Lenin: "Het principe van het collectieve beheer (...) betekent een noodzakelijke grondslag tijdens het eerste stadium van de opbouw (...) De overgang tot het praktische werk is onlosmakelijk verbonden met het individuele gezag. Slechts dit systeem garandeert, beter dan enig ander, het beste gebruik van de menselijke mogelijkheden".³

Ondanks deze vermaningen kreeg de oppositie tegen Lenin en Trotski steeds meer vaste grond onder de voeten. Het congres vaardigde een resolutie uit, waarin het zich uitsprak *voor* collectieve leiding van de bedrijven.

Februari

Regionale Partijconferenties in Moskou en Charkov nemen stelling tegen het principe van de éénhoofdige leiding! Ook de bolsjewistische fractie van de Alrussische Centrale Raad van de Vakbonden (CRGRV) deed dit op haar vergaderingen in januari en maart.⁴

Tomski, een bekende vakbondsleider en lid van de CRGRV, komt met stellingen ('Over de taak van de vakbonden') die ondanks de erin begrepen kritiek op Lenin en Trotski bijval vonden. De stellingen van Tomski beweerden dat "het grondbeginsel voor alle organen voor het bestuur en de leiding van de economie op dit ogenblik het reeds in de praktijk werkende collectieve bestuur blijft. Dit moet gelden voor het Presidium van de Vesenka tot aan de leiding van de bedrijven. Slechts het collectieve bestuur kan via het medium van de vakbonden de deelname van de brede, niet in de Partij georganiseerde massa waar-borgen".

---

³ W.I. Lenin, Toespraak tot het Derde Congres van de Economische Raden, *Sochine-niya* XXV, pag. 17.

⁴ E.H. Carr, op. cit., II, pag. 193.

Het probleem werd echter meer pragmatisch dan principieel bekeken. "De vakbonden zijn", volgens Tomski, "in de kwestie van de weder-opbouw van de economie en het goede functioneren ervan, het meest competent en belanghebbend geweest".⁵

De aanvaarding van de stellingen van Tomski door een duidelijke meerderheid betekende het hoogtepunt van de Partijoppositie tegen Lenins opvattingen. Resoluties hadden echter weinig kans om de geschillen op te lossen. Dat wist men aan beide kanten. Een ernstiger bedreiging voor het leiderschap van de Partij kwam van de pogingen van de dissidenten in de Partij om een onafhankelijk centrum te vormen in de industrie, dat de Partijorganisaties in de vakbonden moest leiden. Er hadden zich over de kwestie van de aanstelling van Partijleden in de vakbonden spanningen tussen Partijleden en de vakbonds-leiders ontwikkeld. De als links bekend staande Partijfractie in de CRGRV "verlangde directe zeggenschap over de Partijleden in de industriële vakbonden. Kort voor het Negende Congres vaardigde de Partijfractie binnen de CRGRV een resolutie uit, die deze eis zou bevestigen, door alle Partijfracties in de vakbonden direct ondergeschikt te maken aan de Partijfractie in de CRGRV en niet aan de lokale Partijorganisaties. Dit zou letterlijk een partij binnen de Partij hebben geschapen, een min of meer zelfstandig lichaam waarvan de invloed zich tot een aanzienlijk gedeelte van de partijleden zou hebben uitgestrekt (...) Alleen al het bestaan van zo'n interne partij zou in tegenstelling zijn met de centralistische beginselen, om nog maar te zwijgen van haar overheersing door linkse tegenstanders van Lenin (...) Het was onvermijdelijk, dat de eis van de vakbonden voor

---

⁵ Tomski, *Negende Partijcongres*, 'Zadachi prosyuzov' (De taken van de vakbonden), Appendix 13, pag. 534.

autonomie bin-nen de Partij werd afgewezen. Dit gebeurde dan ook, toen de resolutie werd voorgelegd aan het Orgbureau.”⁶

Deze hele episode had interessante gevolgen. In het conflict tussen democratie en centralisme bewezen de ‘democratische centralisten’ dat in deze kwestie – en in vele andere – het centralisme voorrang had. Ze stelden een resolutie voor die werd aangenomen door de Moskouse Partijorganisatie en stelde dat “in alle gevallen Partijdiscipline voorrang heeft boven de vakbondsdiscipline”.⁷ Anderzijds vaardigde het Zuidelijk Bureau van de CRGRV een resolutie uit over de onafhankelijkheid van bij de vakbonden aangesloten Partijleden – en bereikte dat deze resolutie werd aangenomen door het Vierde Oekraïense Partijcongres.

Maart

In Moskou vindt het Tweede Alrussische Congres van de Arbeiders in de Levensmiddelenindustrie plaats, dat syndicalistisch georiënteerd was.

Het bolsjewistische regime werd bekritiseerd wegens “onbeperkte en ongecontroleerde heerschappij over de arbeiders en de boeren, tot in het absurde doorgevoerde centralisatie, om de vernietiging van alle spontaniteit en vrijheid. De zogenaamde dictatuur van het proletariaat is in werkelijkheid de dictatuur van de Partij en zelfs van afzonderlijke personen over het proletariaat.”⁸

29 maart - 4 april

Het Negende Partijcongres.

---

⁶ R.V. Daniels, op. cit., pag. 126.

⁷ *Negende Partijcongres*, Stellingen van het Moskouse Provinciale Comité van de CPR, Appendix 15, pag. 542.

⁸ *Vmesto programmy: rezolyutsii I i II vserossiiskikh konferentsii anarkho-sindikalistov* (Berlijn, 1922), pag. 28.

De burgeroorlog was nu bijna met de overwinning beëindigd. De massa's verlangden ernaar eindelijk de vruchten van hun revolutie te oogsten. Maar het Partijcongres stelt gedurende de vreedstijd de voortzetting en uitbreiding in het verschiets van bepaalde maatregelen van het oorlogscommunisme (arbeidsdwang, strenge rantsoenering van levensmiddelen, loonbetaling in natura, vordering van landbouw-produkten van de boeren in plaats van belastingheffing).

De meest controversiële vraagstukken waren de 'militarisering van de arbeid' en de 'éénhoofdige leiding' van de industrie. De voorstellen die aan het congres gedaan werden kunnen beschouwd worden als de opvattingen van Lenin en Trotski over de periode van industriële wederopbouw.

Bij het vraagstuk van het inzetten van arbeidskrachten ging Trotski uit van zijn ervaringen als Commissaris van Oorlog. Bataljons die op demobilisatie wachtten, werden op grote schaal ingezet bij de bos-bouw en andere werkzaamheden. Volgens Deutscher was het slechts één stap tussen "het inzetten van het leger als arbeidsbataljons en de organisatie van de civiele arbeid in militair verband".⁹

"Men kan de arbeidersklasse niet langer over heel Rusland laten zwer-ven", zei Trotski op het congres. "Zij moet doelbewust worden inge-zet en als soldaten worden gecommandeerd. De arbeidsdwang neemt in de overgangperiode tussen kapitalisme en socialisme zijn scherp-ste vormen aan. Arbeidsdeserteurs moeten worden opgenomen in strafbataljons of in concentratiekampen worden gezet." Hij stelde "loonsverhogingen voor bekwame arbeiders" en "socialistische rivali-teit" voor en sprak

---

⁹ I. Deutscher, *Soviet Trade Unions*, pag. 36.

over “de noodzaak om de progressieve elementen van het Taylorsysteem over te nemen”.¹⁰

Met betrekking tot het beheer van de industrie was Lenins en Trotski's grootste zorg de 'economische inefficiëntie'. Zoals de bourgeoisie (zowel vóór als ná hen), stelden Lenin en Trotski 'efficiëntie' gelijk met individuele bedrijfsleiding. Ze wisten echter, dat dit een bittere pil zou zijn voor de arbeidersklasse. Zij moesten daarom voorzichtig handelen.

De resolutie stelde voorzichtig: “De individuele bedrijfsleiding beperkt de rechten van de arbeidersklasse of de vakbonden op geen enkele wijze, want de klasse kan haar wil altijd doorzetten, langs poli-tiek geëigende kanalen. Het is de hele heersende klasse (ook hier weer gelijkgesteld met de Partij - M.B.), die beslist over de benoemingen voor beheers- en leidinggevende functies.”¹¹ Hun voorzichtigheid was niet zonder reden. De arbeiders waren de resoluties van het eerste Vakbondscongres in januari 1918 niet vergeten, waarin het heette: “De arbeidersmedezeggenschap moet een einde maken aan de auto-cratie in de economische sector zoals dat ook gebeurd is in de politie-ke sector”.¹²

Verschillende structuren voor het industriële bestuur werden ontworpen.¹³ Het is twijfelachtig of Lenin of Trotski daarbij belast waren met theoretische gedachten, zoals die van Kritzman, die de collectie-ve leiding had gekenschetst als “de specifieke taak van het proletariaat (...) die het van alle andere klassen onderscheid (...) het meest demo-cratische organisatiebeginsel”.¹⁴

---

¹⁰ L. Trotski, *Sochineniya*, dl. XV, pag. 126.

¹¹ *Negende Partijcongres*, pag. 128.

¹² *Eerste Vakbondscongres*, pag. 269-272.

¹³ I. Deutscher, op. cit., pag. 35.

¹⁴ L. Kritzman, *Geroicheski period russkoi revolyutsii* (De heroïsche periode van de Russische Revolutie), Moskou en

In zoverre hij in deze kwestie enig principieel gezichtspunt had, verklaarde Trotski dat collectieve leiding een "mensjewistisch idee" was.

Op het Negende Congres was de oppositie van de democratisch centralisten (Ossinski, Saprionov, Preobrazjenski) tegen Lenin en Trotski het hevigst. Smirnov, die blijkbaar zijn tijd vooruit was, vroeg zich af waarom, als de ééenhoofdige leiding zo'n goed idee was, het niet in de Sovnarkhom (Raad van Volkscommissarissen) in de praktijk werd gebracht. Loetovinov, de leider van de metaalarbeiders, die in hetzelfde jaar nog een belangrijke rol speelde in de ontwikkeling van de Arbeidersoppositie, benadrukte dat "het verantwoordelijke lichaam aan het hoofd van iedere industrietak slechts de vakbond kan zijn. En van de gehele industrie kan het alleen de Alrussische Centrale Raad van de Vakbonden zijn – het kan onmogelijk anders."¹⁵

Sjljapnikov wilde een "'driedeling van de macht', tussen de Partij, de sovjets en de vakbonden".¹⁶ Ossinski nam Sjljapnikovs idee over. Hij nam een botsing waar tussen verschillende culturen (de militaire sovjet, de civiele sovjet en de vakbondsbeweging, die zijn eigen cultuur geschapen had). Het was ontoelaatbaar, voor deze drie culturen bepaalde methodes toe te passen (zoals de militarisering), die slechts voor één ervan te gebruiken was. Dit was een duidelijk geval van in een kuil vallen die men voor een ander gegraven heeft.¹⁷

In de kwestie van de ééenhoofdige leiding was de positie van de democratisch centralisten ook niet erg consequent. In een resolutie van de Moskouse

---

Leningrad 1926, pag. 83.

¹⁵ *Negende Partijcongres*, pag. 254-255.

¹⁶ *ibid.*, pag. 564, n. 32.

¹⁷ *ibid.*, pag. 123-124

Provinciale Partijconferentie werd deze kwestie gebagatel-liseerd. "De kwestie van de collectieve of individuele leiding is geen kwestie van principiële betekenis maar een praktische kwestie. Hij moet in elk afzonderlijk geval naar de omstandigheden worden beoordeeld."¹⁸

Ze hadden terecht gesteld, dat collectieve leiding op zich geen waarde had, maar beseften echter niet dat het kardinale punt zat in de ver-houding tussen leiding (individueel of collectief) en zij die geleid werden. Het werkelijke probleem was, *van wie* de 'ene' of de 'verschillen-de' leiders hun bevoegdheden zouden krijgen. Lenin was niet bereid tot concessies op het punt van de zelfstandigheid van de vakbonden. "De Russische Communistische Partij kan in géén geval toestaan dat alleen de politieke leiding in handen van de Partij is en de economi-sche leiding in handen van de vakbonden."¹⁹

Krestinski maakte de ideeën van Loetovinov uit voor "syndicalisti-sche smokkelwaar".²⁰ Op instigatie van Lenin riep het congres de vakbonden op om "de brede lagen van de arbeidersklasse uit te leggen, dat de industriële wederopbouw slechts kan worden bereikt door de grootste beperking van de collectieve leiding en de geleidelijke invoering van de individuele leiding in de bedrijven, die direct betrok-ken zijn bij de produktie".²¹

De éénhoofdige leiding moest overal worden doorgevoerd, van de staatstrusts tot aan de particuliere bedrijven. "Het beginsel van verkie-zing

¹⁸ *ibid.*, pag. 571, n. 75.

¹⁹ *ibid.*, 'Voor de organisatie van de CPR(b), over de kwestie van de agenda van het Partijcongres', Appendix 2, pag. 474.

²⁰ *Pravda*, 12 maart 1920.

²¹ *Negende Partijcongres, Po voprosu o professionalnykh soyuzokh i ikh organizatsii* (Over de kwestie van de vakbonden en hun organisatie), Resoluties: I, pag. 493.

moet thans worden vervangen door het beginsel van benoe-ming.”²² De collectieve leiding was ‘utopisch’, ‘onuitvoerbaar’ en ‘schadelijk’.²³ Het congres riep op tot de strijd tegen de ‘onwetende eigenwaan van (...) demagogische elementen (...) die menen dat de arbeidersklasse haar problemen, zonder de hulp van burgerlijke speci-alisten op de meest verantwoordelijke posities, kan oplossen. Er is in de Partij van het wetenschappelijk socialisme geen plaats voor zulke demagogische elementen, die speculeren op dit soort vooringeno-menheid onder achtergebleven groepen van de arbeiders.”²⁴

Het Negende Congres besloot uitdrukkelijk dat “geen enkel vakbewe-gingsorgaan directe zeggenschap zou hebben op het gebied van lei-ding en industrie” en dat het “de taak van de bedrijfsraden is, om de arbeidsdiscipline te waarborgen, propaganda te voeren en de ontwik-keling van de arbeiders te bevorderen.”²⁵

Om ‘onafhankelijke’ elementen in de vakbondsleiding uit te schake-len, werden bekende proletariërs als Boecharin en Radek in de Alrus-sische Raad van de Vakbonden gezet, om daar de Partijleiding te ver-tegenwoordigen en om de acties van de CRGRV in het oog te hou-den.²⁶ Dit alles was in flagrante tegenspraak met de beslissingen van het vorige jaar (genomen op het Achtste Partijcongres),

---

²² *ibid.*, ‘De vakbonden en hun taken’ (Lenins stellingen), Appendix 12, pag. 532.

²³ *ibid.*, pag. 26, 28.

²⁴ *ibid.*

²⁵ Op het Elfde Partijcongres in 1922 zou Lenin zeggen: “Het is zeer belangrijk dat alle autoriteit in de fabrieken wordt geconcentreerd in de handen van het bestuur (...) Onder deze omstandigheden moet iedere interventie van de zijde van de vakbonden in het beheer van de onderneming als schadelijk en ontoelaatbaar worden gezien.” (Resoluties I, 607, 610-612).

²⁶ W.I. Lenin, Negende Partijcongres, pag. 96.

in het bijzonder met het befaamde punt 5 van de economische paragraaf van het Partijprogramma van 1919. Het toont heel duidelijk aan, hoe kwetsbaar de arbeidersklasse was geworden, nadat ze gedwongen was om haar werkelijke macht, de macht in het produktieproces, op te geven in ruil voor een vaag surrogaat - de politieke macht, vertegenwoordigd door de macht van 'hun' Partij. De politiek die Lenin voorstond kon nu krachtig worden doorgevoerd.

Eind 1920 stonden reeds 1783 van de 2051 belangrijke ondernemingen (waarvan gegevens bekend waren) onder éénhoofdige leiding.²⁷

Op het Negende Partijcongres werd ook tot reorganisatie binnen de Partij besloten. Het congres was het toneel geweest van een golf van protesten tegen deze zaak. Lokale Partijcomité's (die tenminste naar de vorm democratisch waren) werden ondergeschikt gemaakt aan de bureaucratisch samengestelde plaatselijke 'politieke afdelingen'.

"Door de instelling van zulke organen kwamen de politieke acties in bedrijven, organisaties of buurten onder strakke leiding van bovenaf (...) Deze maatregel, die van het leger was overgenomen, was er op gericht propaganda naar onderen te voeren, in plaats van een meningsvorming van onder naar boven te waarborgen."²⁸ Er werden enige mondelinge toezeggingen gedaan - begeleid door voortdurende oproepen tot eenheid.

Zowel op het congres als ook later maakte de oppositie de fout, "te proberen om in de opperste regionen de persoonlijke leiding te vervangen, om de vorming van de politieke leiding te reorganiseren of om nieuw bloed in de leiding te brengen - terwijl

---

²⁷ L. Kritzman, op. cit., pag. 83.

²⁸ R.V. Daniels, op. cit., pag. 114.

ze de werkelijke wortels van de macht betrekkelijk onaangetast liet. Zij was de kinder-lijke mening toegedaan dat organisatie het beste wapen tegen de bureaucratie was.”²⁹

Het Negende Congres gaf het Orgbureau (dat uit vijf leden van het Centraal Comité was samengesteld) de bevoegdheid om Partijleden over te plaatsen en aan te stellen, zonder voorafgaand overleg met het Politbureau.

Zoals reeds eerder gebeurd was en nog vaak daarna, gingen reactio-naire ombuigingen in de economische politiek gepaard met reactio-naire ombuigingen in de Partijstructuur.

April

Trotski krijgt het Commissariaat voor het Vervoerswezen naast zijn baan als Commissaris voor de Verdediging. “Het Politbureau verze-kerde hem volkomen te steunen in elke actie die hij zou ondernemen, hoe scherp die ook zou zijn.”³⁰ Dit ter speciale attentie van degenen die de mythe verspreiden van een zogenaamde leninistische oppositie tegen Trotski’s methoden in dit stadium.

6 - 15 april

Derde Alrussische Vakbondscongres.

Trotski verklaarde dat “de militarisering van de arbeid (...) de noodza-kelijke voorwaarde is voor de organisatie van onze arbeidskrachten (...) Is het waar dat dwangarbeid altijd improduktief is? (...) Dit is het rampzaligste en treurigste liberale vooroordeel: ook de slavernij was produktief (...) In haar tijd was de gedwongen slavenarbeid een progressief verschijnsel (...) Arbeid, verplicht voor het hele land, verplicht voor iedere individuele arbeider,

---

²⁹ *ibid.*, pag. 115, 117.

³⁰ I. Deutscher, *The Prophet Armed*, pag. 498.

is de grondslag voor het socialisme. De lonen moeten niet worden gezien vanuit het standpunt van de bestaanszekerheid van de individuele arbeider, maar moeten de uitdrukking zijn van de bekwaamheid en de produktie van iedere individuele arbeider.”³¹

Trotski benadrukt dat dwang, reglementering en militarisering van de arbeid niet louter noodmaatregelen waren. De arbeidersstaat had steeds het recht, iedere burger elk werk op te dragen, op ieder tijdstip dat het uitkwam.³² Deze gedachten van Trotski werden in de jaren dertig op een ongenadige manier de basis van de praktische arbeids-politiek van Stalin.

Op dit congres stond Lenin zich er openlijk op voor, dat hij van het begin af aan voor de individuele leiding is geweest. Hij beweerde dat hij al in 1918 “de noodzakelijkheid van de dictatoriale macht van enkele individuen om het sovjetidee uit te voeren” had verdedigd.³³ Hij beweerde verder dat er hierover destijds geen meningsverschillen waren geweest. Dit laatste is beslist niet waar – zelfs wanneer hierbij slechts op de Partij gedoeld wordt. De jaargangen van de *Kommunist* bewijzen het tegendeel!

Juni - juli

Halverwege 1920 waren er nog maar weinig veranderingen te bespeuren in de harde werkelijkheid van het leven van de Russische arbeidersklasse. De jaren van oorlog, burgeroorlog,

---

³¹. *Treti vserossiiski s'yezd professionalnykh soyuzov: stenograficheski otchet* (Derde Alrussische Congres van de Vakbonden: stenografisch rapport), Moskou 1920, pag. 87-97. (Verder aangehaald als *Derde Vakbondscongres*).

³² I. Deutscher, op. cit., pag. 500-507.

³³ *Trade Unions in Soviet Russia* (Labour Research Department and ILP Information Committee), november 1920. British Museum, Press Mark: 0824-bb-41.

interventie-oorlogen en daarbij genomen de verwoesting, de sabotage, droogte, hongers-nood en het lage oorspronkelijke niveau van de produktie maakten een materiële vooruitgang erg moeilijk.

Maar ook de vooruitzichten werden slechter. In 'Sovjet'-Rusland waren de arbeiders in 1920 "weer onderworpen aan de autoriteit van de bedrijfsleiders, aan de arbeidsdiscipline, premieloon – aan de bekende kapitalistische organisatievormen met dezelfde burgerlijke bedrijfsleiders, nu was het echter de staat die de produktiemiddelen bezat."³⁴

Een 'Witte' professor die in de herfst van 1919 vanuit Moskou in Omsk aankwam, berichtte dat "aan de top van vele centra en *glavki* de oude werkgevers en bedrijfsleiders zitten. De onvoorbereide bezoeker die de oude handels- en zakenwereld nog kent, zal verbaasd zijn in de *Glavkhoz* de vroegere eigenaars van grote lederfabrieken te zien zitten en grote fabrikanten in de centrale textielorganisaties, enz."³⁵

Gezien de omstandigheden zal het nauwelijks verbazing wekken dat de kunstmatige eenheid die een paar maanden eerder op het Negende Congres tot stand was gekomen, niet duurzaam kon zijn. In de zomer en in de herfst namen de discussies over de bureaucratie binnen de Partij, over de verhouding van de vakbonden tot de staat en zelfs over het klassekarakter van de staat bijzonder scherpe vormen aan. Er ontstonden bijna op ieder niveau oppositionele groepen. Later – na de beëindiging van de Pools-Russische oorlog – werd er openlijk uiting aan deze ontevredenheid gegeven. In de herfst werd Lenins gezag sterker uitgedaagd dan ooit het geval was geweest sinds de links-communistische beweging van begin 1918.

---

³⁴ R.V. Daniels, op. cit., pag. 107.

³⁵ G.K. Gins, *Sibir, Soyusniki, Kolchak* (Peking 1921), ii, 429.

Juli

De publicatie van Trotski's klassieke werk *Terrorisme en communisme* (net voor het Tweede Congres van de Communistische Internationa-le). Dit werk bevatte Trotski's gedachten over de 'socialistische' orga-nisatie van de arbeid in de meest afgeronde en heldere en ondubbel-zinnige vorm. "De organisatie van de arbeid is niets anders dan de organisatie van de nieuwe maatschappij. Iedere vroegere maatschappij is bepaald door de organisatievorm van de arbeid."³⁶ "De vorming van een socialistische maatschappij betekent de organisatie van de arbeiders op een nieuwe grondslag, hun aanpassing daaraan en hun heropvoeding in het werk, met als enig en onveranderlijk doel, de verhoging van de arbeidsproduktiviteit."³⁷ "Loon, in natura of in geld, moet in de meest directe relatie staan tot de produktiviteit van de individuele arbeidskracht. Onder het kapitalisme zijn het systeem van het stuk-en premieloon en het Taylorsysteem gericht op de grootst mogelijke uitbuiting van de arbeiders door de uitpersing van de meer-waarde. Onder de socialistische produktieverhoudingen dienen premies en het stukloon voor de verhoging van het totale maatschappe-lijke produkt (...) De arbeiders die meer aan het algemene nut bijdra-gen, verdienen een groter aandeel van het sociale produkt dan de luie, de zorgeloze arbeiders en de saboteurs."³⁸ "Het principe zelf van de dwangarbeid is voor iedere communist vanzelfsprekend (...) het enige antwoord op de economische problemen, dat in overeenstemming is met de principiële en

---

³⁶ L. Trotsky, *Terrorism and Communism*, Ann Arbor edition, 1961, pag. 133.

³⁷ *ibid.*, pag. 146.

³⁸ *ibid.*, pag. 149.

praktische opvattingen – is om de bevolking van het hele land als reservoir van arbeidskracht te beschouwen en om de strengste orde in de registratie, de mobilisatie en het gebruik van deze arbeidskracht te brengen.”³⁹ “De invoering van de verplichte arbeidsdienst is ondenkbaar zonder in mindere of meerdere mate de methoden van de militarisering van de arbeid.”⁴⁰ De vakbonden moeten de arbeiders disciplineren en ze leren de belangen van de productie boven hun eigen behoeften en eisen te stellen.” “De jonge arbeidersstaat heeft de vakbonden niet nodig voor een strijd voor betere arbeidsvoorwaarden – dat is de taak van de gezamenlijke maatschappelijke en staatsorganisaties – maar om de werkende klasse te organiseren ten behoeve van de productie.”⁴¹ “Het zou een hemeltergende vergissing zijn om de heerschappij van het proletariaat te verwarren met de heerschappij van de arbeidersraden in de bedrijven. De dictatuur van het proletariaat wordt uitgedrukt door de opheffing van het privé-eigendom van de produktiemiddelen, door de heerschappij van de collectieve wil van de arbeiders (een eufemisme voor de Partij – M.B.) en in het geheel niet in de vorm waarin individuele ondernemingen worden bestuurd.”⁴² “Ik geloof, dat wij de weg van de éénhoofdige leiding op het gebied van het economische beheer veel vroeger en met minder pijn hadden ingeslagen als de burgeroorlog niet de sterkste, meest onafhankelijke en creatiefste economische organen had geplunderd.”⁴³

---

³⁹ *ibid.*, pag. 135.

⁴⁰ *ibid.*, pag. 137.

⁴¹ *ibid.*, pag. 143.

⁴² *ibid.*, pag. 162.

⁴³ *ibid.*, pag. 162-163.

Augustus

Door de burgeroorlog – en ook door andere factoren, die zelden worden genoemd, zoals bijv. de houding van de spoorwegarbeiders ten opzichte van het nieuwe regime – was het Russische spoorwegnet bijna geheel stil komen te liggen. Trotski kreeg, als Commissaris voor het Vervoerswezen, bevoegdheden om zijn theorie van de militarise-ring van de arbeid in praktijk te brengen. Hij begon met de spoorweg-arbeiders en het personeel van de reparatiewerkplaatsen onder de krijgstucht te plaatsen. Toen de vakbond van het spoorwegpersoneel protesteerde zette hij de leiding van de bond af en “benoemde anderen, die bereid waren hem te gehoorzamen”, en dit *met de volledige goed-keuring van de Partijleiding*. Hij herhaalde deze procedure in andere vak-bonden van transportarbeiders.⁴⁴

Begin september

De *Tsektran* (Centrale Beheersorganisatie voor de Spoorwegen) wordt opgericht. Als geesteskind van Trotski kwam het tot stand uit een gedwongen fusie van het Commissariaat voor het Vervoerswezen, de vakbond van spoorwegarbeiders en de Partijorganen (‘politieke afdelingen’) op dit gebied. Alle spoorwegnetten en het vervoer over water vielen onder het beheer van de Tsektran. Trotski werd benoemd als hoofd van de Tsektran en paste in die positie strakke militaire en bureaucratische middelen toe. “Het Politbureau ondersteunde hem volledig”, zoals was beloofd.⁴⁵ De spoorwegen kwamen weer op gang. Maar het prestige-verlies van de Partij was ontzaglijk groot. Degenen die zich afvragen waarom Trotski later zo’n moeilijkheden had om de massa’s te mobiliseren voor zijn strijd

---

⁴⁴ I. Deutscher, *The Prophet Armed*, pag. 501-502.

⁴⁵ *ibid.*, pag. 502.

tegen de 'stalinistische' bureaucratie in het Partijapparaat, moeten door deze feiten toch wel aan het denken worden gezet.

22 - 25 september

Negende Partijconferentie.

Zinovjev las het officiële rapport van het Centraal Comité voor. Saprionov legde een minderheidsrapport van de 'democratisch centralisten' voor, die in talrijke mate waren vertegenwoordigd. Loetovinov voerde het woord voor de kortgeleden opgerichte Arbeidersoppositie. Hij eiste de onmiddellijke invoering van de verstgaande maatregelen ten behoeve van een proletarische democratie, de onmiddellijke stopzetting van het van bovenaf benoemen van personen op posities die in naam verkiesbaar zijn en de zuivering van de Partij van baan-tjesjagers, die zich nu in drommen bij de Partij aansloten. Hij wilde ook dat de Partij zou afzien van haar voortdurende en ernstige ingrepen in het functioneren van de vakbonden en de sovjets.

De leiding moest terugtrekken. Zinovjev vermeed om op de voor-naamste bezwaren te antwoorden. Er werd een resolutie uitgevaardigd, die de noodzaak "van volledige gelijkheid binnen de Partij" benadrukte en "de overheersing van de grote massa van Partijleden door bevoorrechte bureaucraten" veroordeelde. De resolutie stelde het Centraal Comité voor om met 'aanbevelingen' in plaats van met 'benoemingen van bovenaf' te werken en af te zien van 'strafoverplaatsingen op politieke gronden'.⁴⁶ Ondanks deze woorden kon de leiding middels haar woordvoerder Zinovjev bereiken dat de

---

⁴⁶ *Izvestija* van het Centraal Comité, 12 oktober 1920.

septemberconferentie de vorming van centrale en regionale bestuursraden aanvaardde. Deze speelden in de verdere bureaucratisering van de Partij een grote rol – toen de vroegere functionarissen (Dzerzjinski, Preobrazjenski en Moeranov) door Stalins trawanten waren vervangen.

Oktober

Ondertekening van het vredesverdrag met Polen.

2 - 6 november

Vijfde Alrussische Vakbondscongres.

Trotski wijst erop dat de vakbonden en de beheersorganen elkaar overlappen, wat naar zijn mening de reden is voor de heersende verwarring en derhalve moet worden weggenomen. Dit kon slechts geschieden door de verandering van beroepsvakbonden in bedrijfsvakbonden. Als de leiding van de vakbonden zich zouden verzetten, zouden ze “door elkaar geschud” moeten worden, zoals de leiders van de spoorwegvakbond. Het “hoge woord” (Lenin) was eruit!

14 november

Generaal Wrangel trekt zich terug uit de Krim. Einde van de burger-oorlog.

November

Partijconferentie van de provincie Moskou.

De oppositionele groepen binnen de Partij blijken gestadig te groeien. De nieuw gevormde Arbeidersoppositie, de democratisch centralisten en de Ignatov-groep (een plaatselijke Moskouse fractie, die nauw was verbonden met de Arbeidersoppositie en er later in opging) hadden 124 afgevaardigden gestuurd, waartegenover 154 aanhangers van het Centraal Comité stonden.⁴⁷

8 - 9 november

Vergadering van het voltallige Centraal Comité.

---

⁴⁷ *Tiende Partijcongres*, pag. 829, noot 2.

Trotski legt een 'voorlopig ontwerp' voor: *De vakbonden en hun toekomstige rol*, dat in iets gewijzigde vorm op 25 december werd gepubliceerd. (*De rol en de taak van de vakbonden*). "Het is nodig om de vakbonden onmiddellijk te reorganiseren, d.w.z. om de leiding opnieuw vast te stellen" (stelling 5). Overmoedig door zijn succes dreigde Trotski weer om andere vakbonden ook zo 'door elkaar te schudden', zoals hij dat al had gedaan in de spoorwegvakbond.⁴⁸ Het was nodig om "onverantwoordelijke agitatoren te vervangen door zich van de eisen van de produktie bewuste vakbondsmensen".⁴⁹ De stellingen van Trotski werden in stemming gebracht en met acht tegen zeven stemmen afgewezen. Daarop distantieerde Lenin zich openlijk van Trotski en riep het Centraal Comité op om zich bij hem aan te sluiten.⁵⁰

Een alternatieve resolutie van Lenin werd aangenomen met tien tegen vier stemmen. Deze resolutie riep op tot een "reorganisatie van de Tsektan" en pleitte voor verstandige vormen van militarisering van de arbeid⁵¹ en verklaarde dat de "Partij een nieuw type vakbondsmensen moest vormen en moest steunen op de energieke en fantasierijke enthousiaste organisator, die de economische kwesties niet slechts beziet vanuit het standpunt van de distributie en de consumptie maar ook vanuit het standpunt van de vergroting van de produktie".⁵² Het laatste was duidelijk het belangrijkste gezichtspunt. Trotski's 'fout' was dat hij daaruit de logische conclusie had getrokken.

---

⁴⁸ I. Deutscher, op. cit., pag. 502-503.

⁴⁹ I. Deutscher, *Soviet Trade Unions*, pag. 41.

⁵⁰ I. Deutscher, *The Prophet Armed*, pag. 502-503.

⁵¹ V.I. Lenin, *Selected Works*, dl. IX, pag. 30.

⁵² G. Zinovjev, *Sochineniya* (Moskou 1924-1926), VI, pag. 599-600.

Maar de Par-tij had een zondebok nodig. Het Comité verbood Trotski daarom om “in het openbaar over de verhouding tussen de staat en de vakbonden te spreken”.⁵³

2 december

Trotski verklaarde in een toespraak tot het versterkte plenum van de Tsektran, dat een “bekwaam, hiërarchisch georganiseerd ambtenaren-apparaat zijn voordelen heeft. Rusland lijdt niet onder de uitwassen maar onder het ontbreken van een bekwaame bureaucratie”.⁵⁴ “De militarisering van de vakbonden en de militarisering van het vervoer eisen een interne ideologische militarisering.”⁵⁵ Stalin betitelde Trotski later als de “patriarch van alle bureaucraten”.⁵⁶

Toen het Centraal Comité hem opnieuw voor het hoofd stootte, “herinnerde Trotski Lenin en de andere leden er kribbig aan, hoe ze in privé-gesprekken er bij hem op hadden aangedrongen (...) zonder scrupules te handelen en overwegingen van democratische aard opzij te schuiven. Het was niet loyaal van hen (...) om voor de buitenwereld de indruk te wekken, dat zij tegenover hem de democratische begin-selen verdedigden”.⁵⁷

7 december

Op een voltallige vergadering van het Centraal Comité had Boecharin een resolutie over de ‘industriële democratie’ ter tafel gebracht. Deze bewoordingen wekten de woede van Lenin op. Het was “haarklove-rij”, “dubieuze termen”,

⁵³ I. Deutscher, op. cit., pag. 502-503. Deze sanctie zou door het Centraal Comité worden opgeheven op de vergadering van 24 december, waarop ook werd besloten dat de hele zaak nu openlijk bediscussieerd diende te worden.

⁵⁴ ibid., pag. 503.

⁵⁵ L. Trotski, *Sochineniya*, XV, pag. 422-423.

⁵⁶ J. Stalin, *Sochineniya*, VI, pag. 29.

⁵⁷ I. Deutscher, op. cit., pag. 503.

“verwarrend”, “een schotschrift”. “Men heeft altijd industrie nodig, maar democratie niet. Het begrip ‘indus-triële democratie’ roept een aantal volkomen verkeerde gedachten op.”⁵⁸ “Men zou er de afwijzing van de dictatuur en het individuele leiderschap onder kunnen verstaan.”⁵⁹ “Zonder premies en tuchtra-den is het alleen maar gezwam.”⁶⁰

De krachtigste oppositie tegen Trotski's ‘militarisering van de arbeid’ kwam van dat deel van de Partij dat het diepst was geworteld in de vakbeweging. Sommige van deze Partijleden hadden tot dan toe niet alleen de Vakbondsraad beheerst, “maar zouden ook profiteren van de theorie van de autonomie van de vakbonden”.⁶¹ Met andere woorden: zij waren voor een deel al vakbondsbureaucraten. Onder meer uit deze elementen ontwikkelde zich de Arbeidersoppositie.

Maar intussen was het politiek-economische apparaat sinds 1918 sterk veranderd. In iets meer dan twee jaar had het Partijapparaat de onaantastbare politieke heerschappij over de staat veroverd (door middel van de verbureaucratiseerde sovjets). Het beheerste ook bijna het hele economische apparaat (via de vakbondsleiding en de benoemde bedrijfsleiders). De verschillende groepen hadden de bekwaamheid en de ervaring verworven om een sociale groep te worden met een bepaalde functie: het besturen van Rusland. Hun toene-mende nauwe verwantschap was onvermijdelijk.

22 - 29 december

Achtste Alrussische Sovjetcongres in Moskou

Dit congres was een gelegenheid om de afwijkende meningen in de Partij over de vakbondskwesties, die

---

⁵⁸ V.I. Lenin, *Selected Works*, dl. IX, pag. 12.

⁵⁹ *ibid.*, pag. 53.

⁶⁰ *ibid.*, pag. 26.

⁶¹ R.V. Daniels, *op. cit.*, pag. 125.

niet langer binnenskamers gehouden konden worden, in het openbaar uit te spreken.

Men kan de mate van oppositie tegen de officiële Partijpolitiek aflezen uit de inhoud van de rede van Zinovjev: "Wij zullen zorgen voor betere contacten met de werkende massa's. We zullen onze vergaderingen in de bedrijven en de kampen en in de werkplaatsen houden. Daar zullen de werkende massa's begrijpen, dat het geen scherts is als wij zeggen dat er een nieuw tijdperk begint en dat wij onze vergaderingen weer in de fabrieken zullen houden, zo gauw als we weer vrij kunnen ademen (...) Er is ons gevraagd wat wij verstaan onder arbeiders- en boerendemocratie. Ik antwoord: niet meer en niet minder dan wij in 1917 daaronder verstonden. Wij moeten in de arbeiders- en boerendemocratie het stemrecht weer invoeren (...) Als wij ons hebben beroofd van de elementaire democratische rechten voor de arbeiders en boeren, dan is het nu tijd om hieraan een einde te maken."⁶²

De zorgen van Zinovjev over de democratie waren niet van veel gewicht, daar ze in verband stonden met de fractiestrijd tegen Trotski. Indertijd konden openbare sprekers meestal de lachers op hun hand krijgen door in redevoeringen zorgvuldig gekozen citaten van Zinovjev over de kwestie van de democratische rechten aan te halen.⁶³

30 december

Gemeenschappelijke vergadering van de Partijfracties op het Achtste Sovjetcongres, van Partijleden in de Alrussische Centrale Vakbonds-

---

⁶² *Vosmoi vserossiiski s'yezd sovetov: stenograficheski otchet* (Achtste Alrussische Sovjetcongres: stenografisch rapport), Moskou 1921, pag. 324.

⁶³ L. Schapiro, *The Origin of the Communist Autocracy*, New York 1965, pag. 271.

raad en van Partijleden in diverse andere organisaties.

De vergadering vond plaats in het Bolsjoi-theater. Er zou worden gesproken over de 'vakbondskwestie'. Alle belangrijke tegenspelers waren ter plaatse aanwezig om hun zaak te verdedigen. De verschillende tegenstellingen die op de vergadering naar voren kwamen of later in artikelen worden beschreven kunnen als volgt worden samengevat⁶⁴: Trotski en vooral Boecharin veranderden hun oorspronkelijke voorstellen om op het congres een gesloten front te vormen. Voor Lenin waren de vakbonden 'reservoirs van de staatsmacht'. Ze moesten een brede sociale basis geven aan "de proletarische dictatuur, die door de Partij wordt uitgeoefend". Deze basis was dringend nodig vanwege de overwegend agrarische samenstelling van de bevolking. De vakbonden moesten 'de verbindingsschakel' of de 'drijfriem' tussen de Partij en de massa van de niet-georganiseerde arbeiders vormen.

De vakbonden konden niet zelfstandig zijn. Ze zouden geen zelfstandige rol kunnen spelen, noch in

---

⁶⁴ Deze samenvattingen zijn gebaseerd op Deutschers gedetailleerde weergave in *Soviet Trade Unions* (pag. 42-52). "In de loop van de discussie vóór het Congres verschenen een heleboel facties en groepen, die allemaal hun eigen inzichten en 'stellingen' hadden over de vakbonden. De verschillen tussen sommige van deze groepen waren vaak zeer subtiel en bijna alle groepen verwezen naar uitgangspunten die zo sterk op elkaar leken dat het debat soms bijna onwerkelijk leek." Uiteindelijk werden slechts drie moties aan het congres voorgelegd: die van Lenin (Het Platform van de Tien), de motie van Trotski en Boecharin en de voorstellen van de Arbeidersoppositie. Deutscher wijst erop dat "een vergelijking tussen deze moties het onderwerp dat het Congres wilde behandelen eerder versluiert dan verheldert, omdat de schrijvers van de moties om tactische redenen passages uit de moties van hun tegenstanders opnamen en daardoor de werkelijke verschillen vertroebelden."

het vaststellen, noch in het uitvoeren van het beleid. Zij moesten sterk worden beïnvloed door de Partij om de opvoeding van de massa's te kunnen uitvoeren volgens de richtlijnen opgesteld door de Partij. Daardoor zouden zij 'communistische scholen' worden voor hun zeven miljoen leden.⁶⁵ De Partij zou de leraar zijn. "De Russische Communistische Partij, vertegenwoordigd door haar centrale en regionale organisaties, behoudt de *onvoorwaarde-lijke* ideologische leiding over het werk van de vakbonden."⁶⁶

Lenin benadrukte dat de vakbonden geen instrumenten van de staat konden zijn. De bewering van Trotski dat de vakbonden niet langer de arbeiders hoefden te verdedigen omdat de staat een arbeidersstaat is, was niet waar. "Onze staat zit zo in elkaar, dat het gehele georgani-seerde proletariaat zichzelf moet verdedigen: wij (sic) moeten deze arbeidersorganisaties gebruiken voor de verdediging van de arbeiders tegen hun staat en *voor de verdediging van onze staat tegen de arbeiders*." (De benadrukte woorden worden vaak weggelaten wanneer deze beroemde passage wordt aangehaald - M.B.)

Volgens Lenin was de militarisering geen blijvend kenmerk van de socialistische arbeidspolitiek. Men moest overreding en dwang gebruiken. Terwijl het voor de staat heel *normaal* (sic) is om de leiden-de personen van bovenaf te benoemen (een grote afstand was ontstaan ten opzichte van de uitingen van 20 mei 1917 - M.B.) is dit in de vakbonden

---

⁶⁵ Volgens cijfers van Zinovjev (op het Tiende Partijcongres) was het ledental van de vakbonden 1,5 miljoen in juli 1917, 2,6 miljoen in januari 1918, 3,5 miljoen in 1919, 4,3 miljoen in 1920 en 7 miljoen in 1921.

⁶⁶ *Tiende Partijcongres. O roli i zadachakh profsoyuzov* (Over de rol en de taken van de vak-bonden), Resoluties, I, pag. 536-542 e.v.

helemaal niet aan te raden. De vakbonden konden aan-bevelingen voor de bezetting van functies in de economie en het beheer doen en moesten deelnemen aan de planning. Zij moesten, door middel van gespecialiseerde afdelingen het werk van de econo-mische beheersorganisaties controleren. Het vaststellen van de lonen zou de taak worden van de Alrussische Centrale Vakbondsraad. Wat betreft de loonkwestie moesten de extreme eisen tot nivellering van de Arbeidersoppositie worden bestreden. De loonpolitiek moest zo worden gevoerd "dat de arbeid wordt gedisciplineerd en de produktiviteit wordt verhoogd".⁶⁷ De Partijleden hadden genoeg "gebabbeld over uitgangspunten. Nu, na drie jaar, waren er besluiten over alle problemen op het gebied van de produktie."⁶⁸ De besluiten tot de militarisering van de arbeid enzovoorts zijn onherroepelijk, de klachten van de oppositie over het verlies van de democratie zal geen aan-leiding zijn om mijn beslissingen te herroepen (...) Wij zullen de democratie in de arbeidersorganisaties uitbreiden, maar er geen afgod van maken..."⁶⁹ Trotski herhaalde zijn geloof dat "de verandering van de vakbonden in bedrijfsvakbonden de grootste taak is van onze tijd. De vakbonden moeten hun leden regelmatig beoordelen vanuit het standpunt van de produktie en moeten altijd een volledige en nauwkeurige beoordeling hebben van de produktieve waarde van iedere arbeider." De leidende organen van de vakbonden en van de economische bestuursorganen moesten ongeveer een derde of de helft dezelfde leden hebben om een einde te maken aan de tussen hen heersende tegenstellingen. Burgerlijke technici en

---

⁶⁷ I. Deutscher, *Soviet Trade Unions*, pag. 51.

⁶⁸ V.I. Lenin, *Selected Works*, dl. IX, pag. 6.

⁶⁹ *ibid.*, pag. 76.

leidinggevende specialisten, die lid van een vakbond zijn, zouden leidende functies mogen krijgen zonder toezicht van commissarissen. Alle arbeiders moesten een minimumloon ontvangen, daarboven zou er worden gezorgd voor een soort strijdcompetitie tussen de arbeiders.

De mening van Boecharin was sterk veranderd. Hij probeerde nu een compromis voor te bereiden tussen de Partij en de Arbeidersoppositie. Er moest binnen de produktie een 'arbeidersdemocratie' zijn. "De uitbreiding van de regeringsinvloed op de vakbonden" moest samen-gaan met een "uitbreiding van de invloed van de vakbonden op de staat". "Het logische en historische einde van deze toestand zal niet de beheersing van de vakbonden door de proletarische staat zijn, maar het verdwijnen van beide instanties - van de staat zowel als van de vakbonden - en het ontstaan van een derde instantie: de communistisch georganiseerde maatschappij."⁷⁰

Lenin noemde de stellingname van Boecharin een "volledige breuk met het communisme en een overgang naar het syndicalisme".⁷¹ "De noodzakelijkheid van de Partij wordt ontkend. Als de vakbonden, waarvan de leden voor negen tiende niet in de Partij zijn georganiseerd, de leidende personen kiezen, waarom is er dan nog een Partij nodig?"⁷² "Dus zijn we nu 'groot geworden'", voegde hij er onheil-spellend aan toe, "van kleine meningsverschillen tot syndicalisme, wat een complete breuk betekent met het communisme en

---

⁷⁰ Boecharin, *Tiende Partijcongres, O zadachakh i strukture profsoyuzov* (Over de taken en structuur van de vakbonden). Appendix 16, pag. 802.

⁷¹ V.I. Lenin, *Selected Works*, dl. IX, pag. 35.

⁷² *ibid.*, pag. 36.

een onvermijdelijke splitsing in de Partij”.⁷³ Andere aanvallen van Lenin op de standpunten van Boecharin zijn te vinden in zijn beroemde artikel tegen Trotski.⁷⁴

De metaalarbeider Sjlapnikov bracht op de vergadering in Moskou de inzichten van de Arbeidersoppositie naar voren. Deze inzichten behelsden de expliciete of impliciete controle van de vakbonden over de staat. “Natuurlijk baseerde de Arbeidersoppositie zich op punt 5 van het programma van 1919 en beschuldigde de Partijleiding ervan haar beloften tegenover de vakbonden niet te zijn nagekomen (...) De Partijleiding en de regeringsinstanties hebben in de afgelopen twee jaar de invloedssfeer van de vakbonden systematisch beknot en de invloed van de arbeidersklasse praktisch tot nul gereduceerd (...) De Partij en de economische instanties, overstroomd met burgerlijke specialisten en andere niet-proletarische elementen, staan openlijk vijandig tegenover de vakbonden (...) Slechts de concentratie van het industriële beheer in de handen van de vakbonden kan uitkomst bieden.” De overgang moet zich van onderop voltrokken. De bedrijfsraden zouden hun vroegere macht op bedrijfsniveau terug moeten krijgen. (De bolsjewistische vakbondsleden hadden er lang voor nodig gehad om tot dit inzicht te komen! – M.B.). De oppositie stelde voor om de vakbonden in de leidinggevende organen sterker te vertegenwoordigen. “Zonder toestemming van de vakbonden zou geen enkele functie in het economische beheer moeten worden bezet (...)

---

⁷³ V.I. Lenin, *Krisis partii* (De crisis in de Partij), *Pravda*, 21 januari 1921.

⁷⁴ V.I. Lenin, ‘Nogmaals over de vakbonden, de huidige situatie en de fouten van de kameraden Trotski en Boecharin’, *Selected Works*, dl. IX, pag. 40-80.

Leiden-de functionarissen die door de vakbonden waren aangesteld, moesten tegenover de vakbonden verantwoording schuldig zijn en moeten op elk moment afzetbaar zijn." Het programma besloot met de eis dat er een Alrussische Congres van Producenten bijeengeroepen zou worden, dat het centrale beheer van de gehele economie zou kiezen. Voor de diverse bedrijfstakken zouden eveneens op nationale congressen leidende organen worden gekozen. De lokale en regionale leiding zou worden gekozen door lokale vakbondsconferenties, terwijl het beheer van de afzonderlijke bedrijven geheel in de handen van de bedrijfsraden moest blijven, die zelf deel moesten uitmaken van de vakbondsorganisatie... Sjlapnikov verklaarde: "Slechts zo kan er een eenheid tot stand komen die noodzakelijk is voor de organisatie van de economie alsook een werkelijke mogelijkheid voor de werkende massa's om met initiatief invloed uit te oefenen op de organisatie en de ontwikkeling van onze economie."⁷⁵ De Arbeidersoppositie stelde tenslotte een radicale herziening van de loonpolitiek voor met een extreem nivellerende strekking: het loon in geld zou steeds meer moeten worden vervangen door beloning in natura. De Arbeidersoppositie vormde het laatste bastion in de Partijstrijd om de revolutionaire idealen van *Staat en revolutie* aangaande zelfstandige en democratische betrokkenheid van de massa in de functies van het economische beleid.

---

⁷⁵ Sjlapnikov, *Tiende Partijcongres, Organizatsiya narodnogo khozyaistva i zadachi soyuzov* (De organisatie van de economie en de taken van de bonden), Redevoering op 30 december 1920, Appendix 2, pag. 789-793.

1921

Januari

Voorafgaand aan het Tiende Congres, wordt er een 'officiële' campagne opgezet door het extreem leninistische Petrogradse Partijcomité (onder leiding van Zinovjev).

Nog voor het congres worden verschillende bestuurlijke maatregelen genomen om de nederlaag van de oppositie te verzekeren. Enige ervan zijn zo onregelmatig dat het Moskouse Partijcomité een resolutie uitvaardigde die de Petrogradse organisatie openlijk bekritiseerde voor "het niet in acht nemen van de regels betreffende meningsverschillen".¹

13 januari

Het Moskouse Partijcomité bekritiseerde het Petrogradse Comité wegens "de tendens om de gehele voorbereiding van het Partijcongres aan zich te trekken".² De leninisten gebruikten de Petrogradse organisatie als basis om de rest van de Partij onder druk te kunnen zetten. Het Moskouse comité eiste van het Centraal Comité om "een rechtvaardige verdeling van faciliteiten en sprekers te waarborgen (...) zodat alle gezichtspunten naar voren gebracht kunnen worden".³ Deze aanbeveling werd op schandelijke wijze genegeerd. Op het congres beweerde Kollontaj dat de circulatie van haar geschrift opzette-lijk was verhinderd.⁴

---

¹ L. Trotski, *Tiende Partijcongres, Otvet petrogradskim tovarishcham* (Antwoord aan de Petrogradse kameraden), pag. 826-827, noot 1.

² *ibid.*, pag. 779, Appendix 6.

³ *ibid.*

⁴ A. Kollontaj, *Tiende Partijcongres*, pag. 103.

14 januari

Publicatie van de 'Stellingen van de tien' (Artem, Kalinin, Kamenev, Lenin, Lozovski, Petrovski, Roedzoetak, Stalin, Tomski en Zinovjev). Dit geschrift bevatte in een meer uitgewerkte vorm de stellingen van Lenin voor het congres.

1

16 januari

Pravda publiceert de stellingen van Boecharin, die door Lenin worden omschreven als "het summum van ideologische ineenstorting".⁵

21 januari

Lenin schrijft in een artikel in de *Pravda* over de crisis in de Partij: "Wij voegen aan onze stellingname nu het volgende toe: wij moeten de ideologische verwarring van de zieke elementen binnen de oppositie bestrijden, die zelfs zo ver gaan dat ze de gehele 'militarisering van de economie' veroordelen en die niet alleen de huidige methode voor de verdeling van functies veroordelen, maar *alle* benoemingen. Per slot van rekening betekent dit de verwerping van de leidende rol van de Partij, in de verhouding tot de niet tot de Partij behorende massa. We moeten de syndicalistische afwijking bestrijden die de Partij zal vernietigen als hij er niet volledig van genezen wordt." Wat later zou Lenin schrijven dat "de syndicalistische afwijking leidt tot de val van de dictatuur van het proletariaat".⁶ Met andere woorden: de macht van de arbeidersklasse ('de dictatuur van het proletariaat') is onmogelijk als er militanten in de Partij zijn met de opvatting dat de arbeidersklasse meer macht zou moeten

---

⁵ V.I. Lenin, *Selected Works*, dl. IX, pag. 35.

⁶ *ibid.*, pag. 57.

uitoefenen in de sfeer van de pro-ductie (de 'syndicalistische afwijking').⁷

24 januari

Bijeenkomst van de communistische fractie gedurende het Tweede Congres van de Mijnwerkersvakbond. Kiselev, een mijnwerker, bepleitte de zaak van de Arbeidersoppositie, die 62 stemmen kreeg – tegen 137 voor Lenins stellingen en acht voor die van Trotski.⁸

25 januari

De Pravda publiceert de 'Stellingen over de vakbonden' van de Arbeidersoppositie. Alexandra Kollontaj publiceert *De Arbeidersoppositie*, die dezelfde gedachten ontwikkelt op een meer theoretische basis.⁹

Ondanks alle ideologische kritiek, die door de Arbeidersoppositie werd opgeroepen, is er weinig betrouwbare documentatie over deze groep. Het

---

⁷ Lenin stelt hier duidelijk de tegenstelling aan de orde van 'Partijmacht' of 'klasse-macht'. Hij kiest ondubbelzinnig voor de eerste mogelijkheid – waarbij hij zijn keuze ongetwijfeld rationaliseert door de twee gelijk te stellen. Maar hij gaat zelfs verder. Hij stelt niet alleen 'arbeidersmacht' gelijk aan de heerschappij van de Partij. Hij stelt het gelijk aan het aanvaarden van de ideeën van de Partijleiders.

⁸ V.I. Lenin, *Selected Works*, dl. IX, pag. 79.

⁹ Een volledige Engelse vertaling werd uitgegeven als *Solidarity Pamphlet nr. 7: The Workers Opposition*. [Een Nederlandse vertaling verscheen als *De arbeidersoppositie*, Amsterdam 1983].

grootste deel van de informatie die er wel is komt uit leni-nistische bronnen.¹⁰

De heftigheid van de aanvallen op de Arbeidersoppositie is een aan-wijzing voor de steun die zij genoot van brede arbeiderskringen. Dit riep in de Partijleiding klaarblijkelijk sterke weerstanden op. Als spre-kers voor de Arbeidersoppositie traden op: Sjljapnikov (de eerste Commissaris van Arbeid), Loetovinov en Medvedev, de leiders van de metaalarbeidersvakbond. "Geografisch schijnt zij geconcentreerd te zijn geweest in het zuid-oostelijke deel van Rusland: het Donets-bekken, de streek rond de Don en de Koeba en de provincie Samara aan de Wolga. In Samara beheerste de Arbeidersoppositie in 1921 fei-telijk de Partijorganisatie. Voor de Partijzuivering in de Oekraïne (eind 1920) hadden de aanhangers van de Arbeidersoppositie de sym-pathie van een meerderheid van de hele republiek gewonnen. Andere steunpunten lagen in de provincie Moskou, waar de Arbeidersopposi-tie een vierde van van alle Partijstemmen verkreeg, evenals in de Metaalarbeidersvakbond in het hele land."¹¹

Toen Tomski in 1921 het vakbondskamp verruilde voor het kamp van de leninisten, 'verklaarde' hij het succes van de Arbeidersopposi-tie uit de syndicalistische ideologie van de metaalarbeiders.¹² Men moet niet vergeten dat dezelfde metaalarbeiders in 1917 de ruggegraat van de bedrijfsraden waren geweest.

Februari

Tijdens de discussie vóór het congres, maakten de leninisten volledig gebruik van de nieuwe Beheerscommissie. Zij bewerkstelligden het

---

¹⁰ Zie bijv. K. Sjelavin, *Rabochaya oppozitsiya* (De arbeidersoppositie), Moskou 1930.

¹¹ R.V. Daniels, op. cit., pag. 127.

¹² Tomski, *Tiende Partijcongres*, pag. 371-372,

aftreden van Preobrazjinski en Dzerzjinski (die te 'schappelijk' gevonden werden in houding tegenover de Arbeidersoppositie en de trots-kisten) en hun vervanging door doorgewinterde apparatsjiks als Solts, die vervolgens de verdeelde Partijleiding hekelde voor zijn zwakke houding bij het inperken van de 'ultra-linksen'. De leninisten begonnen een luidruchtige campagne en herhaalden telkens weer het thema van de 'eenheid' en de 'gevaaren die de revolutie zouden bedreigen'. Steeds weer namen zij hun toevlucht tot de persoonverheerlijking van Lenin. Alle andere stromingen werden als 'objectief contrarevolutio-nair' bestempeld. Het gelukte hen het Partijapparaat onder controle te krijgen, zelfs in gebieden die reeds lang de oppositie hadden gesteund. Enige van deze 'overwinningen' waren zo 'succesvol', dat er ernstige twijfel bestaat of ze niet door bedrog werden verkregen. Zo wordt er bijvoorbeeld beweerd, dat op 19 januari de Oostzeevloot voor negentig procent voor de leninisten zou hebben gestemd.¹³ Na twee of drie weken echter was er een sterke oppositie op de vloot, die vlugschriften verspreidde waarin stond: "De politieke afdeling van de vloot heeft niet alleen ieder contact met de massa, maar zelfs met de politiek actieve arbeiders verloren. Het is een bureaucratisch orgaan zonder enig gezag geworden (...) Het heeft alle plaatselijke initiatieven onderdrukt en het hele politieke werk gereduceerd tot het peil van de handelscorrespondentie."¹⁴ Buiten de Partij werd nog scherpere kritiek geuit.

2 - 7 maart

¹³ *Pravda*, 27 januari 1921.

¹⁴ Geciteerd in A.S. Poechov, *Kronshtadtski myatezh v 1921 g.* (De opstand van Kroonstad in 1921), Leningrad 1931, pag. 52. De brochure van Ida Mett, *The Kronstadt Uprising*, geeft een goede indruk van de politieke onvrede die destijds heerste in Petrograd.

De opstand van Kroonstad.

Deze historische gebeurtenis, die een diepgaande invloed had op het verloop van het congres dat enige dagen later werd geopend, is elders gedetailleerd beschreven.¹⁵

8 - 16 mei

Tiende Partijcongres.

Dit werd een van de meest dramatische bijeenkomsten in de hele geschiedenis van het bolsjewisme. Maar de gebruikte argumenten en de gevoerde strijd waren slechts een zwakke afspiegeling van de crisis die het hele land doormaakte.

In de omgeving van Petrograd waren eind februari de eerste stakingen uitgebroken en Kroonstad had de wapens opgenomen. Dit was slechts het topje van een hele ijsberg van ontevredenheid en algemeen verlies van vertrouwen. Van begin tot eind had het apparaat de volledige controle over het congres. Een bijna hysterische atmosfeer – zoals niet eerder op bolsjewistische vergaderingen vertoond – beheerste de zittingen. Het was nu voor de Partijleiding essentieel geworden om de oppositie te onderdrukken die – misschien onbewust en tegen wil en dank – de spreekbuis van de algemene ontevredenheid was geworden. Voor alles moest er tegen de gedachte worden gestreden dat de beweging in Kroonstad de principes van de Oktoberrevolutie verdedigde – het idee van de

---

¹⁵ Zie *The Kronstadt Uprising* van Ida Mett, *Solidarity Pamphlet* Nr. 27, en Victor Serge, *Kronstadt 1921*.

[In het Nederlands verschenen o.a.: J. Kloosterman (red.), *Kroonstad 1921, de 'derde' revolutie*, Bussum 1982; Alexander Berkman, *De opstand van Kronstadt*, Haarlem 1982.]

‘derde revolutie’- zoals dat in Kroonstad werd verkondigd. De opstandelingen hadden verklaard: “Wij strijden voor de werkelijke macht van de werkende bevolking, terwijl die verdomde Trotski, die volgevreten Zinovjev en hun hele troep aanhangers voor de macht van de Partij vechten”.¹⁶ “Kroonstad heeft voor de eerste keer de vlag van de derde revolutie van de arbeidende bevolking gehesen (...) Het absolutisme is ineen gestort. De Constituerende Vergadering is naar de verdoemenis gezonden. Nu wankelen de tronen van de Commissarissen...”¹⁷

Op het congres viel Trotski de Arbeidersoppositie aan. “Zij hebben gevaarlijke leuzen verbreid. Zij hebben van de democratische principes een afgod gemaakt. Zij hebben het recht van de arbeiders om hun vertegenwoordigers te kiezen, boven de Partij gesteld. Alsof de Partij zijn dictatuur niet zou mogen uitoefenen, zelfs als deze dictatuur tijdelijk zou botsen met de wisselvallige luimen van de arbeidersdemocratie!”

Trotski sprak over het “revolutionaire eerstgeboorterecht van de Partij”. “De Partij moet haar dictatuur behouden, ongeacht alle tijdelijke zwenkingen, zelfs binnen de arbeidersklasse (...) De dictatuur baseert zichzelf niet op ieder gegeven ogenblik op het formalistische principe van een arbeidersdemocratie...”

De daadwerkelijke aanval op Kroonstad – waaraan meer dan tweehonderd congresafgevaardigden deelnamen – werd vergezeld door een massieve verbale afslachting van de Arbeidersoppositie en soortgelijke stromingen. Hoewel de leidende leden van de oppositie tegen Kroonstad streden (omdat ze

---

¹⁶ *Izvestiya vremennogo revolyutsionnogo komiteta* (Nieuws van het Provisionele Revolutie-naire Comité), 10 maart 1921.

¹⁷ *ibid.*, 12 maart 1921.

nog steeds de oude illusie van de 'histo-rische rol van de Partij' aanhingen en verstrikt waren in hun loyaliteit tegenover de oude organisatorische structuur), beseften Lenin en zijn aanhangers de raakpunten tussen de beide bewegingen erg duidelijk. "Beide vielen zijn leiding aan wegens het verzaken van de revolutio-naire beginselen, wegens het opofferen van de idealen van democratie en vrijheid aan het politieke opportunisme en een neiging tot een bureaucratische zucht naar macht omwille van de macht."¹⁸ Ook wat de praktische eisen betrof raakten de beide bewegingen elkaar. De opstandelingen van Kroonstad, waaronder veel dissidente Partijleden waren, hadden verklaard dat "de socialistische Sovjetrepubliek slechts sterk kan zijn als haar bestuur in handen van de werkende klasse is, die wordt vertegenwoordigd door vernieuwde vakbonden (...) Door de politiek van de heersende Partij hadden deze organisaties echter niet de mogelijkheid om werkelijke klasseorganisaties te zijn."¹⁹ Met inbegrip van de verafgoding van de vakbonden is de taal dezelfde. Het congres werd geopend met een heftige rede van Lenin, die een beroep deed op de loyaliteit aan de Partij en uitvoer tegen de Arbeidersoppositie als een bedreiging van de revolutie. De oppositie was een "kleinburgerlijke", "syndicalistische", "anarchistische" stroming, die "voor een deel het gevolg is van de intocht in de partij van elementen, die zich de communistische wereldbeschouwing nog niet eigen hebben gemaakt."²⁰ (In werkelijkheid was de Oppositie het tegenovergestelde. Het was de

---

¹⁸ R.V. Daniels, op. cit., pag. 145-146.

¹⁹ *Nieuws van het Provisionele Revolutionaire Comité*, 9 maart.

²⁰ *Tiende Partijcongres, O sindikalistskom i anarkhistskom uklone v nashei partii* (Over de syndicalistische en anarchistische afwijkingen in onze Partij), Resoluties I, pag. 530.

reactie van de proletarische basis van de Partij op de intocht van hordes van zulke elementen).

De principiële argumenten van de Oppositie werden slechts zeer oppervlakkig behandeld. Wat naast de beledigingen aan argumenten werd geleverd, was zeer gering. Zo luidde het bijvoorbeeld, dat de Arbeidersoppositie “daadwerkelijk contrarevolutionair”, “objectief contrarevolutionair”, maar ook “té revolutionair” was. Hun eisen zouden “op de tijd vooruitlopen”, terwijl de sovjetregering zich eerst moest concentreren op de opvoeding van de cultureel achtergebleven massa’s.²¹

Volgens Smilga waren de extreme eisen (van de Arbeidersoppositie) erop gericht de daden van de Partij te ondergraven en bij de arbeiders verwachtingen te wekken, die slechts beschaamd zouden kunnen worden.²² Maar in de eerste plaats waren de eisen van de Arbeiders-oppositie op verkeerde (anarcho-syndicalistische) wijze revolutionair. Dat was de uiteindelijke banvloek. “Als wij ten onder gaan”, zei Lenin in een privé-gesprek, “dan is het des te belangrijker om onze ideologische lijn vast te houden en om een voorbeeld te stellen voor onze opvolgers. Dat moet men nooit vergeten, ook niet in hopeloze situaties.”²³

De wittebroodsweken van 1917 waren voorbij en daarmee ook de retoriek van *Staat en revolutie*. De overblijfselen van de splitsing in de Eerste Internationale werden zichtbaar. De grootste misdaad van de Oppositie was dat sommige mensen (in het bijzonder in aanverwante groepen, zoals Mjasnikov en Bogdanov) echt onaangename vragen begonnen te stellen. Nog onbeholpen en tastend

---

²¹ *ibid.*, pag. 382-383.

²² *ibid.*, pag. 258.

²³ Trotski, Brief aan vrienden in de USSR, 1930 (Trotski Archief, T 3279).

begonnen sommi-gen het leiderschap van de Partij ter discussie te stellen - anderen het klassekarakter van de Russische staat. Zolang de kritiek nog de "bureaucratische uitwassen en afwijkingen" van deze of gene instelling - of zelfs van de Partij zelf - betrof, kon de Partij dat nog wel de baas (en was hierin zelfs zeer geroutineerd geworden). Maar twijfel aan deze andere grondbeginselen kon niet worden getolereerd.

De bedreiging moest ernstig genomen worden, zelfs toen hij in de Arbeidersoppositie zelf nauwelijks bewust werd onderkend. De stel-lingen van Ignatov hadden gewaarschuwd voor de waarschijnlijke gevolgen van "de massale intocht in de Partij van mensen uit burger-lijke en kleinburgerlijke lagen van de bevolking", daar "het proletari-aat al zulke zware verliezen heeft geleden in de burgeroorlog".²⁴

Maar het één leidt tot het ander. Kort na het congres verklaarden Bogdanov en de groep 'Arbeiderswaarheid' dat de revolutie uitgelo-pen was in een "totale nederlaag van de arbeidersklasse". Zij kwamen met de aanklacht dat "de bureaucratie, samen met de NEP-mensen, een nieuwe bourgeoisie zijn geworden, die steunt op de uitbuiting van de arbeiders en voordeel heeft van hun gebrek aan organisatie (...) Nadat de vakbonden in de handen van de bureaucratie zijn overge-gaan zijn de arbeiders hulpelozer dan ooit." "Nadat de Communisti-sche Partij de regerende Partij is geworden, de Partij van de organisa-toren en leidende functionarissen van het staatsapparaat en het vol-gens kapitalistische principes georganiseerde economische leven (...) heeft zij haar verbondenheid met het proletariaat onherroepelijk ver-loren."²⁵ Deze gedachtegang bedreigde de grondslag van het bolsje-wistische regime en moest

---

²⁴ Tiende Partijcongres (Ignatov stellingen).

meedogenloos uit het bewustzijn van de werkende bevolking worden verwijderd.

“Het marxisme leert ons”, zei Lenin, “dat alleen de politieke partij van de arbeidersklasse, d.w.z. de Communistische Partij in staat is om te verenigen, op te voeden en te organiseren en (...) leiding te geven aan de gehele proletarische beweging en daarmee dus aan de gehele arbeidersmassa. Zonder deze leiding is de dictatuur van het proletariaat zinloos.”²⁶

“Het marxisme” heeft natuurlijk ook nog iets anders geleerd. Bijvoorbeeld dat “de bevrijding van de arbeidersklasse slechts het werk van de arbeidersklasse zelf kan zijn” en dat “de communisten geen afzonderlijke partij vormen, tegengesteld aan andere partijen van de werkende klasse”.²⁷ Wat Lenin nu predikte, was feitelijk geen ‘marxisme’ maar het primitieve ‘leninisme’ van *Wat te doen?* uit 1902, het leninisme, dat stelde dat de arbeidersklasse uit zich zelf alleen een vakbonds-bewustzijn kon ontwikkelen en dat politiek bewustzijn van buitenaf ingebracht moest worden door de ‘dragers van de wetenschap’: de kleinburgerlijke intelligentsia.²⁸ In de ideeën van de bolsjewiki beli-chaamde de Partij de historische belangen van het proletariaat, of de klasse dat nu begreep – of wilde – of niet. Hiervan uitgaande stond iedere uitdaging van de hegemonie van de Partij – of dat nu in woord of daad was – gelijk aan “verraad

---

²⁵ N. Karev, *O grupe "Rabochaya Pravda"* (Over de groep “Arbeiderswaarheid”), *Bol-shevik*, 15 juli 1924, pag. 31 e.v.

²⁶ *Tiende Partijcongres*, Resoluties I, pag. 531.

²⁷ Karl Marx en Friedrich Engels, *Manifest der Communistische Partij*, Uitgeverij de Dolle Hond, pag. 37.

²⁸ Maar zelfs die waren van twijfelachtig gehalte. De eerste Russische uitgave van *Wat te doen?* bevatte op het omslag Lassalle’s beroemde aforisme: “De partij wordt versterkt, doordat zij zuivert van ongewenste elementen”.

aan de revolutie" en een verkrachting van de Geschiedenis.

Het congres werd overheerst door de leus van 'eenheid'. Vanwege de bedreiging van buiten en binnen uit, was het voor de leiding niet moeilijk om draconische maatregelen aangenomen te krijgen. De rechten van de Partijleden werden nog meer beknot. Het recht op fractievorming werd opgeheven. "Het congres besluit tot de onmiddellijke ontbinding van alle groepen, zonder uitzondering, die zich op één of ander program hebben gebaseerd (...) Als dit besluit van het congres wordt veronachtzaamd dan zal dit leiden tot onmiddellijke en onvoorwaardelijke uitstoting uit de Partij."²⁹ Een geheime bepaling gaf aan het Centraal Comité een onbeperkt recht tot het nemen van disciplinaire maatregelen, met inbegrip van uitstoting uit de Partij en zelfs uit het Centraal Comité (waarvoor een twee derde meerderheid was vereist). Deze maatregelen, een organisatorische mijlpaal in de geschiedenis van het bolsjewisme, werden met overweldigende meerderheid aanvaard. Maar ook niet zonder enige kritiek. Karl Radek verklaarde: "Ik had het gevoel dat hier een heerschappij was gevestigd, waarvan men niet precies kon zeggen, waartegen ze zich zou keren. Toen het Centraal Comité werd gekozen, stelden de kameraden van de meerderheidsfractie een lijst samen, die hun de zeggenschap waarborgde. Iedere kameraad wist dat dit gedaan werd bij het opkomen van onenigheid in de Partij. Wij weten niet (...) welke complicaties nog kunnen optreden. De kameraden die deze bestuursvorm hebben voorgesteld, geloven dat het een wapen tegen andersdenkende kameraden is. Hoewel ik voor deze resolutie stem, vrees ik dat zij zich zelfs tegen ons kan keren." Radek

---

²⁹ *Tiende Partijcongres, Over de eenheid van de Partij*, Resoluties, dl. I, pag. 527-530.

benadrukte de gevaarlijke situatie voor Partij en staat en besloot: "Laat het Centraal Comité in ogenblikken van gevaar de strengste maatregelen tegen de beste kameraden nemen, als het dat noodzakelijk vindt."³⁰ Deze houding, of liever deze mentaliteit (de Partij kan zich ten opzichte van de klasse niet vergissen. Het Centraal Comité kan zich ten opzichte van de Partij niet vergissen) verklaarde veel van de komende gebeurtenissen. Het bleek letterlijk een strop te zijn om de hals van duizenden eerlijke revolutionairen. Begrijpelijker worden nu de openlijke ontkenning van Trotski in 1927, dat Lenin een politiek testament had achtergelaten en ook de 'getuigenissen' van de bolsjewistische 'oude garde' tijdens de Moskou processen van 1936-1938. De Partij was nu een verzuilde instelling geworden. Zij was nu de uitdrukking van de ver-vreemding van de mensen in hun verhouding tot de revolutionaire politiek.

In verband met deze politieke veranderingen - of beter gezegd het openlijk aan de dag treden van die tot dan verborgen gebleven bolsjewistische trekken - zijn de eigenlijke 'discussies' op het congres van minder betekenis. Zij zijn daarom opzettelijk voor het einde bewaard. Nog steeds werkend binnen het ideologisch kader van de Partij, kenschetste Perepjetsjko, een aanhanger van de Arbeidersoppositie, de bureaucratische neigingen van de Partij als oorzaak van de kloof tussen het gezag van de sovjets en het gehele sovjetapparaat en de massa.³¹ Medvedev beschuldigde het Centraal Comité ervan de "creatieve krachten van de arbeidersklasse te wantrouwen en de kleine burgerij en de burgerlijke ambtenarenklasse te

---

³⁰ Radek, *ibid.*, pag. 540.

³¹ *ibid.*, pag. 93.

bevoordelen".³² Om dit tegen te gaan en de proletarische geest van de Partij te bewaren, stelde de Arbeidersoppositie voor dat ieder Partijlid drie maanden per jaar zou leven en werken als een gewone proletariër of boer en lichamelijke arbeid zou verrichten.³³ Ignatov eiste, dat tenminste twee derde van alle instanties door arbeiders moesten worden bezet. De kritiek op de leiding was scherper dan ooit tevoren. Een afgevaardigde baarde een storm van protest door Lenin "de grootste Tsjinovnik" (een aarts-bureaucraat uit de tijd van het tsarisme) te noemen.³⁴

De leiding speelde haar gewone spel. Een lange resolutie over de vak-bondskwestie werd door Zinovjev geformuleerd en werd met 336 stemmen tegen vijftig (voor de stellingen van Trotski) en achttien (voor de Arbeidersoppositie) aangenomen.³⁵

"Zinovjev probeerde in deze resolutie de volledige samenhang te bewaren met de vakbonds-politiek van het eerste vakbondscongres en het Partijprogramma van 1919. Dit was de gebruikelijke manier om een rookgordijn van recht-zinnigheid te leggen, wat een koersverandering moest camoufleren."³⁶ Het document, dat veel over de arbeidersdemocratie sprak, liet er ver-volgens geen twijfel over bestaan dat de Partij het vakbondswerk zou leiden.

Op de voorlaatste dag van het congres deed Lenin, nadat er reeds veel afgevaardigden het congres hadden verlaten en hoewel er over dit punt geen enkele voorafgaande discussie binnen de Partij was geweest, zijn beroemde voorstellen voor de 'Nieuwe

---

³² *ibid.*, pag. 140.

³³ *ibid.*, *Resolutie over Partijorganisaties, voorgesteld door de Arbeidersoppositie*, pag. 663.

³⁴ Jaroslavski, *ibid.*, Stellingname van Y.K. Milonov.

³⁵ *ibid.*, pag. 828.

³⁶ R.V. Daniels, *op. cit.*, pag. 156.

Economische Politiek'. Hij stelde voor om een 'belasting in natura' in te voeren in plaats van de gedwongen vordering van graan van de boeren, één van de meest gehate maatregelen van het 'oorlogscommunisme'. Er zou een eind komen aan de regeringszeggenschap over de graanhandel, wat dus een vrije handel in graan inhield. Dit gewichtige voorstel werd gevolgd door vier bijdragen van tien minuten vanuit de zaal. Het officiële rapport van het Tiende Congres, dat 330 pagina's telt, wijdt aan de NEP nauwelijks twintig pagina's.³⁷ Het congres had klaar-blijklijk wel andere zorgen!

De interne Partijorganisatie werd nu ongenadig verscherpt. Er werd een resolutie uitgevaardigd die stelde dat "de voornaamste taak van het Centraal Comité was, een strikte doorvoering van de eenheid in de structuur van de Partijcomité's." Het ledental van het Centraal Comité werd verhoogd van negentien tot vijfentwintig – waarvan vijf leden zich uitsluitend bezig moesten houden met het Partijwerk (d.w.z. het bezoeken van de provinciale comité's en het bijwonen van provinciale partijconferenties).³⁸ Het nieuwe Centraal Comité voerde onmiddellijk een radicale verandering door in de samenstelling van het Secretariaat. De trotskisten (Kretenski, Preobrazjinski en Serebriakov), wier loyaliteit aan het leninisme als weinig geestdriftig werd beoordeeld, werden volledig uit het Centraal Comité verwijderd. Ook in het Orgbureau en in de samenstelling van een aantal regionale Partijorganisaties vonden radicale verschuivingen plaats.³⁹ Nadat de Partij het doel had aanvaard, aanvaardde ze nu ook de middelen.

---

³⁷ L. Schapiro, op. cit., pag. 308.

³⁸ *Tiende Partijcongres*, Resoluties, pag. 522-526.

³⁹ R.V. Daniels, op. cit., pag. 151-152.

Epiloog

Mei 1921

Alrussisch Congres van de Vakbond van Metaalarbeiders.

De vakbond was de ruggegraat geweest van de acties in 1905. Hij was reeds in 1913 overgegaan naar de bolsjwiki. Hij had de bedrijfsraden bezielde en vele detachementen van de Rode Garde geleverd. Nu was hij sterk beïnvloed door de ideeën van de Arbeidersoppositie. Zijn voorzitter, Medvedev, was een actief lid van de Opositie. Zijn macht over de vakbond moest worden gebroken.

Op het congres van de metaalarbeiders gaf het Centraal Comité aan de Partijfractie in de vakbond een lijst met aanbevolen kandidaten voor de *vakbondsleiding* (sic!). De afgevaardigden van de metaalarbeiders stemden tegen deze lijst, net als de Partijfractie zelf (met 120 tegen 40 stemmen). De grootst mogelijke druk werd nu op hen uitgeoefend. De Opositie moest worden vernietigd. Het Centraal Comité negeerde de verkiezingen en benoemde een eigen Comité van Metaalarbeiders.⁴⁰ Daarmee werd dus afgedaan met de “gekozen en afzetbare vertegenwoordigers”. Gekozen door de leden van de vakbond en afgezet door de leiding van de Partij!

17 - 25 mei

Vierde Alrussische Vakbondcongres.

Hier zou de rol van de vakbond worden besproken in de nieuwe door de NEP gesanctioneerde, particuliere sector van de economie. Tomski werd, als president van de Alrussische Centrale Raad van de Vakbonden, belast met de voorbereiding van de desbetreffende stellingen en zou ervoor moeten

---

⁴⁰ *Izvestiya Ts. K.*, nr. 32, 1921, pag. 3-4. Zie ook Schapiro, op. cit., pag. 323-324.

zorgen dat die eerst door de Partijfractie en dan door het Congres zouden worden aanvaard.

Alles verliep soepel, totdat het congres met 1500 tegen 30 stemmen ook een onschuldig ogende resolutie aannam van Rjazanov, uit naam van de Partijfractie, die een groot schandaal zou veroorzaken. De kar-dinale passage van deze resolutie verklaarde: "De leidende functiona-rissen van de vakbeweging moeten onder het algemene toezicht van de Partij worden gekozen, maar de Partij moet zich er bijzonder voor inzetten om de normale methoden van de proletarische democratie toe te staan, speciaal in de vakbonden, waar de keuze van de leiders aan de vakbondsleden zelf moet worden overgelaten".⁴¹

Het Centraal Comité was woedend. Het overviel het congres met een verpletterende kracht. Tomski, die deze dissidente resolutie zelfs niet had gesteund, werd zijn mandaat van het Centraal Comité ontnomen. Hij werd vervangen door zulke bekende vakbondsmensen als Lenin, Stalin en Boecharin - die tot taak hadden om de onwillige fractie in het gareel te brengen. Rjazanov werd voor altijd uitgesloten van deel-name aan vakbondswerk.

Onder voorzitterschap van Stalin werd een speciale commissie inge-steld die "Tomski's gedrag moest onderzoeken". Naar aanleiding van het onderzoek werd besloten hem ernstig te berispen wegens zijn "misdadige nalatigheid" (die eruit bestaan had dat hij het congres toe-stond zijn eigen wensen naar voren te brengen). Tomski werd onthe-ven van al zijn functies in de Alrussische Centrale Raad van de Vak-bonden. Wat betreft de Partijfractie, die werd 'bewerkt' om zijn besluit van de voorgaande dag te herzien. Er is niets bekend van de lotgevallen van de

---

⁴¹ Rjazanov, *Elfde Partijcongres*, pag. 277-278. Zie ook Schapiro, op. cit., pag. 324-325.

overige honderden, die de resolutie hadden ondersteund. Maar wie maakte zich daar nog druk om? In 1917 was de leu-ze gevoerd dat "iedere kok zou moeten leren om de staat te leiden". In 1921 was de staat duidelijk machtig genoeg om iedere kok te leiden!

Conclusie

De in deze brochure beschreven gebeurtenissen tonen aan dat er in het industriële beleid een duidelijk en onomstotelijk verband bestaat tussen hetgeen onder Lenin en Trotski gebeurde en de latere praktijken van het stalinisme. We weten dat vele revolutionaire linksen het moeilijk zullen vinden om deze conclusie te accepteren. Wij zijn er echter van overtuigd dat, wanneer de feiten eerlijk bekeken worden, geen andere conclusie kan worden getrokken. Hoe meer er van deze periode boven water komt, des te moeilijker wordt het om te definiëren - of zelfs maar te onderscheiden - waar de kloof ligt die, zoals beweerd wordt, de gebeurtenissen uit Lenins tijd zou scheiden van wat er later gebeurde. Echte kennis van zaken maakt het ook onmogelijk om - zoals Deutscher doet - te accepteren dat de hele loop van gebeurtenissen 'historisch onvermijdelijk' en 'objectief bepaald' waren. De bolsjewistische ideologie en praktijk waren *zelf* een belangrijk en soms beslissend gewicht in de waagschaal, op alle kritische momenten van deze kritische periode. Nu er meer feiten beschikbaar zijn, zou het niet langer mogelijk moeten zijn zichzelf te bedriegen omtrent deze zaken. Wanneer iemand die deze bladzijden gelezen heeft, 'verward' blijft, dan is het omdat hij in die toestand wil blijven - of omdat het in zijn belang is om het te blijven (voor het geval hij er profijt van zou trekken als er in de toekomst een soortgelijke maatschappij als in Rusland zou ontstaan).

Het feit dat zovelen die een mensenleven in de socialistische beweging hebben doorgebracht, zo weinig over deze periode weten, is niet echt

verbazingwekkend. Bij de eerste golf van enthousiasme voor de 'zegevierende socialistische revolutie' van 1917, was het bijna onvermijdelijk dat er alleen naar het standpunt van de overwinnaars geluisterd werd. Jarenlang leek het enige alternatief het hypocriete gewee-klaag van de sociaal-democratie of het gegrom van de openlijke con-trarevolutie. De stem van de revolutionair-libertaire oppositie tegen het bolsjewisme was volledig gesmoord.

"Vae victis", zei Brennus de Galliër in 390 voor Chr., toen hij zijn zware zwaard op de weegschaal wierp waarmee het losgeld werd afgewogen dat diende om de belegering van Rome af te kopen. "Wee de overwonnenen" is inderdaad door de eeuwen heen het directe oor-deel van de geschiedenis geweest. Daarom is er zo weinig bekend van de revolutionairen die niet tot 1923 gewacht hebben, maar al in 1918 beseften in welke richting de Russische maatschappij zich bewoog en die in de oppositie gingen, vaak ten koste van hun leven. Zij, en hun gedachtenis, werden uitgewist in de grote opkomst van de bureaucratie in de daaropvolgende decennia, eufemistisch beschreven als de 'opbouw van het socialisme'.

Pas recentelijk, toen de vruchten van de 'glorieuze' revolutie zich begonnen te herhalen (in Hongarije, Tsjechslowakije en elders), ontstonden er wijdverspreide twijfels en werden er uiteindelijk echte vragen gesteld. Pas nu wordt er serieuze aandacht besteed aan het werkelijke karakter van de verrotting (de bolsjewistische opvatting over de produktieverhoudingen) en aan de profetische waarschuwingen van de 'overwonnenen'. Een enorme hoeveelheid waardevol materiaal

betreffende deze beginperiode moet nog steeds in ere worden her-steld bij de revolutionaire beweging, waaraan het rechtens toebe-hoort.

Vijftig jaar na de Russische Revolutie kunnen we met een scherpere blik naar sommige van de problemen kijken, die zo heftig bediscussi-eerd werden tussen 1917 en 1921. De libertaire revolutionairen van 1917 gingen zo ver als ze konden. Maar vandaag de dag kunnen we spreken van een echte ervaring. Hongarije 1956 en Frankrijk 1968 hebben de problemen aan de dag gelegd van de moderne bureaucrati-sche kapitalistische maatschappijen en hebben het karakter laten zien van de revolutionaire opposities die ze oproepen, tegen zowel de oos-telijke als de westerse achtergrond. Het irrelevante en bijkomende zijn weggevaagd. De sleutelvragen van onze tijd worden steeds meer erkend als de beheersing door de mens van zijn omgeving en van de instellingen die hij creëerde om de taken op te lossen waarvoor hij staat. Zal de mens de zeggenschap over zijn creaties behouden? Of zullen zij hem beheersen? In deze vragen zitten de nog fundamentele-re vraagstukken opgesloten aangaande het 'valse bewustzijn van de mens', het demystificeren van de 'complexiteit' van het beheer, het herstel van het zelfvertrouwen, de kundigheid om zich te verzekeren van zeggenschap over gedelegeerd gezag en de herovering van *alles* wat het kapitalisme afgenomen heeft. Ook zit in deze vragen opgeslo-ten hoe het enorme creatieve potentieel binnen ieder van ons vrijge-maakt moet worden en hoe dat gebruikt kan worden voor door ons zelf gekozen doeleinden.

In de strijd voor deze doeleinden zal het bolsjewisme uiteindelijk een monsterlijke afdwaling blijken te

zijn, de laatste gedaante die de burgerlijke ideologie aannam voordat hij met wortel en tak werd uitge-roeid. Het bolsjewisme benadrukt dat de massa's niet in staat zijn om door eigen levenservaring onder het kapitalisme tot een socialistisch bewustzijn te komen, het benadrukt de noodzaak van een hiërarch-isch gestructureerde 'voorhoedepartij' en de noodzaak van 'centralisa-tie om de gecentraliseerde staatsmacht van de bourgeoisie te bestrij-den'. Het bolsjewisme proclameert een historisch eerstgeboorterecht voor degenen die een bepaalde visie op de maatschappij (en op de toekomst) hebben aanvaard, het decreteert het recht om deze visie, desnoods met wapengeweld, aan anderen op te leggen. Men zal eens beseffen dat dit de laatste poging van de burgerlijke maatschappij was om haar gewijde instelling van leiders en volgelingen weer te laten gelden en de autoritaire relaties te handhaven in alle aspecten van het menselijk leven.

Om betekenis te hebben zal de komende revolutie diepgaand libertair moeten zijn. Zij zal gebaseerd moeten zijn op een echte verwerking van de hele Russische ervaring. Zij zal moeten weigeren het ene stel heersers in te wisselen voor een ander, het ene zootje priesters voor het andere, het ene autoritaire-isme voor het andere, de ene beper-kende orthodoxie voor de andere. Alle schijnoplossingen die even zovele uitdrukkingen zijn van de voortdurende vervreemding van de mens, moeten ontmaskerd worden. Een echt begrip van het bolsjewisme moet een onderdeel van elke revolutie zijn die zich ten doel stelt *alle* vormen van vervreemding en zelfbedrog te overstijgen. Als de oude maatschappij ineens stort, dienen zowel de bourgeoisie als de bureaucratie onder haar puinhopen begraven te

worden. De werkelijk-ke bestaansgrond waarop zij opgegroeid zijn, moet begrepen worden. Bij deze gigantische taak zal de komende revolutie zijn kracht en inspiratie moeten halen uit de werkelijke ervaring van miljoenen, zowel in het Oosten als in het Westen. Wanneer dit boekje daarbij ook maar een beetje tot steun kan zijn, dan is ons werk de moeite waard geweest.

Inmiddels verschenen bij Uitgeverij de Dolle Hond:

DH1- De eer en het slijk, een discussie over rituele solidariteit met gevangen stalinisten

DH2 - Werken is misdaad, door Herman J. Schuurman

DH3 - Protest tegen de kapitulaties van 1937, door een 'incontrolado' van de IJzeren Kolonne

DH4 - Manifest der Communistische Partij, door Karl Marx en Friedrich Engels

DH5 - Het recht op luiheid, door Paul Lafargue

DH6 - Fransen, de revolutie is moeilijker dan u denkt, door D.A.F. de Sade

DH7 - Dialoog tussen een priester en een stervende, door D.A.F. de Sade

DH8 - De praktische anarchist

DH9 - Wat elke revolutionair moet weten over repressie, door Victor Serge

DH10 - George Orwell and the IRD, door John Newsinger

DH11 - George Orwell en de geheime diensten, door John Newsinger

DH12 - Fantastische gebeden, door Richard Huelsenbeck

DH13 - Zelfmoordbureau, door Jacques Rigaut

DH14 - De Russische revolutie, door Rosa Luxemburg

DH15 - Kwatrijnen van Omar-I-Chayyam

DH16 - Over de Wijn en de Hasjesj vergeleken als middelen om de indivi-dualiteit te vermenigvuldigen, door Charles Baudelaire

DH17 - De spektakelmaatschappij, door Guy Debord (uitverkocht)

DH18 - Marinus van der Lubbe en de Rijksdagbrand, door Nico Jassies

DH19 - Het grote spel, door Benjamin Péret

DH21 - Direkte Aktie, door Arnold Roller

DH22 - De lijdensweg van Erich Mühsam, door Kreszentia Mühsam

DH23 - Bulgaria, a new Spain, The Communist terror in Bulgaria

DH24 - Handleiding voor het beteugelen van woelingen

DH25 - De strijd tegen het fascisme begint met de strijd tegen het bolsje-wisme, door Otto Rühle

DH26 - Over moord beschouwd als een der schone kunsten,

door Thomas de Quincey